

Մ. Մ. Զեյնալով

იოსებ მჭედლიშვილი

**მისა
ჯილაურის
გუნდი**

თბილისი 2008

საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი

გამოცემაზე მუშაობდნენ: ნანა კალანდაძე
ბაია ასიეშვილი
ნუნუკა შველიძე
ნანა ვალიშვილი
უჩა პატარიძე
თეა კასაბური
ეკა საყვარელიძე

რედაქტორი ბაია ასიეშვილი

დამკაბადონებელი კახაბერ წურწუმია

დაიბეჭდა შპს „ფავორიტი“

იოსებ მჭედლიშვილი

(1888—1950)

იოსებ მჭედლიშვილი — პოეტი, პროზაიკოსი, დრამატურგი, ეთნოგრაფი, მთარგმნელი, ფოლკლორისტი. ეს რეგალიები ერთი კაცისათვის სრულიად საკმარისია, რომ მისი სახელი დავინწყებას არ მიეცეს. მაგრამ თავის დროზე კარგად ცნობილი პოეტი, რომელსაც იოსებ გრიშაშვილის გვერდითაც კი აყენებდნენ, დღეს ახლო წარსულის მივინყებულ მოღვაწეთა რიცხვშია მოქცეული. ამის ერთ-ერთი მიზეზი, შეიძლება, მისი ნაწარმოებების დაუბეჭდაობაც იყოს: ბოლშევიკური რეჟიმის მიერ ათვალწუნებულ პიროვნებას, ცხადია, ხშირი გამოცემებით არ გაანებიერებდნენ. იოსებ მჭედლიშვილი XX საუკუნის პირველი ნახევრის მწერალია და მეტად მრისხანე დროში მოუწია მოღვაწეობა. 10-იანი წლების მიწურულს ის უკვე საქართველოში ცნობილი პოეტია. მისი ლექსები ჟურნალ-გაზეთებში იბეჭდება, რამდენიმე იაკობ გოგებაშვილმაც შეიტანა „ბუნების კარში“. ბავშვის სამყაროს, მეცხვარეთა ყოფას, მონადირულ ცხოვრებას, საქართველოს ისტორიასა და წარსულს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მის შემოქმედებაში („გიორგი მესამე“, „ალექსანდრე ბატონიშვილი“, „ოიანა-ბუიანა“, „შევადენი“, „თეთრი მდინარე“, „მონადირის დღიურიდან“...). გამორჩეულად აღსანიშნავია თა-

ვანკარა ეთნოგრაფიულ-ფოლკლორული ჩანაწერები, მის მიერ აღწერილი ხალხური სანახაობა-დღესასწაულები — ბერიკობა, ყეენობა, მუნჯი სცენები... ხალხურ თეატრზე დაწერილი ნაშრომები: „ქართული ხალხური თეატრი და მისი მსახიობები“ (1928 წელს წაიკითხა კონსერვატორიის დიდ დარბაზში კონცერტზე), „ქართულ სანახაობათა მასალები“, „კლასთა ბრძოლა ქართულ ხალხურ შემოქმედებაში“. იოსებ მჭედლიშვილის მიერ მოძიებულ სანდო მასალებს ივანე ჯავახიშვილი იმონებებს „საქართველოს ეკონომიკურ ისტორიასა“ და „ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითად საკითხებში“. 1935 წელს, შინამრეწველობის მასალების მოძიების მიზნით, მონაწილეობდა ივანე ჯავახიშვილის თაოსნობით მოწყობილ სამეცნიერო ექსპედიციებში გარეკახეთსა და ერზო-თიანეთში. იმავე წელს კოტე მარჯანიშვილს ახლდა კახეთში ხალხური დღესასწაულების მოსაძიებლად და შესასწავლად. ქართული სანახაობა-დღესასწაულები საფუძვლად დაედო ისტორიულ პიესას „ოიანა-ბუიანას“, რომლის დადგმა კოტე მარჯანიშვილსა და დოდო ანთაძეს განუხორციელებელი დარჩათ. სამაგიეროდ შემოგვრჩა ამ პიესის ლადო გუდიაშვილისეული ესკიზები და ლადო ასათიანის ფუნაგორია: „არ იქნები ჭკვიანად, კიდევ დასწერ ბუიანას“.

იოსებ მჭედლიშვილის მოთხრობების, პიესებისა და ეთნოგრაფიული წერილების შედარებით სრული კრებული — „ოიანა-ბუიანა“ — 1966 წელს გამოიცა ზურაბ ჭუმბურიძის რედაქტორობით. იოსებ მჭედლიშვილის ღვაწლი და მრავალმხრივი შემოქმედება ვრცლად წარმოადგინა გიორგი ჯავახიშვილმა ნაშრომში „ლექსისა და სიმღერის კვალდაკვალ“ (2004 წელი). აქვეა მის მიერ მოპოვებული ბიოგრაფიული ცნობები და იოსებ მჭედლიშვილის არქივის მიმოხილვა, რომლითაც ჩვენც ვსარგებლობთ და მეცნიერს დიდ მადლობას მოვახსენებთ.

იოსებ მჭედლიშვილი დაიბადა 1888 წლის 1 ივლისს გარეკახეთის სოფელ კაკაბეთში, ღარიბი გლეხის ოჯახში. სამოქალაქო სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ, 1910 წელს, ნინო ნაკაშიძის დახმარებით, სწავლა ქართულ სათავადაზნაურო გიმნაზიაში გააგრძელა. მწერალ ქალს მეტად მოსწონებია მომავალი მწერლის გულწრფელი ნათქვამი: უსწავლელი რომ დაერჩე, როგორ უნდა ვწეროო. მკაცრ რეჟიმთან შეუგუებლობის გამო, 1912 წელს იოსები გიმნაზიიდან დაითხოვეს. ამიტომ მან სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებელში სწავლის გაგრძელება ვერ შეძლო და 1915 წელს მოსკოვში შანიავსკის კერძო უნივერსიტეტში ჩაირიცხა.

ხელმოკლეობა, სიღარიბე, სამშობლოდან ეპისკოპოს ლეონიდის დახმარება, ქართველ სტუდენტთა საზოგადოება, „ქართული ჩაის“

საღამოები, ტიცინასა და გალაკტიონთან ერთად ლექსების კითხვა, კონსტანტინე ბალმონტთან შეხვედრა და... ყველაზე მთავარი და მნიშვნელოვანი მის ცხოვრებაში: მოსკოვში გაიცნო და დაუმეგობრდა კომპოზიტორ დიმიტრი არაყიშვილს, შემდეგ კი ეს მეგობრობა შემოქმედებით ურთიერთობაშიც გადაიზარდა: იოსებ მჭედლიშვილს ეკუთვნის დიმიტრი არაყიშვილის ოპერის — „თქმულება შოთა რუსთაველზე“ — ლიბრეტოს გალექსილი ვარიანტი. 1924-25 წლებში მან რუსულიდან თარგმნა დიმიტრი არაყიშვილის რომანსების ტექსტები: ა. ფეტის „სიოვ ნაზო“ და „ვარსკვლავიანსა ღამეს“; ა. მაიკოვის „აღსდექე, შეინავარდე“; მ. დავიდოვის „მე შენ გელი“; ა. პუშკინის „ივერიის მთებზე“, „ნუ, ნუ იმღერ, ტურფავ“, „ვარდ-ყვავილთა სამეფოს მოდი“. სპეციალისტები განსაკუთრებით იწონებდნენ „ვარსკვლავიანსა ღამის“ თარგმანს: ეს რომანსი, „მოხდენილი თარგმანისა და მუსიკის ეროვნული ბუნების წყალობით, აღიქმება როგორც ხალასი ეროვნული ნაწარმოები“ (პ. ზუჭუა, დიმიტრი არაყიშვილი, მონოგრაფია, 1980 წ.).

დიმიტრი არაყიშვილი და იოსებ მჭედლიშვილი მოსკოვში ხშირად საუბრობდნენ ქართული ხალხური სიმღერის შესახებ. ერთხელ იოსებს შეუჩივლია: „ხალხი სიმღერებს ასე მღერის: ერთი პირველი მოძახილი, ერთიც მეორე მოძახილი, დანარჩენი ბანს ამბობენ. ქალაქში რომ ჩამოვედი, სულ სხვა ამბავია. ამ მშვენიერ სიმღერებს სხვადასხვანაირი წესით მღერიან. ამას ხალხურ სიმღერებს ეძახიან ლოტბარები და ვერც ისე მღერიან, როგორც სოფლად“. კომპოზიტორი დამოწმებულია — შენი საყვედური სამართლიანიაო. ერთ-ერთი ასეთი საუბარი, „ბაასი დ. არაყიშვილთან“, სამშობლოში გამოუგზავნია და 1916 წელს გაზეთ „სახალხო ფურცელში“ დაბეჭდილა.

ქართული ხალხური სიმღერის სიყვარული იოსებ მჭედლიშვილსათვის თანდაყოლილი თვისებაა, ამას გარემოც უწყობდა ხელს. როგორც დიმიტრი არაყიშვილთან საუბარში ამბობს, მისთვის არ იყო არც თეატრი, არც ოპერა, იყო მხოლოდ ყეენობა, ყველიერი და ის მამაპაპური სიმღერები, რომლებსაც ხალხთან ერთად ისიც მღეროდა. როგორც ჩანს, ხალხური მუსიკის დიდ მოამაგესთან ურთიერთობამ ქართული ხალხური სიმღერისადმი ინტერესი კიდევ უფრო გაუღვივა: „დამებადა აზრი, მომეკრიბა სოფლებში კარგი მომღერლები და ქალაქში გამემართა საღამო, რათა ხალხისთვის ნამდვილი ხალხური სიმღერა მეჩვენებინა“. ეს სურვილი მან მართლაც აისრულა და არა ერთგზის. რა თქმა უნდა, ამ საქმის პიონერი იოსებ მჭედლიშვილი არ ყოფილა, მაგრამ მას ეკუთვნის აღმოსავლეთ საქართველოს, კერძოდ, კახელი მომღერალი გლეხების შეკრებისა და რუსთაველის თეატრში გამოყვანის პირველი

ცდა (ამას წინ უძღოდა 1917 წელს, სამუელ ჩავლიშვილისა და ვარლამ სიმონიშვილის ხელმძღვანელობით, თბილისში პირველად ჩამოყალიბებული გურულ მომღერალთა გუნდი). რაც მთავარია, მის სახელთანაა დაკავშირებული სამოცი წლის მიხა ჯილაურის აღმოჩენა და ფართო საზოგადოებისათვის გაცნობა. რომ არა იოსებ მჭედლიშვილი, შეიძლება, მიხა ჯილაურის ლაზათიანად და დიდი გემოვნებით შესრულებული სიმღერები ქორწილებსა და დღეობებს ვერც გაცდენოდა და ქართული ხალხური სიმღერის შემსრულებლობის ისტორიაში კვალი არ დაეტოვებინა.

დიდი საქმის კეთება დიდ ძალისხმევას მოითხოვს — სიხარულთან ერთად ტკივილი და ზოგჯერ უმადურობაც ახლავს ხოლმე. უამისოდ არც მიხა ჯილაურის გუნდთან ურთიერთობას ჩაუვლია და არა მარტო მასთან...

1933 წელს იოსებ მჭედლიშვილმა დაწერა მოგონება (თავად ისტორიას უწოდებს) „მიხა ჯილაურის გუნდი“, რომლის ხელნაწერი დედანი ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრის არქივში ინახება და სრული სახით პირველად ქვეყნდება. 1966 წელს ზურაბ ჭუმბურიძემ „ოიანა-ბუიანაში“ მისი მოკლე, საკმაოდ გასხეპილი, ხავერდოვანი რედაქცია დაბეჭდა. ცხადია, იმ დროს ბატონ ზურაბს დედნისეულ ვარიანტს არავინ დაუბეჭდავდა, თუმცა თავად მხოლოდ „მცირე რედაქციულ ცვლილებებსა და ორთოგრაფიულ შესწორებებზე“ მიუთითებს.

ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრს (მაშინდელ ხალხური შემოქმედების სახლს) იოსებ მჭედლიშვილისაგან „მიხა ჯილაურის გუნდი“ 1945 წელს შეუძენია. არქივში შემონახულია ამ ნაშრომზე ავქსენტი მერელიძის რეცენზია-დასკვნა:

„სათაური ვერ ამართლებს შინაარსს, რადგან მიხა ჯილაურის გუნდზე იმდენს არ ლაპარაკობს, რამდენსაც სხვა გუნდებზე. ბევრი ადგილი აქვს დათმობილი წვრილმანებს, როგორიც არის: მომღერლებისათვის სადილის გამართვა და ავტორის პირადი დამოკიდებულება ზოგიერთი პირებისადმი. რაც ავტორს უნდოდა ეთქვა ჯილაურის გუნდის შესახებ, შეიძლება სამ-ოთხ ფურცელზე მოთავსებულიყო. მიუხედავად ამისა, ეს ნაშრომი ხალხური შემოქმედების სახლისათვის საჭიროა, როგორც ისტორიული მასალა ხალხური მომღერლების შესახებ“.

ა. მეგრელიძე 22/IV — 45 წელი.

მიხა ჯილაურის გუნდის შესახებ სამ-ოთხ ფურცელზე მოთავსებული მასალა უკვე ორჯერაა გამოქვეყნებული ზურაბ ჭუმბურიძისა და ლადო გეგეჭკორის მიერ. ჩვენ მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ, რომ

უკვე დადგა დრო, მისი შეულამაზებლად დაბეჭდვისა, ვინაიდან მიგვაჩნია: დღეს ქართული საზოგადოება ამისათვის მზად არის. სათაური იმდენად ამართლებს შინაარსს, რამდენადაც ჯილაურის გუნდი იზოლირებულად, განდეგილად, ყველასა და ყველაფრისაგან მოწყვეტილად ვერ იარსებებდა. ეპოქა, მისი სიმძიმე, გარდამავალი პერიოდი, კომუნისტური იდეოლოგიის წნეხი მთელი სიმძიმით იგრძნობა. თუმცა ისიც დასაშვებია, ჩვენი მომღერლებისა და ლოტბარების შესახებ ასეთი სიმართლისათვის მავანს მაინც არ ჰქონდეს ყური შეჩვეული, ვინაიდან „ყოველივე ქართულის, ეროვნულის დაკნინების, ხშირად კი დევნის პირობებშიც, თავიანთი სიმღერით ეროვნული თვითშეგნების გაღვივებას ემსახურებოდნენ. იმდროინდელი პრესის ფურცლებზე მომღერლები და ლოტბარები ლამის ეროვნულ გმირებად არიან შერაცხულნი“ (ედიშერ გარაყანიძე, „ქართული ხალხური სიმღერის შემსრულებლობა“, 2007). „მიხა ჯილაურის გუნდს“ ამ ეიფორიიდან გამოვყავართ: თვით ავტორი და მომღერალ-ლოტბარები ადამიანებია და მათთვის „არავითარი ადამიანური უცხო არ არის“. თვალში საცემია ავტორის ტენდენციურობა, სუბიექტივიზმი და მრავალი პიროვნებისა თუ მოვლენის მიმართ არაორდინარული დამოკიდებულება (ჩვენ ხელნაწერიდან მხოლოდ აშკარად ტენდენციური, შეურაცხყოფელი ადგილები ამოვიღეთ და შევარბილეთ. რედ.), მაგრამ ამას ფარავს ამ არაპროფესიონალი, არამუსიკოსი კაცის მიდგომა ქართული ხალხური სიმღერისა და მისი შემსრულებლობის მიმართ, რაც დღეს თვით სპეციალისტებშიც ესეოდენ სანატრელი და საძებარია. შეიძლება ვინმეს გადაჭარბებულად, ღირსების შემლახავადაც მოეჩვენოს ავტორის, მომღერლებისა თუ ლოტბარების ფულთან — გასამრჯელოსთან — დამოკიდებულება. მაგრამ ნუ დაგვაზინყდება, რომ „მაგლობელ-მომღერლებისათვის ეს საქმიანობა შემოსავლის წყარო იყო... და მომღერლის შრომის აუნაზღაურებლობა საბჭოთა იდეოლოგიისა და მენტალიტეტის შედეგია, რომელმაც განსაკუთრებით თავი იჩინა გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან: მომღერლები ანსამბლებში სხვადასხვაგვარად, ზოგჯერ სასტიკი მეთოდებით — ძალდატანებით მოჰყავდათ“ (ედიშერ გარაყანიძე, „ქართული ხალხური სიმღერის შემსრულებლობა“, 2007).

20-30-იან წლებში ხალხური გუნდებისა თუ ანსამბლების შექმნა, გლეხების სცენაზე გამოყვანა, საქართველოს ქალაქებსა და კუთხეებში მოგზაურობა, თანამედროვე ტერმინი რომ ვინმართ, კომერციული პროექტებია და, რაგინდ გასაოცარი იყოს, საბჭოთა იდეოლოგია თავის სასარგებლოდ იყენებდა და ხელისუფლებაც მხარს უჭერდა. იოსებ მჭედლიშვილის ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლა და „მიხა

ჯილაურის გუნდის“ უცვლელად გამოქვეყნება საჭირო და აუცილებელია, რადგან მასთან დაკავშირებულია XX საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული მუსიკალური ფოლკლორის ზოგიერთი მნიშვნელოვანი საკითხი. თანაც „ხალხური მუსიკის შესანიშნავ მოღვაწეთა ცხოვრებისა და შემოქმედების შესწავლის გარეშე ქართული მუსიკის ისტორია ვერ დაინერება“ (ვანო შილაკაძე).

გამოცემას ერთვის მიხა ჯილაურის გუნდის ფონოჩანანერების კომპაქტდისკი (მოძიებულია ანზორ ერქომაიშვილის მიერ).

დახმარებისათვის დიდ მადლობას ვუხდით საქართველოს ეროვნულ არქივს, გიორგი ლეონიძის სახელობის ლიტერატურულ მუზეუმს, კაკაბეთის ფოლკლორული ანსამბლის — „ბერიკაცების“ — ხელმძღვანელს ნიკო გიგოშვილს.

ბაია ასიეშვილი
ნანა კალანდაძე

მისა ჯილასურის გუნდი ისპორია

1921 წელს, თებერვლის 25-ს, საქართ-ველოში დამყარდა საბჭოთა ხელისუფლება. ამ ამბავს მე მეტისმეტად მტრულად შევხვდი: გარდა იმისა, რომ გაზეთებში დაიბეჭდა ჩემი ანტიკომუნისტური ლექსები („მწუხრები“ და სხვა), სცენაზე, კლუბებში და ყველგან, სადაც კი შესაძლებელი იყო, გამოვდიოდი იმისთანა მტრული ლექსებით, რომლებიც, შემდეგში რომ მომავონდებოდა, ჟრუანტელსა მგვრიდა და თმებს ყალყზე მიყენებდა, თან მიკვირდა: ამგვარი ლექსებისათვის რატომ არ დამხვრიტეს.

ჩემმა ბეცმა და მიუხვედრელმა ახალგაზრდობამ გაიარა. დავდუღდი. მივხვდი, რომ ვებრძოდი იმას, რაც მე მენატრებოდა, მივხვდი, რომ თავს ქვას ვახლიდი, მივხვდი, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება საქართველოს მოსპობას კი არ ნიშნავდა, როგორც ჩაგონებული გვექონდა, არამედ, პირიქით: თურმე მის ასაყვავებლად და ასამაღლებად შეიცვალა რეჟიმიც და ხელისუფლებაც. ეს მთელი სიგრძე-სიგანითა და სიღრმით შევიგენ, მაგრამ გვიანდა იყო. მე უკვე სახელი გამიტყდა და ჩემმა თანამოკალმეებმა შუბლზე დამლაც დამკრეს: შენ კონტრრევოლუცია ხარ და აქ ადგილი აღარა გაქვსო. რა თქმა უნდა, იმათ კარგად იცოდნენ, რომ მე გულწრფელად მივხვდი შეცდომებს, მაგრამ ჩემი წინ გაშვება არ ინებეს, რადგან

მათთვის ხელსაყრელი არ იქნებოდა. ამის გამო ჩამოვრჩი კულტურულ ცხოვრებას, ჩემს საქმეს და ბუდიდან ამოვარდნილივით დავდიოდი უსაქმოდ. ამიტომვე ბევრი კარგი საქმეების შემძლე ხელფეხშეკრუ-ლივით ვიყავ. ყველას საკმაოდ დიდი საბუთი ჰქონდა ჩემი ჩამოყენები-სათვის, უკან დაწვეისათვის; მწერლობაში წინ ფეხი ველარ წავდგი, თუ არ ჩავთვლით სახელგამის მიერ რამდენიმე ჩემი ნაწარმოების გამო-ცემას.

1927 წელს, ძველმა საზოგადო მოღვაწემ ნიკოლოზ (კოლა) ერი-სთავმა განიზრახა ლიტერატურული საღამოს გამართვა რუსთაველის თეატრში. მას უკვე შეედგინა საღამოს პროგრამა და ბოლოს მეც მომ-მართა: — იოსებ, შენ ხალხს უყვარხარ, შენი ლექსების მოთაყვანენი და პატივისმცემელნი საქართველოში ჯერ კიდევ სულ არ გამქრალან და კარგი იქნება, თუ ჩემს ლიტერატურულ საღამოს შენც დაამშვენებ.

დიდი სიამით დავთანხმდი. კაი ხანი არ გამოვსულიყავ სცენაზე და ამჟამად მტკიცედ გადავწყვიტე აპოლიტიკური ლექსების წაკითხვა, თუ მეორედ გამომიძახებდა საზოგადოება, უნდა მეთქვა ლექსი ლე-ნინისადმი, რომელიც ასე იწყება:

*მზეებზე ჩავიდა იგი საფლავში,
ჩავიდა მისთვის, კვლავ ამოვიდეს:
მისი მოძღვრება, ვით მზის კაშკაში
წინ გაგვიძღვება და გზას გაგვიკვლევს...*

და სხვა.

მეორე დღეს უნდა ყოფილიყო აფიშები გაკრული მთელს ქალაქში. იმედი მქონდა, მასზე ჩემი გვარიც იქნებოდა, მაგრამ აფიშების ბოძ-თან რომ მივედი ნიკო ერისთავის საღამოს საძებნელად, მან უკანიდან მტაცა ხელი მკლავში და მომესალმა.

მისგან გავიგე, რომ აფიშების გაკვრის ნება არ მიუციათ, როგორც ყოფილი თავადისათვის.

— მერე? — ვკითხე ნიკოს

— მერე ისა, რომ სხვანაირ ხერხს მივმართე: საღამოს გამართვის ნებას აძლევენ ძველ მსახიობს გიორგი იორდანოვს — იორდანიშვილს (ქართული თეატრის მსახიობი).

— მერე? — ვკითხე კიდევ ერისთავს.

— მერე და იორდანოვს ავალებინე ნებართვა.

— ხომ მაინც მოხერხდება საღამო, ხომ მიიღეთ ნებართვა?

— ნებართვა კი მივიღეთ, მაგრამ პროგრამაში შენი გვარი წაშა-ლეს.

— აფიშა დააბეჭდვინე?

— არა, — მიპასუხა მან, — შენს მაგივრად სხვა ვინმე უნდა შევიტა-

ნო და ვის მირჩევო, — მკითხა მან ბოლოს.

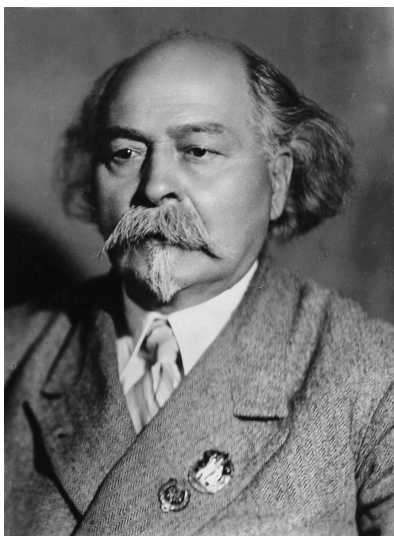
ბევრი ფიქრი არ დამჭირდა.

1915 წლიდან განვიზრახე და მიზნად დავისახე, როგორმე თბილისელი ქართველებისთვის მეჩვენებინა ხალხური მომღერლები და ნამდვილი ქართული ხალხური სიმღერები მომესმენინებინა. ამის შესახებ მოსკოვში ვებაასე ცნობილ ქართველ კომპოზიტორს დიმიტრი ეგნატეს ძე არაყიშვილს და ეს საუბარი დაიბეჭდა მაშინდელ აკადემიურ გაზეთში („სახალხო ფურცელი“, 9 დეკემბერი, 1916 წელი).

ბაასი დ. ე. არაყიშვილთან

ამ დღეებში შევიარე ჩვენს კომპოზიტორ დ. ე. არაყიშვილთან. დიდხანს ვიბაასეთ საქართველოს ანწყო-წარსულ-მომავალზე და კერძოდ, ქართულ ხალხურ მუსიკაზე. სხვათა შორის მეტად საყურადღებო აზრი გამოსთქვა ბატონმა არაყიშვილმა ქართულ ხალხურ სიმღერებზე, რომელნიც მას აქვს ჩანერილი საქართველოში ყოფნის დროს ფონოგრაფით (ხუთასამდე ხალხური სიმღერა აქვს ჩანერილი).

ბაასის დროს არაყიშვილმა, სხვათა შორის, თქვა: მე ბევრჯერ მოვისმინე ხალხური სიმღერები სხვადასხვა ალაგას გლეხებისაგან, მაგრამ განცვიფრებული დავრჩი, როდესაც იგივე სიმღერები გავიგონე ტფილისის სცენაზე ქართულ მომღერალთა

დიმიტრი არაყიშვილი

გუნდისაგანაო, ვსთქვი: რა არის საერთო ამ გუნდისაგან ნამღერსა და ხალხურ სიმღერებს შორის, რომლებიც გაგონილი მქონდა სოფლებში გლეხებისაგანაო. სოფელში ვერც ერთგან ვერ ჰნახავთ, რომ სიმღერაში რამდენიმე პირი იძახდეს პირველსა და რამდენიმე მოძახილი მისდევდეს პირველებსაო. ვერც ქალაქებში კერძო სიმღერებში ნახავთ ამას. ეს ქართული სიმღერის ბუნება არ არის, პირველსაც და მეორესაც მუდამ თითო პირი ამბობს, დანარჩენები ბანს ეუბნებიან. პირველიც და მეორეც სიმღერაში ისე მიხვეულ-მოხვეულებს აკეთებენ, ისეთნაირად ჩააკაკან-ჩაარაკრაკებენ ხმას, რომ ყოვლად შეუძლებელია ეს რამდენიმე ხმამ ერთად შეძლოს. სცენაზე კი მთელი „როტა“ პირველებისა

და მეორებისა გამოჰყავთ ლოტბარებსა და ამახინჯებენ ხალხურ სიმღერებს, რადგანაც ეს მის ბუნებას სრულიად არ შეეფერება. კიდევ ის არის სამწუხარო, — თქვა არაყიშვილმა, — რომ ტფილისის მომღერალ გუნდების ლოტბარებს ხშირად უყვართ თავიანთით რამის წამატება, რაც მუდამ აფუჭებს ქართულ ხალხურ სიმღერას. მით უფრო სამწუხაროა ესა, რომ ამ ლოტბარებს თავი დიდი მცოდნე ჰგონიათ და საზოგადოებაც უჯერებს მათა. შეიძლება, მათი ასეთი სიმღერები მივიღოთ კიდევ, როგორც კარგი, მაგრამ, როგორც ქართული ხალხური სიმღერა, კი არა.

ნიჭიერი და სინდისიერი ლოტბარი, თუ იმას ნამდვილი ხალხური სიმღერების ჩვენება უნდა, არაფერს მიუმატებს, არც გამოაკლებს, რადგანაც ყოველი ნოტი, ყოველი მიმოხვრა ხმისა დამახასიათებელია იმ ხალხის სულისა, რომელიც მასა მღერის, ეს არის ძვირფასი განძი, იმას უნდა გავუფრთხილდეთ, ეს უნდა შევინახოთ, ხოლო, თუ გამოვცვლით, სხვა სახელი უნდა დავარქვათ და არა ქართული — ნამდვილი ხალხური სიმღერა.

რაც შეეხება ოპერას, — სთქვა არაყიშვილმა, — ამბობენ, ოპერა ქართული უნდა იყოს, მაგრამ არ ვიცი, რას ეძახიან ქართულ ოპერას. სცენაზე რომ გმირები გამოვიყვანოთ და თითო-თითოს თითო ქართული ეროვნული, ხალხური სიმღერა ვამღეროთ, ეს ქართული ოპერა კი არა, არავითარი ოპერა არ იქნება.

ოპერა ისეთი რთული, ხელოვნური ნაწარმოებია, რომელიც შეიცავს თავისებურ ფილოსოფიურ იდეებს, მაგალითად: არ შეიძლება ავიღოთ რომელიმე ხალხური სიმღერა და უცვლელად გადავიტანოთ ოპერაში. ოპერას, როგორც ყოველ დრამატიულ ნაწარმოებს, აქვს თავისი მიზანი, რომლის ფსიხოლოგიაც დახასიათებულია მუსიკითა და სხვა. ამიტომ ხალხური სიმღერების უცვლელად გადატანა ოპერაში არ არის მხატვრული ან შემოქმედებითი ფორმა მუსიკისა და ნიშნავს მხოლოდ ხალხურ სიმღერების ეტნოგრაფიას; ხოლო თუ გვინდა ოპერა ქართული იყოს, მასში ისე უნდა იქმნეს ქართული სიმღერების კილო დაცული, რომ ქართველმა თქვას, ქართულიაო, მაგრამ ვერ კი შეეძლოს გამოცნობა, თუ რომელი სიმღერიდან არის იგი ამოღებული და გადამუშავებული. ასეთი ოპერა ქართველის გულს მოხედება და უცხოსაც დიდად აამებს, — ასე დაათავა ბაასი დ. ე. არაყიშვილმა.

... რა აზრი ჰქონდა, რისთვის მინდოდა ხალხური მომღერლების თბილისში ჩამოყვანა? — უეჭველია, მკითხველს ეს კითხვა დაებადება. მით უფრო, ცნობილი იყო თბილისში მაშინდელი სიმრავლე ხალხური გუნდებისა, რომელთა ლოტბარებიც კამერტონების წკრიალით, ტონის მიცემითა და ხელების ქნევით იყვნენ ცნობილნი საზოგადოების წინაშე.

ამის საპასუხოდ მოკლედ უნდა ვთქვა: ქართულ ხალხურ სიმღერას არავითარი ტონის მიცემა და მერე ხელების ქნევა არა სჭირდება. ქართული ხალხური სიმღერა სამხმიანი, ორხმიანი და ერთხმიანია, უმეტეს შემთხვევაში, სამხმიანი. პირველ მოძახილს მეორე მოძახილი მიჰყვება და მერე რამდენიმე ბანი შეავსებს ჰარმონიას, ამასთანავე ყოვლად შეუწყნარებელია რამდენიმე პირველი და რამდენიმე მეორე მოძახილი მღეროდეს, ისევე, როგორც „ეგგენი ონეგინში“ ორმა ონეგინმა და ორმა ტატიანამ იმღეროს.

ხალხური მომღერლები, ვინც უნდა აიღოთ, არამც თუ ცნობილი მომღერლები, თვით გლეხიც, რომელსაც ჩვეულებრივი ნიჭი შესწევს სიმღერისა, ერთსა და იმავე სიმღერას ხან ასე იმღერს, ხან — ისე. მოკლედ ხალხური სიმღერა იმას ნიშნავს, რომ მისი ყოველი შემსრულებელი გლეხი ამ სიმღერის ავტორიცაა. ამიტომ შეუძლებელია რამდენიმე კაცი ამბობდეს პირველს და რამდენიმე — მეორეს.

რაც შეეხება ხელების ქნევას, ეს პირდაპირ უაზრობა და ამაო შრომაა. ეს ჩვენმა ქალაქელმა ლოტბარებმა ისწავლეს ევროპელთაგან. მაგრამ ერთი რამ ვერ გამოიცვინეს: ევროპაში ხალხურ სიმღერებს კი არ უქნევდნენ ხელებს, არამედ კომპოზიტორთაგან შექმნილ გუნდებს. მე ვფიქრობდი, რომ ისეთი ხალხური სიმღერები, როგორიც ჩვენა გვაქვს, ევროპელებს ან არა ჰქონდათ, ან თუ აქვთ, მას არ უქნევდნენ ხელს.

ჩვენი ლოტბარები კი ხალხურ სიმღერებს ასწავლიდნენ გუნდის წევრებს, სიმღერასაც ამახინჯებდნენ და მღერის წესსაც ღალატობდნენ (მათ რომ ვკითხოთ — აკეთებდნენ), რაც ხალხურ სიმღერას ხალხურობას ართმევდა, ართმევდა ორიგინალურ სახეს.

სწორედ ამ მიზნით მინდოდა ჩამომეყვანა სოფლიდან ხალხური მომღერლები. მინდოდა, თბილისელებისთვის მეჩვენებინა, თუ რა იყო ქართული ხალხური შემოქმედება, რომელიც ჩვენი მაშინდელი ლოტბარების ხელში მახინჯდებოდა და გადაგვარების გზას ადგა.

— ვინ ნაშალა ჩემი გვარი? — ვკითხე ნიკოს.

— ახალგაზრდა ყმანვილია, მგონი, პატიკო ქიქოძეს იტყვიან.

— ჰო, ვიცი, — ნავიზურტყუნე ჩემთვის.

ხელოვნების მთავარ სამმართველოს მაშინ ეს ყმანვილი, ნაროუშვილი, ლუარსაბიძე და სხვები განაგებდნენ. ამ ახალგაზრდებს მე არ მოვწონდი, ეჭვის თვალით მიყურებდნენ და ყოველგვარი საბუთიც ჰქონდათ ამისი: მათ სრული უფლება ჰქონდათ ჩემი გვარის ამოშლისაც და ჩაწერისაც, ამიტომ კოლა ერისთავს ვუთხარი:

— ჩემს გვარს რომ ნაშლიდნენ, წინდანინვე ვიცოდი. ამიტომ მინდა, ჩემი ადგილი ისეთ ვინმეს შევთავაზო, რომელიც ჩემზე უკეთესად თუ არა, ნაკლებ მაინც არ გამოიტანს სცენაზე ჩვენი ხალხის თავისუფლებას, სიკეთეს, ეროვნულ-ხალხურ სახეს.

— ვის გინდა დაუთმო შენი ადგილი? — შემეკითხა იგი მოუთმენლად.

— დიდი ხანია განზრახვა მქონდა, კახეთიდან ჩამომეყვანა განთქმული მომღერლების გუნდი, მაგრამ ამისი საშუალება ვერ მოვიპოვე — ვერც მეფის რეჟიმის დროს, ვერც მენშევიკების ხანაში და, მე მგონია, რომ ახლა ამისი დრო არის სწორედ. ამიტომ შენი სალამოსთვის კახეთიდან გამოვუძახებ გლეხ მომღერლებს, რომლებიც შენც გასახელებენ, ქართველ ხალხსაც და ჩემი მიზანიც მიღწეული იქნება.

ეს რომ ვთქვი, კოლა ერისთავს ისე მოეწონა, რომ სიხარულისაგან ტაში შემოკრა.

— ვინ გინდა ჩამოიყვანო? — მკითხა მან ბოლოს.

— შიდა კახეთში განთქმულია გლეხი მომღერალი შილდელი დედას ლევანა. მართალია, ყარალაშვილები უფრო კარგა მღერიან ქართულ ხალხურ სიმღერებს, მაგრამ ისინი თავადები არიან და მათ სცენაზე არავინ გამოუშვებს. ამიტომ დედას ლევანა ჯობია, ის საწყალი გლეხია და კარგი მომღერალიც.

რა თქმა უნდა, რომელიმე ლექსის წაკითხვას სჯობდა, სცენაზე გამოგვეტანა იმისთანა სიმღერები, როგორიც არის: „კახური მრავალ-ჟამიერი“, „ჩაკრულო“, „ხეურო“, „მაყრული“, „მხედრული“, „ღმერთო-ღმერთო“, „ჩონგურო“, „თამარ-მეფე“, „ალილო“, „ჭონა“, „ბერიკაცი ვარ“, „მკის სიმღერა“, „თონხის სიმღერა“ და ათასი სხვა.

გადავწყვიტეთ და იმავე დღეს დეპეშა ვაფრინე თელავში მასწავლებელ გიორგი ბურჭულაძესთან, რათა მას შილდიდან დედას ლევანა წამოეყვანა. ამის გამო ჩვენ სალამო ერთი კვირით გადავდეთ. ნიკომ მეორე დღეს, მთავლიტის მოთხოვნით, შეცვალა ჩემი გვარი დედას ლევანას მომღერალი გუნდით, რაც თურმე იმათაც ძალიან ესიამოვნათ.

გიორგი ბურჭულაძემ მესამე დღეს ჩამომგვარა დედას ლევანა და მისი პირველი მოძახილი ალექსი ელოშვილი (ისიც შილდელია).

რა თქმა უნდა, ეს ორი კაცი, პირველი და მეორე მოძახილები, სიმღერას ვერ იტყოდნენ, მით უმეტეს, რომ ყოველ სიმღერას თავისი მომღერალი ჰყავს, მაგალითად: „მრავალჟამიერს“ შესანიშნავად მღერის დედას ლევანა, „ჩაკრულოს“ — მიხა ავგაროზიშვილი, „ღმერთო-ღმერთოს“ — აღნიაშვილი, ნაზარა და სხვა. ყველა ესენი რომ ჩამომეწვია, არავითარი საშუალება არა მქონდა და ვიფიქრე: რასაც ეს ორი კაცი იმღერებს, ჯერჯერობით ესეც საკმარისი იქნება თბილისისათვის, რაც შეეხება ბანებს, ამას აქ, თბილისში, მოვუძებნი-მეთქი. ასეც მოვიქეცი.

... დედას ლევანა და ელოშვილი ჩემსას ჩამოვიდნენ, მე მაშინ ვცხოვრობდი ჩემი პირველი მეუღლის ირა გერცევას სახლში (შოი ჩიტაძის ჩიხი 1), რომელიც ფუნიკულიორის წინ ახლად გაშენებულ ბაღს გადაჰყურებდა. ბინა ფართო მქონდა და ეს საპატიო სტუმრები კარგად მოვანყვე.

დავაბინავე თუ არა სტუმრები, დავუძახე ჩემს მეგობრებს და მომ-

ღერლების გამოსაცდელად პატარა წვეულება გავმართე. დედას ლევანას სიმღერა მე გაგონილი მქონდა 1908 წელს და ვშიშობდი, ვაითუ ახლა ისეთი ხმა აღარა ჰქონდეს და ხალხის წინაშე არ შევრცხვე-მეთქი.

მართლაც, დედას ლევანა 76 წლის იყო, ელოშვილი — 82-ის და ქეიფებში გაცვეთილ ხალხს რაღა ხმა უნდა შერჩენოდათ?! იმღერეს სიმღერები, ამ სიმღერებში მოსჩანდა უზარმაზარი გენია ქართველი ხალხისა, მისი კულტურა, საუკუნეთა განმავლობაში გულით ნატარი ტანჯვაც, სიხარულიც, კვნესაც და სიცილიც, მაგრამ ლევანას გაბზარული ხმა, ხოლო ელოშვილის აქა-იქ ხრინწი, მაღონებდა, თუმცა გულს იმით ვიმედოვნებდი, რომ ამ ძველი ოსტატების ყელში, რაც უნდა მრუდედ ამოსულიყო სიმღერა, მაინც ჟრუანტელს მოჰგვრიდა მსმენელთ.

ის დედას ლევანა, რომელსაც ბავშვობაში ვიცნობდი, აღარ იყო. მას თავისი პენი დაჰკარგოდა, ხავერდი გადასცვეთოდა ხმაზე, მაგრამ სიმღერას ისევ ისე მშვენივრად და ოსტატურად მღეროდა. მან მთლიანად მაინც ვერ დამაკმაყოფილა. ამიტომ საღამოს მატარებლით ვაფრინე ჩემი უმცროსი ძმა დიმიტრი ჩვენს სოფელში — კაკაბეთში, სადაც ცხოვრობდა სამოცი წლის მომღერალი მიხა ჯილაური და დავავალე: მკვდარი თუ ცოცხალი, ხვალვე აქ უნდა მომგვარო-მეთქი.

მეორე დღეს, საღამოს ექვს საათზე, დიმიტრიმ კაკაბეთიდან ჩამოიყვანა მიხა ჯილაური. მომღერლებს გავაცანი ერთმანეთი. ავუსხენი ჩემ მიერ დაწყებული საქმის მიზანი და ვთხოვე სიმღერა. როცა მიხამ დაიწყო „ჩაკრულო“, დედას ლევანამ ყბა დაალო და, ცოტა არ იყოს, ეწყინა. მიხას ხმა ზარივით გაისმა, ოთახი გაავსო და შიგ რომ ვერ დაეტია, გარეთაც გაიჭრა. ამ ხმაზე ბაღში მსხდომი ხალხი წამოიშალა და მოაჩერდა ჩემს ფანჯრებს. დედას ლევანას ძალიან ეწყინა და მეორე მოძახილი აღარ უთხრა.

ქართველებს დიდ ღირსებებთან ერთად დიდი ნაკლიცა აქვთ: თუ შეატყო თავის მოძმეს რაიმე სიკეთე, შურით აივსება — ან გასკდება ამ შურით ან იმდენს იზამს, მოსპობს მოპირდაპირეს.

— ლევან, — ვუთხარი მე, — შენ შენს ჯეელობაში მიხასა სჯობდი, შენი სახელი ქვეყანამ იცის, მაგრამ რა არის, რომ ახლა თექვსმეტი

დედას ლევანა

ნლით შენზე უმცროსს უკეთესი ხმა ჰქონდეს?! თქვენ ხომ ერთი დედის შვილები ხართ, ნუ გაუწევთ ერთმანეთს ჯიბრს, პირიქით, ერთმანეთს უღელი კარგა გაუწიეთ, რომ ჩვენს მშობელ ერს, ჩვენს ხალხს, მთელი სიგრძე სიგანით ვუჩვენოთ ხალხური შემოქმედება; ამისთვის ის დიდ მადლობას გვეტყვის, მის სიყვარულსა და უაღრეს პატივისცემას დავიმსახურებთ. ჯიბრი კი ამ საერთო, ეროვნულ-ხალხურ საქმესაც წაახდენს და ხალხსაც შევეზიზღებით, დამიჯერეთ!

ლევანამ ყური კარგა დამიგდო, ელოშვილმა კვერი დამიკრა და ლევანაც დამთანხმდა. ოღონდ ის კი მითხრა, მიხასთან შეჩვეული არა ვარ, ხმა არა მაქვს მასთან შეწყობილი და, ამას გარდა, ამ სიმღერებს გარეკახეთში სხვანაირადა მღერიან, შიდა კახეთში კი სხვანაირადო, ამიტომ შეიძლება ვერ შევეწყოთ ერთმანეთს, კილო კილოს ვერ მივუყენოთ და სიმღერა გაგვიფუჭდესო.

დავსხი ისევ სუფრაზე. სტუმრად საუკეთესო მცოდნე ხალხი მყავდა მოწვეული. მათთვის მობანეებად მოვიყვანე ჩემი ბიძაშვილები — გიორგი და ნიკო, ორი კაციც სხვა. ეს საკმარისი იყო ქართული ხალხური სიმღერის სათქმელად. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ ჩვენს ხალხურ სიმღერებს შვიდი-რვა კაცის მეტი არ უნდა.

პირველი სადღეგრძელო ლევანასი იყო. მიხა ჯილაურს ვთხოვე, დედას ლევანას სადღეგრძელოდ „მრავალჟამიერი“ დაეწყო. ლევანას მეორე მოძახილი დავავალე. მიხამ აარაკრაკ-ჩაარაკრაკა, ლევანამ შეუტია თავისი მედიდური ხმით, ჩვენც კარგა ვუთხარით ბანი და ჩემს სახლს ალყა შემოარტყეს მსმენელებმა. გარედან გვიკვეთავდნენ — ესა და ეს სიმღერა თქვითო.

ვიმღერეთ სხვა სიმღერებიც. ლევანა და მიხა მშვენივრად შეეწყვნენ ერთმანეთს. გამეხარდა. ცამდე ავინიე, ამაღამ თავს ვისახელებთ ხალხური სიმღერებით-მეთქი.

სუფრიდან შვიდ საათზე ავდექით. მე დედას ლევანასთან, მიხა ჯილაურსა და ელოშვილთან ერთად პირდაპირ თეატრში წავედი, დანარჩენები კი, ვისაც ბანი უნდა ეთქვა, წავიდ-წამოვიდნენ და დამპირდნენ: ნახევარ საათში ყველანი თეატრში მოვიდოდნენ.

აუარებელი ხალხი მიაწყდა თეატრს. ამას ხელი შეუწყო გაზეთმა „ზარია ვოსტოკამ“, რომელმაც დიდი ინტერესი გამოიჩინა ხალხური მომღერლებისადმი, ჩემთან სახლში გამოგზავნა ფოტოგრაფი, გადაიღო ამ მომღერლების სურათი და დაბეჭდა კიდევ.

კონცერტის წინა დღეს, როდესაც ფოტოგრაფმა სურათი გადაიღო და წამოვიდა, მას ჩვენც ჩამოვყვევით რუსთაველის პროსპექტზე. მაშინ რუსთაველის თეატრის პირდაპირ ტროტუარზე გრძელი სკამები იდგა. მერხზე ჩამოვსხედით მე, ელოშვილი და დედას ლევანა. ჩვენს გვერდით იყო სააფიშო ბოძი, რომელზედაც, სხვათაშორის, ჩვენი საღამოს აფიშაც გაეკრათ, რომლიდანაც დიდი, ერთი მტკაველის სიგრძე ასოებით ეწერა

„დედას ლევანა“. ვილაცა კაცმა, ტროტუარზე ჩვენ წინ რომ მოდიოდა, თითი გაიშვირა აფიშისაკენ და მეორე თანამგზავს უთხრა: აგერ დედას ლევანაო. ლევანას ეგონა, შეეშალა — სხვა კაცში ერევა, თორემ მე აქა ვარ და ის იქ უჩვენებსო. წამოხტა და მიადახა: ის კი არა, მე ვარო. მაგრამ უცნობი კაცი გამელელ-გამომვლელში აირია... ლევანა დავსვი სკამზე.

ლევანა ბრაზობდა: ვილაცა მიძებს და შეეშალაო. ამ დროს ნაცნობი დამელაპარაკა და დამავინწყდა, ლევანასათვის ამეხსნა, მას კი არ ეძებდნენ, ნაცნობმა ნაცნობს აფიშა

აჩვენა, რომელზეც დედას ლევანა დიდი ასოებით ეწერა. მან კი კითხვა არ იცოდა, არც ის იცოდა, რომ ქალაქში აფიშები გაეკრათ.

დავბრუნდეთ ისევ უკან.

სუფრიდან რომ ავიშალენით, კონცერტის დღეს მე ჩემი მომღერლებით ჩავედი რუსთაველის თეატრში. შესასვლელი ხალხით იყო გაჭედილი. გვიცვენს და განის დაგდება უნდოდათ, გზის მიცემა, მაგრამ ტევა აღარ იყო. როგორც იქნა, შევედით თეატრში.

დედას ლევანაც და მიხა ჯილაურიც გაკვირვებულები იყვნენ ამდენი ხალხით. მათ ეგონათ, რომ ამ ხალხს მათთვის კი არა, სხვა რამ დიდი საქმისთვის მოეყარა თავი. არ იცოდნენ, რომ ეს თავპირისმტკრევა და ზედატეხა მათთვის იყო, მათი კონცერტის ბილეთებისათვის.

ეს „გასტროლიორები“ თავის სიცოცხლეში პირველად იყვნენ არამც თუ სცენაზე, არამედ — თეატრში, თბილისში — მეორედ თუ მესამედ. ამიტომ ძალიან გაკვირვებულები ყველაფერს გაოცებული თვალით უყურებდნენ და ათასნაირ რამეს მკითხავდნენ. სცენაზე დედას ლევანამ ტყის დეკორაცია დაინახა...

— აბა, ე, რაღაა! — ისეთნაირად გაიკვირვა, რომ გამეცინა. საერთოდ მეტისმეტად გულუბრყვილო და მიაბიტი იყო. მშვენიერ, მოხდენით სასაცილო კითხვებს იძლეოდა და შიგა და შიგ ხუმრობდა კიდეც. ისე ხუმრობდა, რომ სიცილით ვიხოცებოდით:

— ჩემმა ცოლმა რომ გაიგოს, თუ ამ დღეში ჩაგვყარე, ისე დაგწყევ-

Народные певцы

Сегодня на литературно-музыкальном вечере в театре Гегушвили выступил приглашенный из Кахетии известный народный певец — крестьянин Дедас-Левана и Алёкса Элошвили.

В Кахетии они пользуются большой популярностью и любовью народа. Они сохранили в неприкосновенности старинные кахетинские песни, их неподдельную чистоту и обаяние.

На вечере 21-го мая Дедас-Левана и Элошвили исполнили песни: «Урмули», затем — «Хачури мравал-жамьер» и «Чакрули» («Замтарули»).

В исполнении Дедас-Левана и Элошвили эти произведения народного творчества представляли собой торжествующую радость, песни эти обычно исполняются в Кахетии и сейчас после конца полевых работ.

Алексу Элошвили — 52 года; Левану Асбабшвили Дедас-Левана — 76 лет; оба они — из сел. Шила, Тбилисского уезда. Они почти единственные оставшиеся в живых исполнители сложных древних песен.

Их «репертуар» — «Намгури» (песня жнецов), «Шушана, шеша дауде» (погрузка дров), «Гутури» (песня пахаря), «Урмули» (песня арифинца), «Амал мухаса» и «Мавули» (жаренье), «Мравал-жамьер», «Чакрули» (застольные) и др.

Из крестьян-слушателей Асбабшвили и Элошвили выработывается ядр молодежи любителей и будущих певцов.

Певцы Дедас-Левана и Алёкса Элошвили.

Асбабшвили и Элошвили и сейчас крестьяничают. Они являются желанными участниками и украшением спектаклей, устраиваемых драм. кружками в больших селах.

ალექსი ელოშვილი და ლევან ასაბაშვილი.
გაზეთი „ზარია ვოსტოკა“, 1927 წელი

ლის, ფეხი აგერეოდაო.

— რათა, ლევან?

— მაშ, აბა, ე, სად მოგვიყვანე! ეხლა რო თავი გაგვანებო, სულიან-ხოვრციანად დავიკარგებით.

ლევანას კითხვებს თავი გავანებე. დავსხი ერთ ადგილას, აქედან ფეხი არ მოიცვალოთ-მეთქი და ბანებს დაველოდე. ნახევარ საათში უნდა მოსულიყვნენ, მაგრამ ნახევარი საათიც გავიდა, მთელიც, ისინი კი არსად ჩანდნენ.

ცოტა შევფიქრიანიდი. მაშინვე კარისკენ გავქანდი.

ჩემი მომღერლები ჩოხის კალთებზე მებლაუჭებოდნენ, მალ-მალე თავს ნუ გვანებებ, არ დავიკარგოთო. ისინიცა ლელავდნენ, მეც.

— კაცო, ამოდენა სახლებში რო დავიკარგოთ, გზას ვილა გვიჩვენებს. შილდის ტყეში არ დავკარგულვარ და ამ ტყეში რომ დავიკარგო, თავი მექნება მოსაკლავიო, — ამბობდა დედას ლევანა.

მე ვამშვიდებდი. თან შემოსავალ კარისაკენ გავრბოდი და გამოვრბოდი, ბანები კი არსადა ჩანდნენ.

ვიდრე გავაგრძელებდე ამბავს, ერთი გარემოება უნდა გავაცნო მკითხველს.

როგორც მოგახსენეთ, ქართული ხალხური სიმღერები სახელგატეხილი იყო ქალაქში და დამახინჯებულიც. ეს რომ ხალხისთვის ნათლად და მკაფიოდ მეჩვენებინა და დამმახინჯებლებზეც ჯავრი კარგად ამომეყარა, პირველი განყოფილებისათვის ნიმუშად მოვიწვიე თბილისის ხალხური სიმღერების მომღერალთა გუნდი ალექსანდრე მაისურაძის ხელმძღვანელობით.

აი, ეს ალექსანდრე იყო იქა და გული მტკიოდა, რომ იმას უნდა შევხვეწოდი, მოეცა ჩემთვის რამდენიმე კაცი, რომელთაც, თუ ჩემი ბანები არ მოვიდოდნენ, დახმარება გაეწიათ ჩვენთვის.

ვთხოვე მაისურაძეს. ის სიამოვნებით დამთანხმდა და ზარი მისცეს თეატრში პირველი განყოფილებისათვის.

ფარდა რომ აიხადა, ალექსანდრე მაისურაძის გუნდს ყოველი სიმღერის გათავებისას, ხალხი უყვიროდა: ჩქარა გაათავეთ, დედას ლევანა გვინდაო. ამით ალექსანდრე ძალიან ნაწყენი დარჩა. მან, როგორც იყო, დაასრულა პირველი განყოფილება. ხალხს გაუხარდა, ფარდა რომ ჩამოვიდა, მე კი ვწუხდი, ნეტავ კიდევ გაეგრძელებინა, მანამდე იქნებ ჩემი ბანები გაჩენილიყვნენ სადმე.

ანტრაქტი თხუთმეტ წუთს გავაგრძელე, იქნებ ბანებმა შემომისწრონ-მეთქი. კიდევ მინდოდა გამეგრძელებინა, მაგრამ ხალხი ადგილიდან არ იძვროდა, ისმოდა შეძახილები:

— დედას ლევანა!..

— დროა!

და კიდევ ვინ იცის, რას არ იძახდა ხალხი.

ალექსანდრე მაისურაძის გუნდი. 1910 წელი

ჩემი ბანები კი ისევ არსადა ჩანდნენ. ალბათ გადაკრულში მყოფებს სახლში ტკბილად ჩაეძინათ და აინუნშიაც არ მოსდიოდათ ის გასაჭირი, რომელშიაც მე ყელთამდე ვიყავ ჩავარდნილი.

მე ისევ მაისურაძის ამარა დავრჩი.

ნათხოვნი ბანები მომცა — ოთხი კაცი. კულისებში ნავამღერე, რათა როგორმე მათი ხმები ერთმანეთისათვის შემეწყო, მაგრამ ვატყობდი, არაფერი გამოდიოდა. ხალხი კი ყვიროდა: ჩქარა, დროაო!

ბოლოს შევთანხმდით ასე: მე მიგდეთ ყური, ბანს მე ვეტყვი და ხელებს ნუ გამაქნევინებთ, ყური ჩემკე გქონდეთ: დაუშვებ ბანს — დაუშვით, ავუნევ — აუნიეთ-მეთქი. მაგრამ თვითონ მეც ისე ვიყავ აღელვებული, რომ წამღერების დროს თავადაც არ ვამბობდი სწორად და იმათაც ვრევდი.

ხან ჩემი იმედი მქონდა, ხან იმათი, რომ, აჰა, ან ეხლა მოვლენ, ან ეხლა-მეთქი. მაგრამ მოსასვლელეები მაინც არსადა ჩანდნენ.

დავრჩი ჩემი თავის იმედად.

მოთმინების ფიალა აევსო ხალხსაც და მეც.

ბოლოს ავანევეინე ფარდა... როცა ხალხი სულ დანყნარდა და მოლოდინით გაიკმინდა, გაფუძხე წინ მომღერლებს და გავედით სცენაზე. სწორედ აფეთქებასა ჰგავდა პარტერში ავარდნილი ტაშის გრიალი. მთელი ნახევარი საათი ისმოდა „ვაშა“-ს ძახილი და ტაში.

— გაუმარჯოს ქართველი ხალხის გენიას! — ყვიროდა ზევიდან ვილაცა.

ამ ამბით გაკვირვებული მომღერლები გახეტებული დადგნენ სცენაზე და არ იცოდნენ, რა ექნათ. მე ვუხსნიდი, ვუყვიროდი, ქუდი მოიხადეთ და ხალხს სალამი მიეცით-მეთქი. მაგრამ იმ აურზაურში ვერაფერი გავაგებინე, მაშინ მოვგლიჯე დედას ლევანას თავზე ქუდი და ჩავძახე ყურში, ხალხს სალამი მიეცი-მეთქი.

მიუხედავად იმისა, რომ მათ ეს სცენაზე გასვლამდე ავუხსენი, მაინც ყველაფერი დაავიწყდათ. ბოლოს, როგორც იყო, ლევანამ ხელი ასწია ზევით, — გაუმარჯოსო, — დაიყვირა.

ხალხი დაწყნარდა. მომღერლები მათთვის გამზადებულ სკამებზე დაესხი, ხოლო მე მოკლე სიტყვით მივმართე ხალხს:

ამხანაგებო!

თქვენ მოგეხსენებათ, რომ წარსულში საზოგადოების ყველა ფენას ჰყავდა თავისი გემოვნების მომღერლები. რუსეთის საიმპერატორო თეატრში ცნობილი იყვნენ შალიაპინი, სობინოვი და სხვები. მაგრამ ნურავინ იტყვის, რომ იმ ხალხს ჰქონდა გემოვნება და ძონძებში გახვეულ ქართველ გლეხს კი არა — ჩვენ გლეხსაც უყვარდა თავისი მომღერლები.

დღეს ასეთ მომღერლებად ცნობილი არიან დედას ლევანა, მიხა ავგაროზიშვილი და სხვები. ქართველ ხალხს ვთხოვ, მოუსმინოს თავის გულისცემას.

ხალხმა ტაში დამიკრა და მივუბრუნდი დედას ლევანას.

— ლევან, მიხა დაიწყებს და შენ მოძახილი უთხარ, ჩვენც მოგყეობით.

— კაცო, მე ჯილაურთან შეწყობილი არა ვარ, ელოშვილმა მითხრას პირველი, — იუარა ლევანამ.

სისხლი თავში მეცა სიბრაზით. ვიცი, რადაც არ უნდა ლევანას იმღეროს მიხასთან. ლევანა სახელგანთქმული მომღერალია მთელ შიდა კახეთში, მან სიბერის გამო ხმა დაკარგა და არ უნდა, იმაზე კარგი გამოჩნდეს ჯილაური. ამიტომ ამბობს: პირველი ელოშვილმა მითხრას, ეს ჩემი მომღერალია, შეჩვეულები ვართო.

— რა დროს ვაჭრობაა, კაცო! — ვუყვირი ლევანას და ვატყობ, რაღაც ლამაზი არ გამოდის, ლამაზი სურათი არ იხატება მაყურებლის თვალში.

ლევანამ ისევ ალექსი ელოშვილი მიისვა გვერდით და საჩქაროდ შემოსძახა „კახური მრავალჟამიერი“. ელოშვილმა ხრინწიანი ხმით აუნ-დაუნია, მისი ხმა ლევანას ზორბა და ყოყოჩა-მედიდურ რუხრუხში აღარა ისმოდა. ეს უნდოდა სწორედ ლევანასაც: იგი სხვას არ გაუშვებს წინ, საცა ის არის, იქ იმის მეტი აღარავინ არ უნდა ჩანდეს.

მიხა ჯილაური მოიკუმშა, ეს პატარა ტანის კაცი უფრო დაპატარავდა და გაირიყა. გულხელდაკრეფილი იდგა განზე, როგორც ჭიტლაყ-ამოკრული, გაძევებული, დაწიხლული...

მეც ავირიე. სიბრაზისაგან ოფლმა ხან ცივად დამწინწკლა, ხან —

თბილად. ბანს ვეუბნებოდი, მაგრამ ვატყობდი, რომ ვერც მე ვამბობდი სწორად და ველარც მაისურაძის გუნდის წევრები. ჩემი გონება სულ-მთლად არეული იყო.

ვაივავალახით, როგორც იყო დავასრულეთ სიმღერა. ხალხმა მაინც ოვაციები გაგვიმართა ტაშითა და, — „გაუმარჯოს“, — ძახილით. როცა დარბაზი მიწყნარდა, ვილაცამ დიდი ხმით დაიძახა, რომელია დედას ლევანო.

დედას ლევანამ ეს თავისებურად გაიგო: მას ეს ის კაცი ეგონა, რომელიც გუშინ აფიშაზე უჩვენებდა თავის თანამგზავრს, აგერ დედას ლევანო.

ეს უზარმაზარი კაცი საჩქაროდ წამოხტა, აიშვირა ხელი და დაიძახა: — მე ვარ, მე!

მთელი თეატრი ახარხარდა და გაიმართა ბაასი სცენასა და დარბაზს შორის. დედას ლევანამ, ამ ვეებერთელა ტანის კაცმა, ხელების ფარჩხვით დაიწყო დარბაზიდან გადმოსროლილი კითხვების პასუხობა და, რამდენიც უფრო აღარ ემორჩილებოდა იგი ჩემს განკარგულებას, იმდენად უფრო მასხამდა ცივი ოფლი.

ამ დროს მიხა ჯილაური წამებულის ხატივით იდგა სცენის განაპირას და მორცხვად გაჰყურებდა ხალხს თეთრი წარბებქვეშეიდან. ეს მოკლე ტანის, თმათეთრი მოხუცი შესანიშნავ, უმანკო შთაბეჭდილებას ტოვებდა ხალხზე, რომელიც მას არ იცნობდა.

ლევანამ, დარბაზთან ბაასი რომ გაათავა, სკამზე დაჯდა, მერე წინ, თავის ფეხებთან, დააფურთხა და ფურთხი ფეხით გასრისა, როგორც გლეხებმა იციან.

ამაზე ხალხში სიცილი ატყდა, რა თქმა უნდა, არა ბოროტი სიცილი, არამედ მეგობრული. ხოლო მე ვინვოდი სირცხვილით, თუმც კარგად ვატყობდი, რომ ხალხი ჩემს მდგომარეობაშიც შედიოდა და ცოდვად არ მითვლიდა მათს გაუნვრთნელობას. ლევანა ისევ ბობოქრობდა.

— მიხავ! — დაუუძახე ჯილაურს, როდესაც ვატყობდი ირყეოდა ყველაფერი, ისიც აშკარა ხდებოდა, რომ დედას ლევანა დაუმსახურებლად ნებივრობდა, მას თავი შილდაში ეგონა მოქეიფე თავადებს შორის, აღარავის, აღარც მე და აღარც სხვებს, ანგარიშს აღარ უწევდა.

მიხამ მომხედა.

— მოდი აქ, მიხავ, — ვუთხარი მას.

ნაპოლეონივით ტანდაბალი და მასავითვე გულხელდაკრეფილი, დაღონებული მიხა მოვიდა ჩემთან. ხელი ავწიე ხალხის გასაჩუმებლად, რომელიც დარბაზიდანა გვთხოვდა, გვემღერა „ხეურო“, „ჩონგურო“, „ნადური“, „შროშანავ, შეშა დაუდე“, „ღმერთო-ღმერთო“ და სხვა.

ხალხი დაშოშმინდა და ვთხოვე, მოესმინათ მიხა ჯილაურისთვისაც. რადგანაც მას აღარავისთან არ შეეძლო ემღერა, გამოვაცხადე, რომ იგი შეასრულებდა „ურმულს“. „ურმულის“ ხსენებამ დიდი ტაში გა-

მიხა ჯილაური

მოინვია. მე კიდევ ავწიე ხელი იმის ნიშნად, რომ მოესმინათ ჩემთვის. ხალხი დაწყნარდა, ბოლოს სულ გაკმინდა სული. აფუნდრუკებული დედას ლევანაც დავსვი თავის ალაგას და ხალხს მოვახსენე:

— მოქალაქენო! მაპატიეთ, რომ ეს ხალხური გუნდი ხალხური სიმღერებით ვერ მოვანყე კარგა და მხოლოდ ოთხიოდე სიმღერის თქმა მოვახერხეთ, ისიც ძლივს. იქნებ თქვენ იფიქროთ, რომ მე მოვსტყუედი, რადგან დედას ლევანასი, ელოშვილისა და ჯილაურის მეტი არავინ ჩამოვიყვანე და მისაყვედუროთ, რატომ მათთან ერთად თანამომღერალი ბანებიც არ ჩამოიყვანაო.

ასეთი საყვედურები მართალი იქნებოდა, ამისი შეძლება რომ მქონოდა. ქართული ხალხური სიმღერა რომ კარგა იმღეროს კაცმა, საჭიროა ათი-თორმეტი პირი ერთმანეთს

შეჩვეული. ათი-თორმეტი პირი-მეთქი ვამბობ, რადგან ორპირი სიმღერებიც არის, თორემ თითო სიმღერას ხუთი კაციც იმღერებს. ათი-თორმეტი კაცის ჩამოყვანა შილდიდან მოითხოვდა იმდენს, რამდენსაც დღევანდელ პირობებში ვერც მე და ვერც სხვა პიროვნება ვერ შეძლებდა. ამიტომ ვიფიქრე: პირველ-მეორე მოძახილებს ჩამოვიყვან და ბანს ქალაქელებს ვატქმევინებ-მეთქი. მაგრამ, ჩემდა სამწუხაროდ, ქალაქმა სოფელს ვერ უთხრა ბანი. ჩემმა სიტყვებმა — „ქალაქმა სოფელს ვერ უთხრა ბანი“ — გამოიწვია დარბაზში გულიანი სიცილი, რადგანაც მაშინ ხელისუფლების მიერ გადმოსროლილი იყო ლოზუნგი: „პირი სოფლისაკენ!“ სიცილი რომ გათავდა, მე ისევ განვაგრძე:

— ამიტომ ჩემი თავი დამარცხებულად მიმაჩნია. მაინც მგონია, რომ ამ ოთხიოდე სიმღერით წარმოდგენა გექნებათ ქართულ ხალხურ სიმღერებზე. ახლა, გთხოვთ, მოუსმინოთ თქვენთვის ჯერ უცნობ მომღერალს, მიხა ჯილაურს, რომელიც, „ურმულს“ შეასრულებს.

ხალხმა კიდევ დამიკრა ტაში.

მიხა წინ წამოვადე და ხალხი ისე გაიკმინდა, გეგონებოდათ არც ერთი კაცი აღარ არის შიგაო. მიხა თვალს არ მაშორებდა, როგორც დაჩაგრული, სრულიად მორჩილი იყო. ვანიშნე, დაინყე-მეთქი. მან ქამარში ჩაიყარა ხელები ცერებით და დინჯად, წყნარად, სწორედ იმგვარად, როგორც მაისში ბულბულმა იცის ხოლმე გათენებისას, ამოიკაკანა „ურმული“. ამ დროს პირში რომ შეგეხედნათ, გეგონებოდათ, პირმოკუმული არისო და გაკვირდებოდით: მაშ საიდან ამოდის ასეთი ტკბილი, საამური, რაკრაკა, სიამოვნებით გულისამომქოთებელი ხმაო. მიხამ აუწია თანდათან, ზღვის შხეფებივით მირეკ-მორეკა საამური ჰანგები დარბაზის მდუმარების განუზომელ სივრცეში და გულღვიძლი თან ამოაყოლა მას.

აქამდე სირცხვილის ოფლმოდებული, ნერვებაშლილი და ხალხის წინ შერცხვენილი, ამ ჰანგების მოსმენით მეც ვიკურონებოდი, ვმშვიდდებოდი და თანდათან ვსწორდებოდი ნელში, რომ ჩემმა ცდამ ამაოდ არ ჩაიარა.

ხუთჯერ დააბრუნა მიხამ სიმღერა. იგი მღეროდა ჩემს ხალხურად დანერილ ლექსს, რომელიც სულ უცბად დაისწავლა შინ:

*გასწი, კამეჩო რქიანო,
შენი მეუღლე მქვიანო,
გამიყვა სამშვიდობოში,
ობლები მიმელიანო.
ნეტაი, წუთისოფელი
რად არის მოუნყობელი,
კაცი კაცისა მჭამელი,
ძმა ძმისთვის ავის მდომელი?
ვარსკვლავო, ცაზე გადმოჯექ,
მთვარევ, წამოდექ წინაო,
გზა გამინათე უვალი,
დროზე მივიდე შინაო.
ნეტა, არავინ ჩიოდეს,
სუყველა სწორედ დიოდეს,
საცა ეკალი სთესია,
თავთუხი ამოდდიოდეს!..*

გაათავა მიხამ, მაგრამ როგორ გაათავა! ისეთი ტაში დაჰკრა ხალხმა, რომ სიხარულთან ერთად, შიშმაც ამიტანა. ასე მეგონა სარკინოზები შემოესივნენ და ანგრევენ-მეთქი თეატრს. ამტვრევდნენ სკამებს, ისროდნენ ქუდებს, ყვავილებს, რალაც ნივთებს... ერთი სიტყვით, მე და მიხა ვიყავით ოვაციების ქარიშხალში.

როცა ხალხმა ტაშით გული იჯერა, ავნიე ხელი და გავაჩუმე. ვუთხ-

არ მიხას, გაიმეორე-მეთქი. თანაც ახლა სხვა ლექსი ეთქვა. მიხამ დაინყო:

*უწინდელ დროში თავადნი
უნრუნუნებდნენ ქორებსა,
ახლა კი მათი ცოლები
ტყეში დასდევნენ ღორებსა...*

და სხვა.

მიხა მღეროდა და მე მდუმარედ ვზეიმობდი ჩემს გამარჯვებას. ეს გამარჯვება კი მახარებდა იმიტომ, რომ დავინახე: ქართველ ხალხში არ ჩამქრალიყო სიყვარული, დავინახე, რომ ხალხი სიამოვნებით ისუნთქავდა თავისი წარსულის ამბავს, თავის ისტორიულ საზრდოს ხარბად შეეცქეოდა.

ოთხჯერ თუ ხუთჯერ გაამეორებინეს ეს სიმღერა. კიდევ რომ ითხოვდნენ, ხალხს მოვახსენე: არის მეორე სიმღერაც არანაკლებ საყვარელი, ვიდრე „ურმული“, დავასახელე „ოროველა“, რომელსაც გუთანზე მღერიან. მიხას „ოროველაც“ რამდენჯერმე გაამეორებინეს, და, რომ ხალხი სულ არ გამძღარიყო, ფარდა ჩამოვაშვებინე.

ასე დავასრულე პირველი კონცერტი ამ სახალხო „გასტროლიორებისა“ რუსთაველის სახელობის თეატრში 1927 წლის მაისის 21-ს.

თეატრიდან რომ გამოვდიოდით, მიხა მეკითხებოდა ელექტროლამპების შესახებ:

— კაცო, როგორი ლამპებია, შიგ ნავთს საიდან ასხამენ?!

გამეცინა და ვუთხარ: მაგაში ნავთს არ ასხამენ, ელექტრობაა და, შინ რომ მივალთ, იქ აგისსნი-მეთქი.

ახლა დედას ლევანამ მკითხა:

— რა მსხლებივითა ჰკიდია მაღლა, ერთი-ორი რო მოვწყვიტო და ჩემ ქოხში ჩამავკიდო, არ გაანათებენო?

იმასაც დავპირდი, სახლში აგისსნით-მეთქი, მაგრამ მისთვის ელექტრობის ასახსნელად არ მეცალა — გალანძღვა და საყვედურები მენადა მხოლოდ.

თეატრიდან რომ გამოვედით და ჩემსას ნავედით, გზაში ხალხი აგვედევნა. ტაშს გვიკრავდნენ და იძახოდნენ: ვაშა, ჯილაურო! ვაშა, მომლერლებო! თითქმის ნახევარი თეატრი უკან გამოგვყვა და სახლამდე მიგვაცილა. ღამის თორმეტი საათი იყო, შინ რომ მივედით. ხალხი ჩემი სახლის წინ გაჩერდა. დედას ლევანას ვუთხარ: აქ მაინც იმღერე-მეთქი მიხასთან. ლევანა დამთანხმდა. ჩემი სახლის ზევითა აივანი გადიოდა ფუნიკულიორის წინ გაშენებულ ბაღზე და თავს დაჰყურებდა შიო ჩიტაძის ჩიხს, რომელიც ხალხით იყო სავსე. ჩვენ გავედით აივანზე. მიხამ დაინყო „ჩაკრულო“, ლევანამ მეორე მოძახილი უთხრა. ხალხიდან ვიღაც უცნობები ამოვიდნენ და მითხრეს, ბანს ვეტყვიითო. ღამის თორმეტ საათზე გაიმართა ჩემს ბინაზე მეორე კონცერტი, რომლის

მოსასმენადაც აუარებელმა ხალხმა მოიყარა თავი.

ამჟამად შესანიშნავად უთხრა ლევანამ მოძახილი ჯილაურს და ეს კონცერტი ბევრად დაემჯობინა თეატრში გამართულს. უკეთ რომ ვთქვათ, აქ გაიმართა ნამდვილი კონცერტი, რომელიც ღამის სამ საათამდე გაგრძელდა. როცა დავატყვე, ხალხი აღარ აპირებდა წასვლას, მომღერლები სახლში შევიპატიჟე და ხალხს გამოვუტყუა: საშინაო კონცერტი დასრულდა და მოკლე ხანში კიდევ გავმართავთ კონცერტს ოპერის თეატრში-მეთქი. ისინიც დიდი ტაშითა და ვაშას ძახილით დაიშალნენ.

მეორე დღეს დედას ლევანა, ჯილაური და ელოშვილი, შინაურები თურთ, შემოვისხი სუფრის ირგვლივ და დავინყე საყვედურები: შევეხე ჩვენს ისტორიას და ისტორიული მაგალითებით დავანახე მათ, თუ შურმა, ჯიბრმა და მტრობამ როგორ გაანადგურა ქართველი ერი ძველ დროში. ეს ახლა მაინც უნდა შევიგნოთ. დედას ლევანამ სადღეგრძელოს ნება ითხოვა. აიღო ჭიქა და ყველაფერი გულახდილად თქვა: მიხავ, მე შენს წინაშე და ქართველი საზოგადოების წინაშეც დამნაშავე ვარ. ჩემმა საძაგელმა ბუნებამ თავი წამართო და ჯიბრი გაგინიე. ჯიბრი გაგინიე იმიტომ, რომ მე დიდი სახელი მქონდა, ტოლი არა მყავდა სიმღერაში, ყველგან ჩემი სახელი ყველაზე მაღალი იყო და აქ კი, ქალაქში, სადაც ჩვენმა საყვარელმა და სათაყვანებელმა იოსებმა ჩამოგვიყვანა, ვნახე, რომ ჩემზე მაღალი კაცი დგას ჩემს გვერდით. ამიტომ ვიჯიუტე. გუშინ, როცა შენ აქ სიმღერა დაიწყე და შენი მოკუჭული პირიდან ის ხმა ამოვიდა, თავში რაღაცამ დამკრა, შევშინდი, ასე მეგონა, საფლავთან მიმიტანეს-მეთქი და აღარ ვიცოდი, როგორ გადამერჩინა ჩემი თავი დამარხვას. მაინც ვერ გადავირჩინე: შენი წკრიალა ხმა ისე ამოდის პირიდან, ასე გგონია, ყბას არ ალეხსო. მე კი იმოდენა ყბას ვალებ სიმღერის დროსა, რომ შიგ ჩამხედო, ღვიძლებს დაინახავ, მაინც ვერაფერი გამოდის. ეს, რა თქმა უნდა, ჩემი სიბერის ბრალია, მაგრამ სიბერეშიც ველარ მოვითმინე ჩემზე უკეთესი და გაგინიე ჯიბრი. ამით, ვაზარალე ჩემი თავი, ჩვენი იოსებიც და საზოგადოებაც. მე ეხლა უნდა გამოვტყუდე და ვთქვა, რომ შენ ჩემზე კარგი მომღერალი ხარ, ამჟამად ბოდიშიც უნდა მოგიხადო და გთხოვო პატიება. შენ ჩემი უმცროსი ძმა ხარ და უნდა მაპატიო. მე იქვე (თეატრში) ვგრძნობდი, რომ ცუდს ვჩადიოდი, მაგრამ მაინც ვჩადიოდი. რად? არ ვიცოდი. დაბრმავებული ვიყავი შურიტ, აღარაფერი მესმოდა. მე ეხლა მოვერიე ჩემს საძაგელ ბუნებას, დავძლიე იგი და წმინდა გულით გეუბნები: იცოცხლე ჩვენი ხალხის საკეთილოდ და მაპატიე შეცოდება...

თითქმის სიტყვა-სიტყვით ესა თქვა დედას ლევანამ, უფრო მეტიც, ვიდრე მე დავიმახსოვრე. კარგი მოლაპარაკე იყო, არტისტულად იქნევდა ხელებს და სახის მოძრაობა ლაპარაკის დროს სიმპათიას იწვევდა მსმენელ-მაყურებელში.

მიხა წამოდგა და მადლობა გადაუხადა ლევანას სადღეგრძელო-სათვის. მან არც იცოდა ლაპარაკი და ვერცა თქვა რამე, მხოლოდ მე მითხრა: მე მაგნაირი ჯიბრიანი არა ვარ, მე ცხვარივით კაცი ვარ, ყურში რო ხელი წამავლო, საითაც გინდა, იქით წამიყვან. თანაც როგორც მაგან მე დამჩაგრა და ჯიბრი გამიწია, ეგეთს ვერც ერთი კაცი ვერ გააკეთებს, არც მსმენია და არც გამიგია...

სუფრაზე რომ ვისხედით, კიდეც მომივიდნენ სტუმრები, რომელთაც არც ვიცნობდი და არც რაიმე კავშირი ჰქონდათ ჩემთან. ასეთები ბევრი მყავდა. გარეთ ისევ გროვდებოდა ხალხი. მეც ღია მქონდა სახლის კარი, რომ სიმღერა გარეთ გასულიყო და, ვისაც სურდა და ჩემს მეგობრად გრძნობდა თავს, შინ შემოსულიყო. მაგრამ ისიც ვიცოდი, ბევრი ქალაქელი ლოტბარი შეძრწუნდებოდა და, უეჭველია, მტრები გამიჩნდებოდნენ.

სანამ რუსთაველის თეატრი ანგარიშს გაგვისწორებდა, სამი დღე გავიდა. ამ სამი დღის განმავლობაში ჩემთან სულ ქეიფი იყო — დღეც და ღამეც.

ერთ დღეს ჩემს მეუღლეს ირა გერცევას (მაშინ რუსი მყავდა ცოლად, რომელმაც ქართული კარგად შეისწავლა) მივანდე მომღერლების მოვლა-პატრონობა. ირამ ისინი ქალაქში სასეირნოდ წაიყვანა, მოატარა მუზეუმები, მერე ნარიყალაზეც აიყვანა და აუხსნა ამ ციხის ისტორიული წარსული. საღამოზე რომ მოვიდნენ, ირა იცინოდა: უნდა საღვთო გადაიხადო, რომ დღეს ყველანი მოვედით სახლშიო, ეს გლეხები კინაღამ ავტომანქანამ დამიჭყლიტა და მეც მივყე ზედაო; ხან ტრამვაის ვაგონქვეშა ცვიოდნენ, ხან — მანქანის, და წარმოიდგინე, ხან ეტლის ქვეშ, რომელიც ამჟამად თბილისში ძალიან იშვიათია...

მიუხედავად კარგი შემოსავლისა, წმინდა შემოსავალი მაინც ცოტა დარჩა. ამ ჩემს მომღერლებს თხუთმეტი-თხუთმეტი მანეთი გადავუწყვიტეთ გზისა და ქალაქში საცხოვრებელი ხარჯების გარდა. თხუთმეტი მანეთი თითოთსთვის 1927 წელს არც ისე ცოტა იყო. თუმანი მაშინ ოქროსთან ჭრიდა და არაფერი უკმაყოფილება არ შეეძლოთ ამის გამო ეთქვათ, ჩვენც სინდისი სრულიად დამშვიდებული გვქონდა.

ანგარიშის მიღების შემდეგ შინ რომ მივედი, ირას ისინი უკვე მოელაღნა ქალაქიდან; თვითონ სადილს აკეთებდა, მომღერლები კი ბაღში გასულიყვნენ.

დედას ლევანას გარს ხალხი ეხვია, არტისტულად შლიდა ხელს და ლაპარაკობდა, აცინებდა უცნობებს და დროს ატარებდა.

ირამ მითხრა, სადილი მზად არისო. მე აივნიდან დავუძახე მომღერლებს, მოდით ვისადილოთ-მეთქი.

სადილად დავსხედით.

სხვათა შორის, არც აცია, არც აცხელა, და ლევანამ წამოიძახა:

- ნელან ვილაცეები დაგილანძლე.
- რათა? — ვკითხე მას.
- რათა და იმიტომ, რომ რალაცეებს გვეუბნებოდნენ შენზე.
- რას გეუბნებოდნენ?
- რად გინდა შენც იცოდე, ჩვენ, სულერთია, მას არ დავუჯერეთ.

გავლანძლე კიდეც.

მაშინვე მივხვდი, რომ ამუშავდა მტერი. ეს მტერი ეროვნულად უგნურიც უნდა ყოფილიყო და პირადად შურითა და ღვარძლით სავსე, რომელიც არც გაცხონებს და არც თვითონა ცხონდება. ლევანას არ ჩავაცივდი კითხვებით. ვიცოდი, რომ ისინი ყველაფერს თვითონ იტყოდნენ.

— ისეთი რამეები გვითხრეს, იოსებ, რომ გიჟიც არ დაიჯერებდა. ან რა დასაჯერისია, შენ ისეთი კაცი იყო, ქვეყანას ყვლეფამდე, რამდენიმე კაცი დაგელუბნოს, მათი ცოლ-შვილი მშვიერი გაგეშოს, აგენიოკები-ნოს და დიდი ქონება შეგეძინოს, — ამბობდა ლევანა. თან იმ უცნობებს ლანძღავდა იმის ნიშნად, ვითომ არა მჯერაო, მაგრამ ვატყობდი, რომ მაინც რალაცა სჯეროდა.

მე ყურს ვუგდებდი და არც ვიმართლებდი თავს, არც ვთანხმდებოდი მისგან ჩემზე გაგონილ ცილისწამებას. მხოლოდ ვფიქრობდი გულში: ჩემს სიცოცხლეში არც ვალი მმართვებია ვისიმე, არც ვისმეს მართებია. სულ სიღარიბეში ვიყავ და დედამინის ზურგზე ერთი ადამიანიც ვერ იტყვის ჩემზე ცუდს, სამდურავს, ჭიაც კი არ გამიჭყლეტია და საიდან გამოიგონეს ეს ჭორები. პირიქით, სულ სხვისთვის ვზრუნავდი, სხვის საქმეებს უფრო გულითა და მუყაითად ვაკეთებდი, საზოგადო საქმეებისთვის ვიყავ თავგადაკლული, განწირული და მაინც როგორ ახერხებდნენ ეს ბნელი ადამიანები ჩემ შესახებ ამ საზარელი ცილისწამების გავრცელებას-მეთქი.

— ახლა კიდეც ისა გვკითხა, განაგრძო ლევანამ, რამდენი მოგცათო. მე ვუთხარ, რაში გეკითხებათ ან რა უნდა მოგვცეს, კაცმა ქალაქი გვაჩვენა, ჩვენი თავი ხალხს გააცნო და დღედაღამ გვაქეიფებს. მაშინ იმან გვითხრა: მაგრე ნულარ იქცევით, ნუ ხართ გაგრიები, ჭკუაზე მოდით, გლეხებო, გამოფხიზლდით, საბჭოთა ხელისუფლებაა თქვენი ყურისმგდებელი და არავის ნება არა აქვს, მოგატყუოს და ტყავი გაგაძროსო. რა უნდა მოგვატყუოს-მეთქი, — ვუთხარი, — მაგ კაცს ჩვენთვის სიკეთის მეტი არაფერი გაუკეთებია. ფული მოგცათო? — იკითხა კიდეც. მე ვუთხარ, ფულის მისაღებად წავიდა თეატრში და მოგვცემს, მა რა იქნება. ას-ასი თუმანი მაინც გერგებათო. მე ასე ვუპასუხე: რამ გაგაგიჟა, შე ოხერო, ას-ასი თუმანი რომ ჩვენ მოგვცეს, იმ ხალხს რალა პასუხს აძლევს-მეთქი...

ასე ლაპარაკობდა ლევანა და მიმტკიცებდა, რომ მან იმ ვილაცა არამკითხე აპეკუნს არ დაუჯერა, პირიქით, გალანძლა კიდეც. მაგრამ

ყველაფერზე ეტყობოდა, რომ გლეხები უკვე მონამლულები იყვნენ.

მათ მართლა ბევრად და შეუძლებლად მიაჩნდათ ას-ასი თუმანი, მეც გამიხარდა, რომ უგნურმა მტერმა ას-ასი თქვა და არა ათ-ათი, თორემ ათ-ათი რომ ეთქვა, დაიჯერებდნენ... დიახ, მათ შეუძლებლად მიაჩნდათ ას-ასი თუმანი, მაგრამ მაინც რალაც შხამი ჰქონდათ ყურში ჩანვეთებული, ისეთი შხამი, რომელიც აწვალებდა, ქენჯნიდა კიდეც, აბრძოლებდა თავის თავთან და აიძულებდა, ჩემთვის ბოდიში მოეხადათ.

ას-ასი თუმანი!

ხუმრობა ხომ არ არის. თეატრს სულ რვაასი მანეთი ჰქონდა შემოსავალი და, ხარჯებს რომ გავედით, ოცდახუთი თუმანილა დარჩა. აქედან დედას ლევანას, მიხას და ელოშვილს იორდანოვმა და ერისთავმა თხუთმეტი-თხუთმეტი მანეთი მისცეს, ხოლო მე — ოცდახუთი. მათთვის გადასაცემი ფული მე მქონდა ჯიბეში.

როცა სადილი გავათავეთ, გავიყვანე ისინი ცალკე ოთახში და ვუთხარ:

— ლევან, მიხავ და ალექსი! თუ თქვენთვის რამე დამიშავებია, უნდა მაპატიოთ. მე გავაკეთე ქართველებისათვის საყვარელი საქმე: დავანახე თბილისის მცხოვრებთ, თუ რასა ჰქვია ქართული ხალხური სიმღერის ხალხურად შესრულება. ეს გავაკეთე თქვენის საშუალებით, ამისთვის ძალიან დიდ მადლობას გიძღვნი. რაც შეეხება ფულს, ამაზე უნდა ბოდიში მოგიხადოთ: ას-ას თუმანს ვერ მოგცემთ. საღამოს გამმართველებმა თქვენთვის თხუთმეტი-თხუთმეტი მანეთი გადასდეს, მე მარგუნეს ოცდახუთი. ამ ოცდახუთ მანეთსაც მოგცემთ, რადგან მე ფულის ინტერესი არა მაქვს. ამასთანავე გზის ფულიც მომცეს თქვენთვის. აი, ყველაფერი აქა მაქვს. გაძღვეთ ამ ფულს და გინდათ ამაღამის მატარებლით წადით კახეთში, თუ გნებავთ — დილაზე. მე კიდევ შემოძლიან თქვენი შენახვა ორ დღეს. ხოლო თუ ეს ფული თქვენთვის ცოტაა, მაშინ მოძებნეთ ის კაცი, რომლის აზრითაც ას-ასი თუმანი გერგებათ, იმან გამართოს თქვენი კონცერტი რუსთაველის თეატრში და ას-ასი თუმანიც მოგცეთ. უეჭველად ასე მოიქეცით. დედა შეგერთოთ ცოლად, თუ ასე არ მოიქცეთ, ასე არ მოსთხოვოთ იმ კაცს.

— რას ამბობ, კაცო! რას ამბობ, კაცო! — აყვირდნენ ისინი, — შენ მეტი არავინ გვინდა, შენ იქით ჩვენ კაცები არა ვართ. არც გვინდა შენი ფული. არც ჩვენა ვართ ფულის კერპები. ისიც მეტია ჩვენთვის, რომ აქ ჩამოგვიყვანე და დღედაღამ გვაქეიფებ.

მე მაინც გავუნანილე ფული და ჩემიც გავუყავი.

ჩემი ფული არ ინდომეს. უკანვე დამიბრუნეს, მითხრეს: თუ კიდევ შემოგვაძღვევ შენს ფულს, შენთან ფეხს აღარ დავადგამთო...

— ამაღამ წახვალთ თუ ხვალ? — შევეკითხე.

— რომ აღარ შეგანუხოთ, ამაღამ წავალთ... მაგრამ, — სთქვა ლევა-

ნამ, — კარგი იქნება, თუ ამ ჩვენი ფულით შენთან კიდევ ერთხელ გავატარებთ კარგ დროს. ახლა ჩვენ გვინდა ჩვენი ჯიბით გაქეიფოთ. მერე გამოვემშვიდობოთ ერთმანეთს.

— არა, — ვუთხარი მე, — თქვენით კი არა და ჩემით გაგინევთ კიდევ ერთ მასპინძლობას.

გადავწყვიტე კარგად გამესტუმრებინა.

იმ ღამისთვისა და მეორე დღისთვის შევამზადე ქეიფი. შევატყობინე ჩემს საუკეთესო მეგობრებსაც.

სანამ სტუმრები მოვიდოდნენ და სუფრაზე დავსხდებოდით, ჩემთან მოვიდა გიორგი იორდანიშვილი, ბაღში გამიძახა და დაიწყო ჩემთან მოლაპარაკება:

— იოსებ, მოდი და ეს ხალხი დასავლეთ საქართველოში წავიყვანოთ. ამათი სახელით შესაძლოა, მე სრული იმედი მაქვს, დიდ ფულს გავაკეთებთ. ესენიც იხიერებენ და ჩვენცა.

გიორგი იორდანოვს კარგად ესმოდა, რომ დასავლეთ საქართველოში ყოველ კულტურულ საქმეს აღფრთოვანებით ეგებებიან. იქ გაგიჟებით უყვართ კახელები და კახური სიმღერა ხომ პირდაპირ გადარეგდა იქაურებს, რომლებიც არაფერს დაზოგავდნენ ჩვენთვის...

მე უარი ვუთხარ.

— არა, გიორგი. მართალია, მე უსამსახურო და სანყალი კაცი ვარ, მაგრამ მაინც ფული არ მაინტერესებს, ფულს ვერ დავხარბდები, რადგანაც დასავლეთ საქართველოში ასეთი სერიოზული მოგზაურობისათვის ეს მომღერლები ამ სახით და ამ შემადგენლობით ვერ გამოდგებიან. განა სირცხვილი არ იქნება, კახეთიდან განთქმული მომღერლები ჩავიყვანოთ და ოთხი თუ ხუთი სიმღერა ხეირიანად ვერ ვათქმევინოთ? რას იტყვის ხალხი? არა, თუ მათ ვუჩვენებთ კახურ ხალხურ სიმღერებს, უნდა ვუჩვენოთ ისე, როგორც საქართველოს ამ კუთხეს შეეფერება. ფულის გულისთვის ამ დიდ საქმეს არც გავაფუჭებ და არც თავს შევირცხვენ...

გიორგის ჩემი აზრი ემწკლარტა. მან კიდევ დაჟინებითა მთხოვა, თავი გამენებებინა ამ „ფანტაზიებისათვის“, მეზრუნა ჯიბისათვის, მაგრამ მე გადაჭრით ვუთხარ უარი და გამოვემშვიდობე.

იმ დღესა და მეორე დღეს განუწყვეტელი ქეიფი მქონდა. გლეხების სიმღერაზე ჩემთან სულ უცნობი და ახალ-ახალი სტუმრები შემოდოდნენ.

მეორე დღეს, საღამოს, მატარებლით გავისტუმრე ეს „გასტროლიორები“ კახეთს.

რამდენიმე დღის შემდეგ გავივე, რომ ვილაც უცნობი პირები რუსთაველის თეატრის საღაროში, ერთ-ერთი რედაქციის სახელით, კითხულობდნენ, თუ რა შემოსავალი და გასავალი ჰქონდა დედას ლევანას საღამოს. ამასთანავე იმასაც, ვინ რამდენი მიიღო.

ჩემს გულსა და გონებაში დაისვა საშინელი კითხვა: ვინ არის, ვის აინტერესებს ან ვის რა საქმე აქვს, თუ რამდენი ჰქონდა შემოსავალი დედას ლევანას კონცერტს და ვინ რამდენი მიიღო? მაგრამ ამ არამკითხველ მფარველების მიზნები და აზრები და ჩემ წინ დასმული კითხვითი ნიშანიც იშლება, რადგან გლეხი მომღერლები უკვე კახეთის მთებსა და ტყეებს შეეფარნენ.

ამის შემდეგ გავიდა რვა თუ ცხრა თვე. ყველას მიავიწყდა ჩემი დანყებული საქმე. მხოლოდ მე არც მიმავიწყდა და არც მივატოვე იგი. ჭკუა კი ვისწავლე: ახლა უფრო უკეთესად მოვანყობდი ამ საქმეს, მით უმეტეს, რომ სხვა საქმე არა მქონდა: არსად ვმსახურობდი, სოფლიდან ჩამოქონდა სურსათ-სანოვადე, ზოგიერთ ჩემს წიგნებსა ვყიდდი, ათასში ერთხელ „სახელგამის“ მიერ მოცემულ საკორექტურო საქმეს ვასრულებდი, ხანდახან იატაკებსაც ვუღებავდი ნაცნობებს (ეს საქმე მე თვითონ ვისწავლე) და ასე ვცხოვრობდი.

1928 წლის იანვრიდან გადავწყვიტე ხალხური სიმღერების კონცერტი გამემართა, მაგრამ დედას ლევანა აღარ ჩამომეყვანა. მარტო ჯილაურიც არ კმაროდა. აღმოსავლეთ საქართველოს სიმღერებისათვის კიდევ სხვა ვინმეც იყო საჭირო. ამიტომ გავყევე სოფლებსა და გავიგე, რომ ხაშში ვილაც დიაკვანს, გიორგი ეპიტაშვილს, ჰყვანან მომღერლები, რომლებითაც იგი ქორწილებსა თუ წვეულებებში მიღებულია ცნობილ მომღერლად (მას გამოცვლილს სახელად „ჩორნას“ ეძახდნენ). შევიარე ხაშში. გიორგის ძალიან გაუხარდა ჩემი გაცნობაც და იდეაც. საჩქაროდ შეკრიბა თავისი მომღერლები. გიორგის არ ჰქონდა საამისო ბინა და მასთან ციოდა კიდევ. წავედით ალექსი ჭიაბრიშვილთან, რომელიც ამათთანა მღეროდა. ალექსი კარგად გაგვიმასპინძლდა. ყველა მომღერალმა მოიყარა თავი და შევუდექ გამოცდას. მშვენიერი გუნდი შეიქმნა. იმღერეს: „ფაშური“, „ძლიერ სტიროდა“, „ძმაო, რა სჯობდა ძმობასა“, „მაყრული“, „ზემყრელო“ და სხვები. განსაკუთრებით კარგი იყო „ფაშური“. ეს სიმღერა იმერეთიდან გადმოსულა კახეთში და გზად გზა გაკახურებულია. შემდეგში ის საქართველოს კონსერვატორიამ ფონოგრაფით ჩაწერა.

მე და გიორგი ეპიტაშვილი შევთანხმდით: რა წამს დავიბარებდი თბილისიდან, მაშინვე თავისი მომღერლებით ჩემთან უნდა ჩამოსულიყო. ისიც შევთანხმე: კაკაბეთიდანაც იქნება მიხა ჯილაურის მომღერლების გუნდი-მეთქი. ამაში გიორგიმ დავა არ დამიწყო, რადგან იმასაც ესმოდა, რომ ქართული ხალხური სიმღერების სრულ წარმოდგენას ვერც მარტო კაკაბელების გუნდი მისცემდა ხალხსა და ვერც ხაშმელებისა.

შემოსავალზედაც წინდანინ შევთანხმდით. მე ვუთხარ ქართული ანდაზა: ხვნაში დავა სჯობს, მკაში დავასა-მეთქი და ყოველგვარი პირობები გავითვალისწინეთ. ეს თვით გუნდის წევრებსაც მოვახსენეთ

გარეგანულ გლესთა რჩეულ მომღერლების კონცერტი

ა.წ. თებერვლის 11 გაიმართა ფრიად საინტერესო კონცერტი, რომელიც მოწყობილი იქნა ი. მკედლიშვილის ინიციატივით და შეიცავდა აღმოსავლეთ საქართველოს ხალხურ შემოქმედების სასიმღერო ნიმუშებს. ი. მკედლიშვილის მოსწონების შემდეგ „ქართული ხალხური თეატრი“ და მისი მსახიობები, გარე-კახელ გლესთა გუნდმა შესარულა მრავალი სალხურო სიმღერა, დაყოფილი პროგრამის მიხედვით სამ კატეგორიით: შრომის სიმღერები, გლეხურ ყოფა-ცხოვრების გამოხატვლი სალხინო და სანადირო სიმღერები, ანგვარი დანაწილება კონცერტის პროგრამაში, ჩვენის აზრით მოუღებელია სიმღერის ტექსტული შინაარსის მიხედვით. ჩვენთვის უფრო საყურადღებოა სიმღერების მუსიკალური შინაარსი. ის კი შეიძლება დავყოთ ასე: სოფლის საყოფიარო შემოქმედება, ქალაქ-ბაზრის ზეგავლენის მატარებელი ხალხური შემოქმედება და ხალხური, უცხო ტომთა ზეგავლენის მატარებელი. მუსიკალური მეცნიერებისათვის პირველი კატეგორიის სიმღერები დიდ განსს წარმოადგენენ, როგორც უტყუარ ხალხური სტილის და ამ სტილის მაჩვენებელ თავსებურობებისა. გარე-კახეთის გუნდის მიერ კარგად შეწყობილია ამ კატეგორიიდან სიმღერები მკისა („მეცნი-პოეტი“), მხედრული ორბიად, მაცურელი ორბიად, მუშური და ხელეურისა, სალაზრია და ჩიკოლა. ყველა ის სიმღერები რომელნიც საერთოდ უცხოა ქალაქ ბაზრის ცხოვრებისათვის და ამიტომ რჩება სოფელში ხელ-უხლებლად, ან კარგავს მგლოდირ მოხაზულობას და პარაზონიულ წყობის თავისებურობას; ამ სიმღერებში კი, რომელნიც სხვადასხვა ავსტრიურ მიწებებისაა, ან იზიდავს ქალაქ ბაზრის ყურთა-სმინას, ძირდეს სასიმღერო პოპულარიზაცია, და ხალხურა ფანტაზიის მიხედვით დიუყენ სხვადასხვა ფორმებით, ბევრ შემთხვევაში დაკარგეს თავისი მოხაზულობა და პარაზონიული წყობა და სწორედ ამ სახით შესარულა ისინი გარე-კახელთა გუნდში. ამ შრომე კათეგორიის წარმომადგენლებით გარე-კახელთა პროგრამაში ჩაითვლება სიმღერები: თამარ ქალო,

ბერკაცი ვარ, ძლიერ სტირთა, თვით კახური მრავალუამიერიც კი და სხვა. ამის მაჩვენებლად ჩაითვლება გუნდის სიმღერაში პარალელურ ტერაციების (ორი ბგერა ერთი მანეთთან დაშორებული ერთის და ნახევარის ან და ორის სრული ბგერის მანძილით) მკვლელობა პირველ და შორეულ მოძახილში და ამასთან შეკავშირებული ბანის ნახევარი დომინანტის (სამი და ნახევარი ბგერა) მანძილზე და სკე. ამ სიმღერების შემოწმება გუნდისათვის სოფლებს საერთოდ უნდა ეძინებოდეთ, ვიდრე ქალაქელთა. ამის წინააღმდეგ ჩაითვლება ის, რომ თანამედროვე ქალაქელის ავსტრიული აპარატი ეგროვილ მუსიკის ზეგავლენის გამო დაშორებულია ბუნებრივ წყობას და შეხვედრულია ტემპარაციას. ქმნილ ბგერათა მიმდინარეობასთან (ტემპარაციასთან) ბგერათა მიმდინარეობაში ყოველი ნახევარი დომინანტის მანძილზე ბგერის ერთი მესხვით ნაკლებია იმზე ნახევარზე ბუნებრივ წყობას), რომლის კუთვნილებათ ჩაითვლება პარალელური ტერაციება და დომინანტის მანძილზე ნახევრები. ბგერათა ბუნებრივი მიმდინარეობა კი ქალაქის სმინას მიანიწი შეცდომით, და ამიტომ, როდესაც გარე-კახელთა შემადგენელ ასრულებდენ პირველ კატეგორიის სიმღერებს, ბუნებრივი მიმდინარეობის კოლოს დაცვით, ბევრ მსმენელთათვის კოლოს ამგვარი მოქცევა უნდა ყოფილიყო უცნაური. სიმღერათა მესამე კატეგორიის ნიმუშად ჩაითვლება გლეს-კაცის ჯგუფურის ფანტურზე დაძახილი, რასაც ნათლად ვხედავ სპარსეთის ზეგავლენა და რაც წარმოადგენს სპარსულ ზაიათურის გარდატეხის გლეხის პოეტიკაში. ამგვარი სიმღერები მუსიკალურ მეცნიერებისათვის ინტერესს არ წარმოადგენენ, ვინაიდან სპარსულ მუსიკის ანალიზი მოსტენის მასალას სპარსულ მუსიკის ბუნებრივ წყაროებში.

კონცერტმა მიიზიდა დიდძალი ხალხი და დასტრავა აუდიტორიაზე დიდი შთაბეჭდილება.

გ. მ. უ.

გაზეთი „კომუნისტი“, 1928 წელი

რაკი ხელოვნების მთავარ სამმართველოდან ყველა სასწავლებელში კონცერტების გამართვის ნებართვა მივიღე, სიხარულით ჩამოუარე სკოლების დირექტორებს და შევუთანხმე საათები, — როდის რომელ სკოლაში მივსულიყავ ჩემი მომღერლების გუნდით.

დირექტორები და გამგეები სიხარულით მეგებებოდნენ. არ იყო არც ერთი, თუნდ სულ უმნიშვნელო სკოლა, რომელსაც მშვენივრად მოწყობილი საკონცერტო თუ სათეატრო დარბაზი არა ჰქონოდა. საბჭოთა ხელისუფლება მეტად გულუხვი და ხელგაშლილი იყო, როგორც სხვა კულტურული, ისე თეატრალური და სახელოვნო საქმეებისათვის...

ჰოდა შევეუთანხმდი გამგეებს, თანაც ვუთხარი, ბავშვებისათვის ბილეთში ორ შაურზე მეტი არ გამოერთმიათ, ხოლო, ვისაც ამდენიც არ აღმოაჩნდებოდა, მუქთად გაეშვათ: კონცერტის დაწყებისას საკონცერტო დარბაზის კარი ყველასათვის ღია უნდა ყოფილიყო.

პირობა ყველას მოენონა.

მესამე დღეს შევუდექე კონცერტების ჩატარებას სასწავლებლებში.

ჩემი მეუღლე ირინა გერცევა მოსკოვს იყო წასული თავის ნათესა-ვებთან. შინ ჩემი ვაჟი, ხუთი წლის ჯუანშერი, მერვე შრომის სკოლის მონაფე ჩემი უმცროსი და კატო და ირას დეიდა იყვნენ.

კატოს, რაკი გაეგო მასწავლებლისაგან, ხვალ ცხრა საათზე სკოლა-ში კონცერტიაო, წიგნების მაგიერ ჩემი ვაჟი წაეყვანა.

ჩვენ სწორედ ცხრა საათზე მივედით სასწავლებლის საკონცერტო დარბაზში, ხოლო ხაშმელები, რომლებიც იმ ღამეს შალიკო იმედაშ-ვილმა წაიყვანა, ჯერ არ მოსულიყვნენ: დანიშნული დრო გადიოდა და ისინი არსადა ჩანდნენ. ამან ძალიან შემანუხა, მაგრამ მაინც ბევრს არ დავკარგავდი, თუ მარტო ჯილაურის გუნდით ჩავატარებდი კონცერტს. ასეც გადავწყვიტე: ხუთ წუთში თუ არ მოვიდოდნენ, უიმათოდ უნდა დამეწყო.

ვიდრე კონცერტს დავიწყებ, ერთი რამ უნდა მოგახსენოთ:

ხაშმელების ხელმძღვანელი გიორგი ეპიტაშვილი მეტად ზრდილი და პატიოსანი კაცი იყო. მაგრამ მე იმისი არ მომეწონა მხოლოდ ისა, რომ, თბილისელი ლოტბარების მსგავსად, მღერის დროს გუნდს ხელები გაუქნია, ეს გლახეებსაც უკვირდათ — აქამდე ამას ჩვენთვის ხელი არ გაუქნევია და ეხლა რად მოუნდა ამისთანებო. ეს ადვილი ასახსნელია: რაკი ხალხის წინ გამოვიდა, უნდა, ყველას უჩვენოს თავისი თავკაცობა ამ საქმეში.

გლახეებმა ჩუმად დაიწყეს ბურცყუნი და უკმაყოფილება გამოსთქვეს გიორგის საქციელზე — მაგისი უფროსობა ჩვენ არც გვინდა, არცა გვჭირდებაო. მაგრამ პირდა-

სელოვნება

გლახთა კონცერტი

11 თებერვალს სპ. კონსერვატორიაში გაი-
შალა გარე - კახეთიდან ჩამოსულ გლახ-
თა მომღერლების კონცერტი.
კონცერტის დაწყების წინ პოეტმა ა. მუ-
ხომედიშვილმა წაიკითხა პატარა მოხსენება
„კართული ხალხური თეატრი და მისი მსა-
ხიობები“.

შემდეგ გამოვიდნენ სახელმწიფო კონსერ-
ვატორიისთვის სრულიად უცხო სტუდენტები
ელენი - მომღერლები.

ჩვენ პირველად მოვისმინეთ სცენიდან
ამდვილი ხალხური გუნდის მიერ შესრულე-
ბული ხალხური სიმღერები. ჩვენი ხალხური
სიმღერები მრავალფეროვანია და ერთი-მეო-
რესაგან განსხვავდება თავისი კოლორითი.
თითქმის ყოველ კუთხეს ერთი და იგივე სიმ-
ღერა თავისებურად აქვს გაგებული. მაგი-
ვლითად, ასეთ ცნობილ სიმღერებს როგორიც
არის: ურმული, ჩაკრული, მხედრული, სულ-
ღული და სხვა — შეიძენთ კახეთი სხვათა-
რად ატარებდნენ. გარე - კახეთი სულ სხვა-
ნაირ კოლორავით.

გლახებმა ბევრი ხალხური სიმღერები შე-
ასრულეს: ურმული (ხაშმურად და კაკაბუ-
რად), ოროველა (ხაშმურად და კაკაბურად),
მხედრული (ოროპირად) და სხვა.

მომღერლებიდან აღსანიშნავია განსაკუთ-
რებით გლახი შიხა ჯილაური (კაკაბელი).
მისი ხმა ზარავით ირეკება. მოხუც გლახს
შემეცნობად შეერჩენია ტენორი, იგი საუფ-
ხოვოდ გადმოგვცემს ხალხურ მანგებს.

კარგი ხმები აქვთ ხაშმელებს (ბანები). გან-
საკუთრებით კარგად შეასრულეს მხედრული.
მესტფირე იოსებამ თავისი წაირებით დამს-
წრები ძალზე დაინტერესა.

საკიროა გლახთა სიმღერების კილოკავე-
ბის ჩაწერა ფონოგრაფის საშუალებით. რად-
გან მრავალი ხალხური მანგი ეკარგება ან
მანიშვდება.

გლახთა სიმღერებით დამსწრე საზოგადოე-
ბა დიდით კმაყოფილი დარჩა.

გახეთი „მუშა“, 1928 წელი

პირ ვერ ეუბნებოდნენ. სამწუხაროდ, მეც ვეთანხმებოდი გუნდის წევრებს. გიორგის წყენა არც მე მინდოდა, თუმცა ქართული ხალხური სიმღერებისათვის ხელების ქნევა უაზრობაა და ჩემი მიზანიც ის იყო, ეს ნათლად მეჩვენებინა თბილისელებისათვის. ამიტომ დავიმარტოხელე გიორგი და მეტისმეტად ფრთხილად, მოკრძალებით და ძმური სიყვარულით ვუთხარ: გიორგი, შენი გუნდის წინ ჩადექ, მაგრამ ნურც ტონს მისცემ და ნურც ხელს გაიქნევ ქალაქელი ლოტბარივითმეთქი. გიორგის მაინც ენყინა. მართალია, არაფერი მითხრა, მაგრამ წყენა ყველაფერზე შეეცყო. რაკი პირი აეხსნა ამ კაცის წინააღმდეგ საქმეს, გლეხებმა ხმამაღლა გამოთქვეს თავიანთი ნადილი — ეგ კაცი არ გვინდაო. ეს კიდეც მე მეწყინა. ორ ცეცხლ შუა ჩავდექ. არც მწვადი მინდოდა დამეწვა და არც — შამფური, მაგრამ საქმემ ისეთი სახე მიიღო, ორივე მენწებოდა.

შევიპატიჟე გლეხები გიორგის უჩუმრა ცალკე და დიდი საყვედური გამოუცხადე იმ უმადური და ამაგდაუფასებელი საქციელისათვის. დავარიგე, ავუხსენ, მაგრამ ამ ჩემმა ახსნა-დარიგებამ ველარ უშველა საქმეს, რადგან გიორგი ეპიტაშვილი, ნაწყენი, უკვე წასულიყო ხაშმს.

სწორედ იმ ღამეს წასულიყო გიორგი, როცა იმედაშვილმა შალიკომ წაიყვანა ხაშმელები თავისთან. შალიკო იმედაშვილთან ყოფნის გამო დაიგვიანეს თუ სხვა რამ მიზეზი იყო ამ დაგვიანებისა — არ ვიცი, მხოლოდ მათს დაგვიანებაში რალაც ცუდსა და არასასიამოვნო მოულოდნელობის სუნსა ვგრძნობდი.

ჰოდა, აი, უიმათოდ უნდა დამეწყო კონცერტი. ავედი სცენაზე და, რომ მოვემზადეთ სამღერად, დარბაზიდან ჩემს დას გაუსხლტა ხელიდან ჩემი ხუთი წლის ბიჭი და გამოქანდა ჩემსკენ. კატომ ხელი სტაცა, სად მიხვალ, არ შეიძლებაო და მაინც ვერ შეაკავა — მამასთან მინდაო. ბიჭი ჩემთან ამოვიდა, ჩოხის კალთებში ჩამჭიდა მაგრა ხელები და წინ წამიდგა, ხოლო დარბაზს ნიშნის მოგებით გადახედა: მამასთან ვარ თუ არაო! ამაზე საზოგადოებამ ბევრი იცინა და მეც უცნაურად საამურ მდგომარეობაში ვიყავ. მთელი კონცერტი ისე გავათავეთ, რომ ჯუანშერი ჩემი ჩოხის კალთებს ერთი წუთითაც არ მოშორებია.

ამ სცენამ, ვფიქრობ, არც საზოგადოებას აწყინა, რადგან ჩემი ბიჭის ბრძოლამ ჩემს დასთან და გამარჯვებამ დიდი ტაში გამოიწვია დამსწრე საზოგადოებაში — ეს სცენაც ამ კონცერტს მიემატა.

ამან ცოტაოდენი მომაცდევინა, დრო გაიყვანა და დარბაზში ხაშმელებიც შემოვიდნენ. მათ უკან შემოჰყვა შალიკო იმედაშვილი. დაგვიანებულები სცენაზე ამოვიდნენ. დაგვიანებაზე ამჟამად არაფერი ვუთხარ და კონცერტი დავიწყე. მოწაფეებისა და მათი ხელმძღვანელების სიამოვნებას, სიხარულსა და აღტაცებას ვერც კალამი აღწერს და ვერც ენა იტყვის. ჩვენთვის მოცემული საათი გათავდა, მათი საათების ფარგლებშიც გადავედით, მაგრამ ისინი მაინც არ გვიშვებდ-

ნენ, გვამეორებინებდნენ სიმღერებს და ითხოვდნენ სხვებსაც.

ნამოსვლისას დიდი მადლობა გადაგვიხადეს, შეკრებილი ფული მოგვცეს და გვთხოვეს, მალ-მალ შეგვევლო მათთან.

ამ დღეს ხუთგან მოვასწარი კონცერტის ჩატარება.

სალამოთი საჭმელი ვაჭამე მომღერლებს და ფულიც დავურიგე. ფული იცოტავეს ხაშმელებმა. მაშინ მე ასეთი წინადადება მივეცი:

— რაკი ასეთი შემოსავალი თქვენ ხეირს არ გაძლევთ, შევწყვეტ კონცერტებს, რადგან მე გავწყალდი, თქვენ გადაგყევით და ხელში არაფერი მიჭირავს იმის მეტი, რომ საზოგადო საქმეს ვაკეთებ. ფული უკვე მოცემული გაქვთ, მაგის მეტს ვერ მოგცემთ — შემოსავალი ეგ იყო და მე ჩემი ფული აღარა მაქვს, ამაღამვე იყიდეთ ბილეთები და წადით სოფელში...

მიხა ჯილაურმა იუარა: მე შენ თავს არ გაგანებებ, თუ უნდათ ხაშმელები წავიდნენო.

— არა, კაცო! არა, კაცო! — აყვირდნენ ხაშმელები, — მაგიტომ კი არა ვთქვით.

— თქვენი „არა კაცო“ საქმეს ველარ უშველის და მეც აღარ განვაგრძობ, სანამ არ წახვალთ იმ სკოლებში, სადაც კონცერტები ჩავატარეთ, და იქიდან შემოსავლის ზუსტ ანგარიშებს არ მოიტანთ, რათა დაგიმტკიცოთ და თქვენი თვალთ დაგანახოთ, რომ იმაზე მეტი შემოსავალი არ ყოფილა, რაც თქვენ გაგიყავით.

გავჯიუტდი.

ისინიც გაჯიუტდნენ: ჩვენ არაფერ ანგარიშს არა გთხოვთ. მხოლოდ ისე ვთქვით, რადგან ვილაცებმა დაგვარწმუნეს, რომ შენ აუარებელ ფულს იღებ და ცოტას გვაძლევ.

ამან უფრო გამაბრაზა.

— რაკი ასეა, წადით და ის სხვა აქ მოიყვანეთ ან წაიყვანეთ იქ, სადაც ფული მივიღეთ, და მოიტანეთ ანგარიშები, რათა გაიგოთ ნამდვილი — გამოჩნდეს ავი და კარგი, ბოლო მოეღოს თქვენს გაუთავებელ ეჭვს და უნდობლობას! როგორმე შევიდეს თქვენს ბნელს თავში სიმართლის ნათელი სხივი ან კიდევ გაჰყევით მას და, დეე, მან მეტი მოგცეთ ჩემზე, ოღონდ ეს საქმე კარგად გააკეთოს.

აქ სულ აყაყანდნენ და დაიწყეს ლანძღვა იმ „ვილაცეებისა“...

მართალია, მეორე დღეს დანარჩენ სასწავლებლებისკენ გავწიეთ და ხაშმელების გუნდი თითქო გულწმინდად იყო ჩემთან, მაგრამ საიდუმლოდ მაინც გაეგზავნათ კაცი იმ სკოლებში, სადაც ჩვენ კონცერტები ჩავატარეთ, რათა გაეგოთ შემოსავლის რაოდენობა. ამის შესახებ მითხრეს გამგებმა, როცა უკვე გუნდები სოფლებში იყვნენ წასულები. რაკი გამოირკვა, რომ არამც თუ ნაკლებს ვაძლევდი, პირიქით, ჩემს წილსაც მათ ვუყოფდი და ვაჭმევდი, ხმა ველარ ამოიღეს. სანწყენად და სავალალოდ მაინც ის დამრჩა, რომ თავიანთი გულის

ჭუჭყი ჩემზე გადმოიტანეს და ლამის ამ მშვენიერ საქმეზე გული ამიცრუეს.

სკოლებში რომ კონცერტებს მოვრჩი, გლეხები სოფელში წავიდნენ და მეც მოვისვენე. ამ ხანებში შემხვდა საქართველოს გლეხთა ცენტრალური სახლის გამგე ივანე მჭედლიშვილი (არავითარი ნათესავი არ არის ჩემი — ის ანაგელი მჭედლიშვილია, მე — კაკაბელი). მთხოვა, ჩვენც გაგვიმართე ერთი საღამო გლეხებისაო.

დიდი სიამოვნებით დავთანხმდი.

მომცეს გზის ფული ორმოცი მანეთი და წაველ მომღერლების მოსაკრებად, მაგრამ არც ხაშმში, არც კაკაბეთში, არც შილდაში — წაველ შაშიანში. აქ მეგულებოდნენ მომღერალი ბიზნისმეორეები. ხაშმელებს სამუდამოდ ჩამოვშორდი, რადგან გავიგე, რომ მათი არევ-დარევა შალიკო იმედაშვილის ბრალი იყო (იმედაშვილი ხაშმელია). მას უნდოდა, ხაშმელები თავისკენ გადაებირებინა და თვითონ ყოფილიყო მათი ხელმძღვანელი.

ჩავედი შაშიანში და იქ შევადგინე ახალი გუნდი. მართალია, მათში არავინ იყო მიხა ჯილაურისთანა, მაგრამ მაინც კარგი გუნდი შეიკრიბა: ისინი ბევრ ისეთ სიმღერას მღეროდნენ, რომლებიც არც ხაშმელებმა იცოდნენ, არც — კაკაბელებმა.

გუნდი მოვამზადე, შევარჩიე მომღერლები და გზის ფული დავურიგე, ვუთხარი: თბილისში მარტო თქვენ არ იქნებით, თქვენთან ერთად კაკაბელებიც იქნებიან. ამიტომ გიცხადებთ აქედანვე: მიხა ჯილაურის გუნდსა და თქვენ შორის ლაპარაკი აღარ იყოს. ამათაც ის ანდაზა ვუთხარი: მკაში დავას ხვნაში დავა სჯობია. სასაცილოდ ვეხვეწებოდი: თუ რაიმე ძვირი გაქვთ გულში, აქედანვე მითხარით, ნურაფერს დამიმაღავთ, ცუდის ღირსი არა ვარ-მეთქი. მათ გაიცინეს და მეც დავცინე ჩემს თავს: რძისაგან შეშინებული დოს უბერავდაო.

პირობის შესახებ ვუთხარი: პირობა ერთია — ყველანი თანაბარნი და თანასწორნი ხართ... ყველამ ერთხმად გამომიცხადა თანხმობა.

იმედინად ჩამოველ თბილისში. აქ გაზეთში უკვე გამოეცხადებინათ: გლეხთა ცენტრალურმა სახლმა დაავალა პოეტ იოსებ მჭედლიშვილს ოპერის თეატრში გლეხური კონცერტის მოწყობა.

ახლად ჩამოსული ვიყავ შაშიანიდან, ქუჩაში შემხვდა შალიკო იმედაშვილი და მისაყვედურა:

— კაცო, შენ რად გვიშლი საქმეში ხელს?

— რა საქმეში? — ვკითხე გაკვირვებულმა.

— იმ საქმეში, რომ გლეხურ კონცერტებს მე ვაწყობ! საზოგადოებები მავალეხენ, ვმართო გლეხური კონცერტები.

— მერე ვინ გვიშლის ხელს? გამართე რამდენიც გინდა. მე ამის მეტად არც გამიგია, თუ შენ ამ საქმის კაცი ხარ.

— მე რანაირადლა უნდა გავმართო გლეხური კონცერტი, როდესაც

შენ უკვე წასულხარ სოფელში და შეგიპირიანებია გლეხები?

— არა, ძმაო, არა! მე ხაშმელებთან საქმე აღარა მაქვს, შენთვის და-
მითმია ისინი. ხაშმელებზე ამბობ შენ, არა?

— ჰო.

— ნუ გეშინიან! მე სულ სხვა გლეხებთან ვიყავ, სულ სხვა სოფელში,
ისე რომ, ხაშმელებზე სრულიად დამშვიდებული იყავ, შენთვის მომი-
ძღვნია სამუდამოდ ეგ ჩემგან შემდგარი გუნდი. რალაში გიშლი ხელს?

შალვა იმედაშვილს ჩემი ნათქვამი გაუკვირდა და ხმაამოუღებლად
გამშორდა.

კონცერტის ნებართვა აღებული იყო ოპერის თეატრში, 1928 წლის
აპრილის 3 რიცხვისთვის.

მომღერლები ჩამოვიდნენ. ოცამდე კაცი იქნებოდა. მესტვირეც
მყავდა და მესალამურეც. კონცერტმა იმედებს გადააჭარბა. მოსწონ-
დათ და ამეორებიანებდნენ მიხა ჯილაურის ჯგუფს. ეს, რა თქმა უნდა,
არ ესიამოვნებოდათ შაშიანელებს, მაგრამ ჩემი ბრალი ხომ არ იყო. ნა-
თქვამია ლექსი:

ლომი სჯობს სპილოს სიფიცხით,

მისგანვე დასამხოვია,

მჯობისა მჯობსა ვაჟკაცსა

სახელი დიდი ჰხმობია.

თუმცა უნდა ითქვას, რომ არც
შაშიანელები იყვნენ ნაკლები ბიჭე-
ბი: ისინიც კარგად ასრულებდნენ
სრულიად სხვა, ჯილაურისთვის
უცნობ სიმღერებს, რისთვისაც
არანაკლებ ოვაციებს უმართავდა
ხალხი.

ეს კონცერტი არ მოეწონა, უკეთ
რომ ვთქვათ, ამ კონცერტში მე არ
მოვეწონე გაზეთ „მუშის“ რეცენ-
ზენტს, ვინმე „დამსწრეს“.

რეცენზენტი მომღერლების და-
ჯგუფებას მისაყვედურებს. მაგრამ
მე იმიტომ დავაჯგუფე, რომ შიდა
კახელები სხვა სიმღერებს მღე-
როდნენ, გარეკახელები სულ სხვა
სიმღერებს. ხოლო თუ ზოგიერთი
ერთი და იგივე სიმღერა ვამღერე
ორივე გუნდს, ხალხს ავუხსენი:
სხვადასხვა კუთხეში ერთსა და იმა-

გლეხური კონცერტი

გუშინწინ თბ. სახელმწიფო ოპერაში გაი-
მართა გლეხური კონცერტი, რომელიც მი-
ძღვნილი იყო გლეხთა ცენტრალურ სახლის
3 წლის თავის აღსანიშნავად.

კონცერტში მონაწილეობას ლეზულობდნენ
კახელი—შაშიანელები და კახელი გლეხე-
ბი, რომლებიც პირდაპირ თავიანთი სამუშაო
ტყაბუჭებით ჩამოსული იყვნენ სოფლებიდან.

კონცერტში მონაწილე გლეხებმა სხვადა-
სხვა ხალხური სიმღერების შესრულებით
არაჩვეულებრივი შთაბეჭდილება მოახდინეს
დამსწრე საზოგადოებაზე.

ხალხი კმაყოფილი იყო, მხოლოდ დიდ
ნერვიულობას იწვევდა საზოგადოებაში სიმ-
ღერის ხელმძღვანელის ს. მჭედლიშვილის
მოქმედება.

მან გააჟო მომღერლები ორ ნაწილად;
ერთსა და იმავე სიმღერას ასრულებდა ჯერ
ერთი ჯგუფი და შემდეგ მეორე. მსმენელებ-
ში ისეთი შთაბეჭდილება რჩებოდა, თითქო
ლეხები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ. ეს გა-
რემოება თვით მომღერლებსაც უხერხულ
მდგომარეობაში აყენებდა.

მჭედლიშვილი მეტად უღვავილოთ აწყვე-
ტინებდა გლეხებს სიმღერას.

მესტვირე გლეხმა, რომელიც მონაწილე-
ობდა კონცერტში, ვერ მოითინა და მჭედ-
ლიშვილს სიმღერით მიმართა:

„დამაცადე მჭედლიშვილო

სიტყვა ნუ შემაშლივინე;

მოკარნახე მე არა მყავს

აზრი ნუ დამაზნევიანე“...

ამან დიდი ტაში გამოიწვია საზოგადოე-
ბაში.

საერთოდ კონცერტმა კარგი შთაბეჭდი-
ლება დასტოვა.

გაზეთი „მუშა“ 1928 წელი

ვე სიმღერას სხვადასხვანაირად მღერიან, ესე იგი, სხვადასხვა პიროვნებაში ხშირად სხვადასხვანაირია ესა თუ ის ჰანგი. ეს მე სცენიდან ავუხსენ ხალხს, რისთვისაც, თუ ყრუ არ იყო რეცენზენტი, ტაშიც დამიკრეს. ამიტომ ასეთი დაჯგუფება შეჯიბრი კი არ იყო, არამედ ხალხის, გემოვნების მრავალფეროვნება და ქართული ხალხური სიმღერის შემსრულებლობის თავისებურება.

მტრობითა და შურ-ღვარძლით ავსილმა რეცენზენტმა ვერც ჩემი ახსნა გაიგო და ვერც თვითონ მიხვდა ამას. მისდა სამწუხაროდ, ეს გაიგო ოპერის თეატრში მრავალრიცხოვანმა აუდიტორიამ, რომელიც ოვაციებს უმართავდა ერთსაც და მეორესაც.

მესტვირე იოსებას შაირი მოჰყავს რეცენზენტს, რომლითაც მე მომმართა. მის მიერ სწორად არაა შაირი გადმოცემული. ჩემი მესტვირე არც ისეთი უზრდელი და უნიჭო იყო, ასე უკმეხად ასეთი უშნო ლექსი ეთქვა ჩემთვის. მესტვირეს ვთხოვდი: მღვდელზე რომ შაირი იცი, ის დაუკარ-მეთქი. მან მოსწრებულად და ჩემ საამებლად თქვა:

*დამაცადე, მჭედლიშვილო,
ბრძანდებოდე ე მაქანა,
შენ რომ კაი პოეტი ხარ,
მე გგონივარ უჭკვო განა?*

აქაც იმავე შემოსავლის ამბავი ატყდა. ვილაცამ უთხრა გლეხებს, იოსებ მჭედლიშვილი გატყუებთო, მაგრამ მე სრულიად დამშვიდებული ვიყავ, რადგანაც გლეხთა ცენტრალური სასახლის ბულალტერიის ხელში იყო ყველაფერი.

ერთი თვის შემდეგ ნავიკითხე აფიშები, რომ შალვა იმედაშვილი ხაშმელების გუნდს ჩამოიყვანდა თბილისში და რუსთაველის საკონცერტო დარბაზში გამართავდა გლეხურ კონცერტს.

სალამო გაიმართა. მონაწილეობდნენ მხოლოდ ხაშმელები.

კონცერტი კარგად მოეწყო და კარგადაც ჩატარდა, მხოლოდ მათ არა ჰყავდათ ჯილათურისთანა მომღერალი. მაინც სასიამოვნო და ნასახალისებელი იყო, რომ რუსთაველის დარბაზის სცენიდან ისმოდა ქართული ხალხური შეურყვნელი სიმღერები. ხალხი მას დიდის ალტაცებით ისმენდა, ტკებოდა და თავისი დედის რძესავით ალაღად ირგებდა.

განსაკუთრებით კარგი იყო ამ სალამოში მეფანდურე ქალისა და ვაჟის გაშაირება. ასეთი ნომერი ჯერ არ შესრულებულიყო სცენაზე (გაზ. „მუშის“ რეცენზენტს ესეც დაჯგუფება ეგონებოდა). უნდა ისიც აღვნიშნო, რომ შალიკო იმედაშვილის მამამ, ცნობილმა ჟურნალისტმა და საზოგადო მოღვაწემ, იოსებ იმედაშვილმა კონცერტს წინ წარუმიძღვარა დიდი მოხსენება ხალხური შემოქმედების შესახებ, სწორედ იმგვარად, როგორიც მე გავაკეთე „ქართული ხალხური თეატრის, ლი-

მიხეილ საყვარელიძე, ციციშვილი, იოსებ მჭედლიშვილი, სიკო ფაშალიშვილი

ტერატურისა და მუსიკის შესახებ“ 1928 წლის 11 თებერვალს კონსერვატორიის საკონცერტო დარბაზში.

იოსებ იმედაშვილმა ორი საათი ილაპარაკა და ხალხი ძალიან მოაწვინა.

რამდენიმე დღის შემდეგ გაზეთი „ზარია ვოსტოკა“ გამოეხმაურა ამ საღამოს და კარგად შეაფასა იგი („ზარია ვოსტოკა“, 1928 წელი, 3 ივლისი, №152).

ჯილათის გუნდი თითქმის განვამტკიცე, მჭიდროდ შევკარ. მიუხედავად არევ-დარევისა, დაუსრულებელი ბუზლუნისა, უგუნური უკმაყოფილებისა, სხვებთან ჩივილისა და შეურაცხყოფისა, ვერა მშორდებოდნენ. მეც ვითმენდი, ვიტანდი ყველაფერს და არაფერს ვიმჩნევდი. რად?! თქვენა გგონიათ, ჩემი პირადი სარგებლობისთვის?

არა, არა, ათასჯერ არა!

არაფერი სარგებლობა მე იქიდან არა მექონდა. მე ამას ვჩადიოდი მხოლოდ ხალხური — ეროვნული — იდეისთვის. იქნებ ვინმემ სულელიც მიწოდოს, გაეცინოთ კიდეც ჩემზე, მასხარადაც ამიგდონ, მაგრამ

რა ექნა! ყველანი ხომ ერთნაირები არა ვართ: ზოგს მღვდელი მოსწონს, ზოგს მღვდლის ცოლიო, — ნათქვამია.

როცა სულმთლად ჩამოვაცალიბე მიხა ჯილაურის გუნდი და სახელიც გაითქვა, მე უფრო დიდი წრე შემოვხაზე ქართული ხალხური მუსიკის საქმისათვის. მარტო მიხა ჯილაურის გუნდი არ მაკმაყოფილებდა: ის მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოს მუსიკალური შემოქმედების ერთი ნამცეცი იყო, მაგრამ მარტო აღმოსავლეთი საქართველო ხომ არ არის? არის დასავლეთი საქართველოც, რომელსაც თავისი საკვირველი თავისებურებანი ახასიათებს, როგორც ყოფა-ცხოვრებაში, ისე მუსიკალურ ჰანგებში.

ვინ არ იცის და ვის არ გაუგია გურული კრიმანჭული — ხალხური შემოქმედების განმაცვიფრებელი და მეტად ორიგინალური ჰანგი, რომელსაც დედამიწის ზურგზე გურულის მეტი ვერავინ შეასრულებს. იქნებ ამაში ზოგიერთები არ დამეთანხმონ, მაგრამ მე მაინც ამ აზრისა ვარ.

მაშასადამე, მარტო ჯილაურის გუნდი არ იყო საქართველო. ამიტომ კახელების გუნდს დავუახლოვე ალექსანდრე მახარაძის გურული მომღერლების გუნდი.

ალექსანდრე მახარაძე მეტად მშვიდი, პატიოსანი და უწყინარი, უნტრიგო კაცი გახლდათ. მისი გუნდიც არ იყო სხვისაზე ნაკლები. ჰოდა ეს გუნდი და ჯილაურისა შევათანხმე დიდი ახსნა-განმარტების შემდეგ. ალექსანდრე მახარაძეს მშვენიერად ესმოდა, რასაც ვაკეთებდი; მისი გუნდის წევრებიც — ზრდილნი, თავაზიანნი, ამასთანავე, კახელების დიდად მოყვარულნი. როდესაც კახელები მღეროდნენ, ისინი სიამოვნებით ყურს უგდებდნენ და ტკბებოდნენ.

მაგრამ ჯილაურის გუნდი?

უზრდელთა, ხეპრეთა და ჯიუტთა ჯგუფი. არც ამ ქვეყნისა ესმოდათ, არც იმ ქვეყნისა და, რაკი ფულის გემო გაიგეს, სულ ფულზედა ლაპარაკობდნენ, სულ შემოსავლის გაყოფაზე დავობდნენ.

მერე განა ადვილი იყო ამ ჯგუფის გურულებთან დაკავშირება? მთელი ჩემი ნიჭი და ენერგია ამას მოვანდომე, მაგრამ...

მიხა ჯილაურის გუნდის წევრები იყვნენ უნიგნური გლეხები, თოხითა და ბარით ხელზე ტყავგადაცლილები. მაგრამ მახარაძის გუნდის მომღერლები?... განა ისინი კი გლეხები არ იყვნენ. ყველანი, თვით ალექსანდრე მახარაძეც, რკინიგზაზე მტვირთავებად მუშაობდნენ: ერმალო სიხარულიძე, ვლადიმერ ბერძენიშვილი, თეოფილე ლომთაიძე და სხვები. სულ შვიდი კაცი იყო. ჯილაურის გუნდშიც ამდენივე ითვლებოდა. ამ ორი გუნდის გაერთიანებით ჩვენი ეროვნულ-ხალხური სახე ცოტაოდენ შევავსე. რატომ ავიღე კახეთი და გურია? რატომ გამოვტოვე იმერეთი, სამეგრელო და ქართლი? ქართლი და კახეთი ერთი და იგივეა, ხოლო კახური და გურული სიმღერა, ორი უკიდურესობაა —

ერთი ჩამომავლობით და ერთი ძირით.

საქართველოს თავი აღმოსავლეთის მხრით დაღესტნის მთებზე აქვს მიყუდებული და ფეხებით ზღვაშია ჩაშვებული დასავლეთისკენ. თავიდან რომ დაიწყოთ მგზავრობა და ზღვამდე მიხვიდეთ, შეატყობთ, რომ სიმღერა თანდათან იცვლება და შავი ზღვის პირას, გურიაში, სულ სხვა სახესა და ხასიათს იღებს.

ამიტომ ავიღე მე თავი და ბოლო. რა თქმა უნდა, უკეთესი იქნებოდა, ყველაფერი ყოფილიყო: ქართლიც, კახეთიც, იმერეთიც, გურიაც, სამეგრელოც, სვანეთიც, რაჭა-ლეჩხუმი-აჭარაც, აფხაზეთიც, მაგრამ ამას როგორ შევძლებდი... ყოველ შემთხვევაში, ვერ შევძელ და ამისთვის ნურავინ მისაყვედურებს.

ერთი სიტყვით შევკარი მთლიანი გუნდი გურულებისა და კახელებისაგან. აქვე ჩავუმატე მესტირე — ქართული ხალხური მუსიკის საძირკველი. ხან ბიჭია ბურდილაძე მყავდა, ხან — მეპურე იოსება მესტირე. ორივენი ნაძალადევაში ცხოვრობდნენ.

წმინდა ქართული კონცერტი გურულებისა და კახელებისა გავმართე რამდენიმე კლუბში და კარგი შედეგი მომცა. კლუბებმა მომთხოვეს ხშირ-ხშირად მევლო მათთან. მაგრამ ვერ მივიდიოდი, რადგან სამიოთხი დღის შემდეგ გლეხები მიდიოდნენ ხოლმე სოფლად თავთავიანთ ოჯახებში საქმეების გამო.

აქ ერთი გარემოება უნდა გავიხსენოთ: როდესაც კლუბებში ვამღერებდი კახელი და გურული მომღერლების გუნდებს, ჩემდა სამწუხაროდ, ჩვენი ძმები დასცინოდნენ დარბაზიდან გურულ მოკრიმანჭულებს. და, როცა გურული მომღერლები სიმღერას გაათავებდნენ, ტაშს ძალიან დუნედ დაუკრავდნენ. ისე, თითქო გლახას მოწყალება გადაუგდესო.

ფოსტა-ტელეგრაფის კლუბში გამოსვლის დროსაც მოხდა ასეთი უგულობა გურული სიმღერისადმი. წავდექი წინ და მოვახსენე:

მოქალაქენო! ვის დასცინით ან რას დასცინით? თქვენს თავს? რად დასცინით? იმას, რომ გურული სიმღერა განსაცვიფრებელი და ორიგინალურია, არც ერთ ერს მსოფლიოში არ მოეპოვება ამისთანა რთული წყობისა და ტექნიკის სიმღერა. ამას დასცინით? სირცხვილია! სანამ ამისთანა რამეს დასცინებდეთ, კარგა უნდა ასწონ-დასწონოთ. ამიტომ, ვისაც სასაცილოდ მიაჩნია გურული სიმღერები, ვთხოვ, გაბრძანდეს დარბაზიდან!

ჩემს მკვახე სიტყვაზე ხალხი ისე გაიკმინდა, როგორც ბელურების გუნდი, ალალი რომ წამოუქროლებს ხოლმე. შემდეგ ისევ გურულები ვამღერე. იმღერეს „შვიდკაცა“ და გათავებისას ისეთი ტაში დაჰკრეს, რომ აჯანყებულთა დემონსტრაცია გეგონებოდათ.

კლუბები რომ სულ მოვიარე და გლეხები გავგზავნე სოფლად, ერთი აზრი შემიჯდა თავში. მარტო საქართველომაც აღარ დამაკმაყოფილა.

გადავწყვიტე ქართველებთან ერთად გამომეტანა სცენაზე აზერბაიჯანისა და სომხეთის ხალხური შემოქმედებაც, რათა ხალხს ნათლად დაენახა ამ სამი ერის ხალხური მუსიკალური კულტურა, მათი სხვაობა და ხასიათი.

ამიტომ უნდა მომეძებნა ისეთი კაცი, რომელსაც კარგა სცოდნოდა სომხური ხალხური შემოქმედებაც და აზერბაიჯანულიც.

კითხვა-კითხვით ასეთ კაცსაც მივადექი.

ეს იყო ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი, საერთოდ აღმოსავლური მუსიკის კარგად მცოდნე. იგი მსახურობდა საქართველოს კონსერვატორიაში — ლექციებს კითხულობდა აღმოსავლეთის მუსიკის შესახებ.

მოველაპარაკე ოჰანეზაშვილს. მან დიდი სიამოვნებით მიიღო ჩემი წინადადება. როცა ახლო გავიცან, ვნახე, რომ მან მართლა მთელი სიღრმე-სიგანით იცოდა აღმოსავლეთის ხალხის მუსიკა, მათი ყოფაცხოვრებაც და ისიც, რას უკრავდნენ და რას მღეროდნენ.

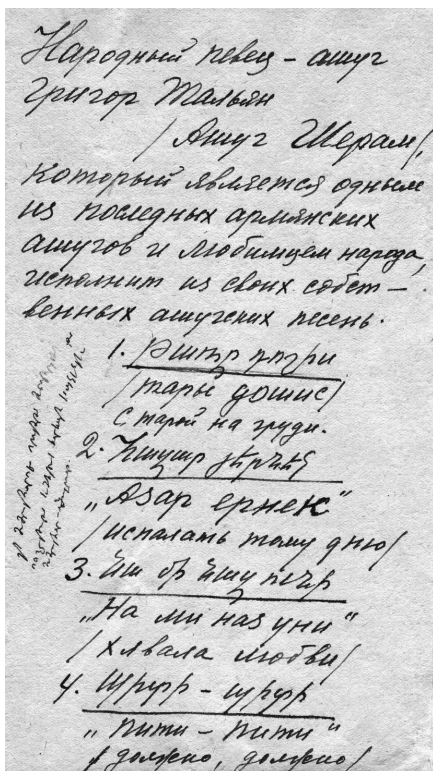
ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი ტომით ნამდვილი სომეხი იყო, მაგრამ ქართველის გვარს ატარებდა, ძალიან უყვარდა ქართული კულტურა, ჩასჩინებდა „ვეფხისტყაოსანს“ — ათასნაირ საიდუმლოებას ეძებდა მასში, ჩვენი კულტურის სიღრმეებში. ამავე ქართულ კულტურაში იგი ხედავდა მეტისმეტ ძალას, სიძლიერეს, სიმკვიდრეს, სიღრმეს, ურყეველობას და დაუძლეველობას. ის გატაცებული იყო ამით.

— ალექსანდრე, — ვუთხარი მე, — ვშიშობ, ქართველების გულის მოსაგებად ან მეტისმეტი ქართული პატრიოტიზმით აბსურდი არა ქნა.

— არა, მე გულწრფელი ვარ ჩემს შეხედულებებში და, ასეთ შემთხვევებში, შეცდომებს აპატიებენ, თუმც ვიცი, რომ მე არაფერში ვცდები.

— რაკი ასეა, „იყავნ ნება შენი“, — ვუთხარი მას და შევადგინეთ პროგრამა.

პროგრამაში სომხურად და თათრულად (აზერბაიჯანულად) თვით ალექსანდრემ ჩანერა შესასრულებელი ნომრების სახელები.

პროგრამა მეტისმეტად დიდი გამოვიდა, მაგრამ ხელოვნების სამ-მართველომ იგი საგრძნობლად დააპატარავა: ამოდენა პროგრამის შესრულებას ორი საღამო უნდაო. საღამოში მონაწილეობდა სომხების გამოჩენილი აშული-მომღერალი გრიგორ ტალიანი.

პროგრამაში საქართველოს განგებ უკან ვაყენებდი, შოვინისტობა არ დამწამონ-მეთქი, მაგრამ ხელისუფლების პირნი ასე სახავდნენ: საქართველო, აზერბაიჯანი, სომხეთი.

ამიერკავკასიის რესპუბლიკების ხალხური მუსიკის საღამო დაინიშნა 1929 წლის აპრილის ორისთვის, მაგრამ გაიმართა აპრილის სამს — ოპერის თეატრში. თეატრი გაივსო აუარებელი ჭრელი ხალხით. აქ იყვნენ ყარაჩოხელებიც, სომხებიც, აზერბაიჯანელებიც, ქართველებიც, რუსებიც და სხვებიც.

სომხების განყოფილება რომ სუსტი არ გამოსულიყო, გარდა აშულებისა, კულტურული (ხელოვნური) ძალებიც მივაშველე, მაგრამ მაინც სუსტი გამოვიდა. როდესაც სომხები იწყებდნენ მღერას, თვით სომხებივე ყვიროდნენ: „კახური იმღერეთ, ეგ არ გვინდაო“. დიდი შთაბეჭდილება მოახდინეს აზერბაიჯანელმა აშულებმა — სადღ-მა და ტაშტამირამ, საშუალო — შულავრელმა გიურჯამ და მისმა დუდუკმა. მიხა ჯილაურმა ხომ პირდაპირ ზარალი მიაყენა ოპერის თეატრს: დაამტვრიეს სკამები და ლოჟების გვერდები.

ყველაზე სერიოზულად და პატივისცემით ქართულ სიმღერას იღებდა ხალხი და გასაკვირია, რომ თვით სომხებს უფრო მოსწონდათ იგი.

რამდენიმე დღის შემდეგ გადმომცეს: სომხურ გაზეთში გასაყვედურობენ, სომხური სიმღერა იოსებ მჭედლიშვილმა განგებ სუსტი გამოიყვანაო. ეს დოკუმენტი მქონდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, დამეკარგა და მის მოძებნას სომხურის ცოდნა სჭირდება. წერილში იმასაც წერდნენ, რატომ სომხური აკადემიური გუნდი არ მიიწვიაო და ავინყდებოდათ, რომ ეს აკადემიური გუნდების კონცერტი კი არა, ხალხური სიმღერისა იყო.

ჩემდამი საყვედურებს სომხური გაზეთი „პროლეტარი“ დაახლოებით აპრილის შუა რიცხვებში წერდა.

ამის შემდეგ თვე არც კი გასულიყო, რომ ამიერკავკასიის ცაკის ყრილობა გაიმართა საოპერო თეატრში. ყრილობის მეთაურებმა, ანუ ამიერკავკასიის მთავრობებმა, ყრილობის დასრულების შემდეგ თავთავიანთი ხალხის ჰანგების მოსმენა მოინდომეს. მათი სურვილი იყო გლეხის და მუშის მოსმენა და არა იმისი, რასაც ლენინგრადიდან გასტროლებზე ჩამოსული მსახიობი იმღერებდა. ამიტომ მოიკითხეს კაცი, რომელიც ამას მოაწყობდა.

მომძებნეს მე. კი არა მთხოვეს, მიბრძანეს, ეს საქმე სასურველად მომემზადებინა. აქაც დავიხმარე ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი. მან მოაწყო სომხური და აზერბაიჯანული განყოფილება, მე — ქართული.

ჩვენ უკვე ყველაფერი მზად გვექონდა, მხოლოდ სომხურისა მეშინოდა, კიდევ სუსტი არ გამოსულიყო.

ყრილობა ერთ კვირას გრძელდებოდა, ბოლოს ღამის თორმეტ საათზე გათავდა. შემდეგ დაიწყო კონცერტი (1929 წლის 6 მაისი).

კონცერტის დაწყებამდე, საღამოს კონფერანსიემ — კოლია კახიძემ — ხალხს გააცნო ეთნოგრაფიული საღამოს პროგრამა და სხვათა შორის თქვა: ეს მშვენიერი საღამო ამ ყრილობისთვის ჩვენმა პოეტმა იოსებ მჭედლიშვილმა მოამზადაო. კახიძეს კულისებიდან ყურს უგდებდა თეატრის ფინანსური ნაწილის დირექტორი ილო მაჩაბელი, რომელმაც, გაიგო რა ჩემი გვარი, გაბრაზებით გადასცხა:

— Ты не умеешь, где что говорить!

კოლიამ რომ გაათავა ლაპარაკი და სცენიდან კულისებში გამოვიდა, ეცა ილო მაჩაბელი და სულ მტვერი ადინა ზურგზე — იოსებ მჭედლიშვილი რად ახსენეო. კოლია გულწრფელად უმტკიცებდა: განა თქვენ კი არ იცით, რომ მე მართალი ვთქვი, თქვენ არ მოინვიეთ მჭედლიშვილი ამ საღამოს გასამართავად, თვითონ არ დაავალეთ ამ საღამოს მოწყობა და თქვენვე არ იცით, რომ ეს ყოველივე მაგისი გაკეთებულიაო. მაგრამ, თუ მაგ კაცის სახელის ხსენება არ შეიძლებოდა, მე არ ვიცოდი, ვინაიდან ყოველდღე ათას საღამოებზე და ხანდახან ამ თეატრშიც ვაცხადებ ხოლმე ლენინგრადიდან და მოსკოვიდან ჩამოსულ გასტროლიორებსაო. ყოველ შემთხვევაში, თუ ეს არ უნდა მეთქვა, რატომ წინდაწინ არ მითხარით და, რაკი ვთქვი, მაპატიეთო.

სცენაზე უკვე იდგა ჩემი გუნდი, სომხების გუნდი და მათ გარშემო ერტყა აღმოსავლური ორკესტრი ალექსანდრე ოჰანეზაშვილის ხელმძღვანელობით. სცენაზე აღარ გამიშვეს და კულისებში ვეუბნებოდი მიხას, რა სიმღერაც უნდა ეთქვათ. ჩემ შესახებ რომ ჩხუბი გათავდა, მეგონა ინციდენტი ამით ამოიწურებოდა. მიხა ჯილაურის შემდეგ სომხებს მივეცი შეკვეთა კულისებიდან — ესა და ეს იმღერეთ-მეთქი.

ხან სომხები ვამღერე, ხან — ჯილაური წინდანინვე მომზადებული პროგრამით, ხან — აზერბაიჯანელი აშულები, რამაც ხალხი გააგიჟა თავისი მუსიკალურობით და, როცა კონცერტი დასრულდა, სცენაზე ამოვარდა ამიერკავკასიის ცაკ-ის მდივანი ახვერდოვი და ხმამაღლა იყვირა:

— Где же Армяне? Я их не вижу! Вы нарочно сделали так, чтобы их не было видно!

ეს კი მძიმე არტილერია იყო ჩემ წინააღმდეგ, მაგრამ მას, ჩემდა საბედნიეროდ, მძიმე არტილერიავე დაუხვდა წინ:

— უკაცრავად! — შეეჯახა ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი ახვერდოვს, — მე სომეხი ვარ, სომხების ავი და კარგი თქვენზე კარგა ვიცი და მოგახსენებთ, რომ სომხებს იმაზე მეტი ხალხური, რაც აქ იმღერეს, არ მოეპოვებათ და ახლა ჩვენ აქ მეტს ვერ შევუქმნითო.

ახვერდოვი პირში ჩალაგამოვლებული წავიდა. ამ ამბავმაც დიდი აურზაური ატეხა. ვილაც სომხები და ილო მაჩაბელი მე მომესივნენ. მეც მოვხსენ პირი გუდასა და სულ ქიზიყურად ვილანძღებოდი.

ცაკ-ისთვის კონცერტის გასამართად რომ დამიბარეს, იქ თანხაზეც დავდეთ პირობა თეატრის ხელმძღვანელობასთან, ანუ მთავრობის ხაზინადართან. ამ საღამოს გამართვაში ჩემთვის უნდა მოეცათ ოთხასი მანეთი.

ალექსანდრე ოჰანეზაშვილს ჩემი საკუთარი ჯიბიდან წინდანინვე მივეცი ოცდახუთი მანეთი. არ მახსოვს, აღმოსავლური ორკესტრისათვის მართლა 310 მანეთს დავპირდი თუ არა. მხოლოდ ის ვიცი, რომ მასთან სრულიად პირნათლად ვიყავ.

ჩემდა საბედნიეროდ კონცერტის დაწყებამდე ილო მაჩაბელმა, წარდგენილი უწყების მიხედვით, მომცა 361 მანეთი. როცა ვუთხარ, ჩემი ჰონორარი სადღაა-მეთქი, მითხრა, ხვალ მოგცემთო. ეს 361 მანეთი იმ ღამესვე დავარიგე, ხოლო შემდეგში მე აღარც მაჩაბელმა მომცა და აღარც სხვა ვინმემ ჩემი კუთვნილი არც ერთი კაპიკი. პირიქით, აღარც კი მელაპარაკებოდნენ. ამის მიზეზი ჩემთვის საიდუმლოდ დარჩა.

როგორც ვთქვი, ალექსანდრე ოჰანეზაშვილს ჩემი ჯიბიდან ჰქონდა მიღებული 25 მანეთი. ამ ღამესაც, თარის დამკვრელების რიცხვის მიხედვით, მივეცი 198, დანარჩენი დავურიგე აზერბაიჯანელებს, სომხებს და ქართველებს. მე დავრჩი სრულიად უკაპიკოდ.

რამდენიმე დღის შემდეგ ჩემთან მოვიდა ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი და მითხრა: შენ მე 310 მანეთს დამპირდი მეთარეებისათვის და ცოტა მომეციო. მე, როგორც ამ მხრივაც დაჩაგრულმა, შეეჩვილე: ერთი კაპიკიც არ მომცეს, პირიქით, 25 მანეთი შენ რომ მოგეცი, ის საკუთარი ჯიბიდან წავიდა-მეთქი, მაგრამ მან ამას ყურიც არ ათხოვა.

— რა ჩემი საქმეა, მოგცეს თუ არა. შენ 310 მანეთს დამპირდი, უნდა მომცე, მორჩა და გათავდაო.

მე გამიკვირდა: როგორ მოხდა, რომ ამისთანა ინტელიგენტი, შეგნებული და იდეური კაციც კი ასე შერყვნა ფულის საკითხმა-მეთქი. თითქმის გავლანძღე და ისე გამოვერიდე ამ, აქამდე ჩემთვის სათაყვანებელ კაცს.

რამდენიმე კვირის შემდეგ ქალაქი მომივიდა პროფკავშირებიდან — ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი 310 მანეთიდან 87 მანეთს მიჩიოდა. პროფკავშირმა კარგად გამოიკვლია ეს საქმე და საჩივარი სრულიად უსაფუძვლოდ და უმართებულოდ ჩათვალა.

ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი პროფკავშირში გამტყუნების შემდეგ ხმას აღარ მცემდა. ერთხელ ქუჩაში შეხვედრის დროს გამოველაპარაკე:

— რას მემდური, ალექსანდრე, განა ჩემი ბრალია, რომ ოპერის

თეატრის დირექტორმა ბევრი ფული არ მოგცა?

ალექსანდრემ ხმა არ გამცა. ჩუმად გაბრუნდა და წავიდა. ასეთად დარჩა იგი, სანამ ამქვეყნად არსებობდა. რამდენიმე წლის შემდეგ გარდაიცვალა.

ალექსანდრე ოჰანეზაშვილი მეტად მცოდნე კაცი იყო. მან ბევრი რამ დაუტოვა მომავალ თაობას. ამიტომ მისი პირადი ნაკლის გამო იგი ავად მოსახსენებელი არ არის, რისთვისაც მე ისევ ისე პატივს ვცემ მის ნეშტს, როგორც სიცოცხლეში თვითონ მას.

* * *

ჩემ მიერ დაწყებულ საქმეს საბჭოთა ხელისუფლებამ მოჰკიდა ხელი და 1929 წელს თბილისში გაიმართა სრულიად საქართველოს მომღერალთა ოლიმპიადი. მე დამიბარეს ხელოვნების მთავარ კომიტეტში და დამავალეს, ჩამომეყვანა სოფლებიდან მომღერალი გლეხების გუნდი. საამისო თანხაც წინდანინვე მომცეს. რაკი ხელისუფლებამ მოჰკიდა ამ საქმეს ხელი და ამისთვის არავითარ ხარჯებსაც არ ერიდებოდა, ჩემ სიხარულს საზღვარი აღარა ჰქონდა და მისი დავალება აღფრთოვანებით ვიკისრე. ვიფიქრე, რომ ჩემი ხელისშემშლელი აღარავინ იქნებოდა ქვეყნად.

იოსებ მჭედლიშვილი, შალვა დადიანი,
ნიკოლოზ გალუსტოვი

მივმართე სოფლებს. შიდა კახეთიდან წამოვიყვანე: იასონ დალაქიშვილი, გიო საიქოძე (მურყლას ბიჭად წოდებული), ვანო რუსიშვილი და რამდენიმე სხვა. მინდოდა დედას ლევანას წამოყვანაც, მაგრამ წინანდალში მითხრეს, გუშინ დამარხესო. ამიტომ აღარ გავედი შილდას. შემდეგ კი გამოირკვა, რომ ის ისევ ცოცხალი ყოფილა.

ვაჩნაძიანელი მომღერლები იასონ დალაქიშვილის მეთაურობით ჩავაბარე გიორგი ვაჩნაძეს (ობრატნოდ წოდებული გლეხობაში). ეს გიორგი ვაჩნაძე იქაური თავადი იყო და 1924 წლის აჯანყების გამო გლეხებს გამოეძევებინათ. ამის შემდეგ პირველი იყო მისი მისვლა თავის სოფელში.

ვარნაძეს ჩავაბარე ვარნაძეები, ხოლო მე ისევ კაკაბეთში დავბრუნდი. კაკაბელებისა და ვარნაძეების გუნდი შევეერთე თბილისში. ამან ალაშოთა მიხა ჯილაური:

— ეგენი რალად გინდაო?

მე დავამშვიდე:

— ნუ სწუხარ, თუ ცუდი არ არის, კარგის კარგობას ვერ დავინახავთ-მეთქი. მაინც შფოთავდა. ხან მიხა მიწუხებდა გულს, — მე მაგათთან არ ვიმღერებო, — ხან თვით ვარნაძიანელები რალაც საყვედურებს მეუბნებოდნენ მიხა ჯილაურზე, — ჯიბრიანი კაცი ყოფილაო, — და ვიყავ ერთ უბედურებაში. აღარ ვიცოდი, ეს ორი ქვეყანა როგორ მომერიგებინა ერთმანეთთან. ერთიც და მეორეც ირეოდა საავდრო ღრუბელივით. მიხას გუნდის წევრები გარბოდნენ და გამობრბოდნენ, ეტყობოდა ვილაცასთან ჰქონდათ კავშირი, ვილაცა მათ ჭკუას ასწავლიდა და ამის გამო ამღვრეულები დადიოდნენ, ჩუმად რალაცას ბუზღუნებდნენ, მეც მიწვნავდნენ გულ-ღვიძლს და თითონაც იწვნებოდნენ.

აქ მოვაგონე მიხა ჯილაურს:

— გახსოვს, მიხავ, როცა დედას ლევანამ შენ ჯიბრი გაგინია, შენ იძახდი, ეგეთი კაცი მე არ მინახავს, მე კაცს ჯიბრს ვერ გაუწევ, რაც უნდა იყოსო.

— გახსოვს? — შევეკითხე კიდეც გარკვევით.

მიხამ რალაცა წაილულულა და სხვებს გადააბრალა ყველაფერი. თუმცა გულში ძალიანა ვშფოთავდი და ვწუხდი, მაინც ამას არაფრად ვიმჩნევდი, თავი დინჯად და მშვიდად მეჭირა, მაგრამ კარგად კი ვგრძნობდი, რომ ვილაც ხაფანგს მიგებდა, სარმას მდებდა და ჩემის ნაქცევით გამარჯვებას ფიქრობდა.

ვინ იყო ეს ვილაცა, ვის უნდოდა ჩემი მტრობა, ვინ ელოდა ჩემი წახლენით თავის ბედნიერებას, თავის გამარჯვებას?

რა უგნურებაა — კაცმა სიკარგით უნდა გაიმარჯვოს, თორემ რა ფასი აქვს სიცუდით გამარჯვებას! ყოველი ადამიანი თავის თავში უნდა აგროვებდეს იმდენ სიკარგეს, რომ ამით ჰქონდეს გამარჯვების იმედი. ვინც ბევრს სიკეთეს დააგროვებს თავის საქმეში, ის დარჩება გამარჯვებული. თორემ რა გამარჯვებაა, სხვას ხელი შევეშალო მაღლის დაგროვებაში იმის გამო, რომ მე ამდენი არ შემიძლიაო. ასეთი გამარჯვება დროებითია.

ოლიმპიადის ჟიურში იყო ერთი უკრაინელი ქალი, სახელად ევდოკია, გვარი არ მახსოვს. „ზარია ვოსტოკა“-ს რედაქციაში მსახურობდა. მან გადმომცა განცხადება, რომელიც ოლიმპიადის ჟიურის მოუვიდა თბილისელი ლოტბარებისგან: ვინ არის იოსებ მჭედლიშვილი, მაგას ჩვენ ვიცნობთ როგორც პოეტს, ოღონდ როგორც ლოტბარს მაგას არავინ იცნობს, რა გაეგება ამ საქმისა ან ვისთვის რა სიმღერა უსწავლებია, რომ ლოტბარებში ერევა და გუნდების ხელმძღვანელო-

ბაც უკისრია.

— მერე? — ვკითხე ევდოკია ალექსანდროვნას, — რა პასუხი გაცა ჟიურიმ?

— არ შეინყნარა მათი განცხადება, ვინაიდან ყველას უფლება აქვს, გამოიყვანოს მომღერალი გუნდი. ოღონდ იცოდე: მტერი ბევრი გყავს — თბილისის ხალხური გუნდების ლოტბარები. ამიტომ მე გირჩევდით, როდესაც გუნდის წინა დგახართ, ხელები იქნით, როგორც ლოტბარებმა იციან, თორემ თქვენ ლოტბარად არავინ ჩათვლით.

მე ევდოკიას ავუსხენ, რომ სწორედ ეგ არის დამახასიათებელი ხალხური სიმღერებისთვის: მას არც ტონის მიცემა უნდა და არც ხელების ქნევა. ეგ მართალია, — მითხრა ევდოკიამ, — მაგრამ, თუ გსურთ გუნდის ხელმძღვანელობა შეირჩინოთ და გუნდი თქვენი სახელით დაჯილდოვდეს, უნდა ხელები გაიქნიოთ სცენაზე, ეს რაც უნდა საჭირო არ იყოს სიმღერის ხალხურობისათვის.

ამ ამბავმა და ამ გარემოებამ ძალიან დამაფიქრა, ძალიანაც შემანუხა, მაგრამ ამაზე უფრო მეტად შემანუხეს ჩემი გუნდის წევრებმა. თავისი არევ-დარევით, შფოთით და უაზრო, უგნური, მეტისმეტად ბნელი საყვედურებით კინალამ გადამრიეს.

მუშტაიდის ბაღში ესტრადაზე გასვლის წუთი ახლოვდებოდა და ისინი კი მეჩხუბებოდნენ, შიდა კახელებთან არ ვიმღერებთო. ორპირი სიმღერები კი იმათთანა ჰქონდათ შეწყობილი. ბოლოს იქამდე მიმიყვანეს, რომ გადავწყვიტე ეს ორი გუნდი ცალ-ცალკე გამეყვანა: კაკაბელები ცალკე, ვაჩნაძიანელები — ცალკე. ამით მეგონა დავამშვიდებდი, მაგრამ ახლა კიდევ ამიტყდნენ: თუ თითო-თითო ჩარეკი ღვინო არ დავლიეთ, კარგა ვერ ვიმღერებთო.

ამ თითო ჩარეკ ღვინოზე გვექონდა დავა და ჩხუბი, რომ ესტრადაზე დაიძახეს იოსებ მჭედლიშვილის გუნდიო. დავა შეწყდა და გუნდს მოვუწოდე ესტრადისაკენ. ისინი ზანტად ავიდნენ მაღლა და ერთმა მაინც მოასწრო და სადღაც გაიპარა იმისთვის, რომ ერთი ჩარეკი ღვინო არ დავალევინე.

მშვიდი სახით გადავხედე თვალუნვდენელ აუდიტორიას, ცის ქვეშ მოთავსებულს, გულში ცეცხლი მეკიდა, მაგრამ არ ვინვებოდი.

ჩვენს ასვლას ესტრადაზე ტაშის ქუხილით შეხვდა ხალხი, რადგანაც გუნდს საკმაო სახელი ჰქონდა ფართო მასებში მოპოვებული. მე ისევ ისე გულხელდაკრეფილი დავდექე გუნდის წინ და თვალთ ვანიშნე სიმღერის დანწყება. არამც თუ ხელი არ გავიქნიე, თვითონაც არ გავტოკებულვარ, რათა ხალხისთვის ნათლად მეჩვენებინა, თუ რას ერქვა ქართული ხალხური სიმღერის შესრულება.

სულ სამი სიმღერა შეასრულეს: „კახური მრავალჟამიერი“, „ბერი-კაცი ვარ“ და „მკის სიმღერა“.

ხალხმა აშკარა სიყვარულით, განსაკუთრებული გულთბილობით

მოგვისმინა და შემდეგ ოვაციებით დაგვაჯილდოვა. აშკარა იყო, რომ რალაც ჯილდოს მივიღებდით ჟიურისაგანაც.

ჯილაურის გუნდის შემდეგ გამოვიყვანე ვაჩნაძიანელები. იმათაც კარგა იმღერეს, მაგრამ ჟიურიმ, რაკი ესტრადაზე ამ გუნდებს ხელი არ გავუქნიე, პირველს ჯილაურის გუნდი დაარქვა, მეორეს — იასონ და-ლაქიშვილისა. მე დავრჩი გამოშვებული ხარით უდაბურ მინდორში. ჯილდო ერთსაც მისცეს და მეორესაც.

მიხა ჯილაურის გუნდს ერგო მეორე ჯილდო (პირველი ერქომაიშ-ვილებმა მიიღეს).

გაზეთ „კომუნისტი“ დაიბეჭდა ანგარიში მიხა ჯილაურის გუნდის შესახებ. სხვათა შორის იქ აღნიშნული იყო ხაზგასმით: ყურადღე-ბა უნდა მიექცეს ჯილაურის გუნდში ახალგაზრდა მომღერალს ივანე (ვანო) მჭედლიშვილს (ჩემი განაყოფია), რომელსაც კარგი ხმა და დიდი მომავალი აქვსო. ამას წერდა კომპოზიტორი კოტე მელვინეთუხუცე-სი.

გვერდი ამიარეს. მეც ამის შემდეგ, რაკი საქმე დასრულდა და და-გვირგვინდა, ახლოს აღარ გავეკარე, თავი მივანებე და წაველ სახლში. მაგრამ პრიზის გადმოსაცემად ისევ მე დამიბარეს, რადგან იგი ჩემს სახელზე იყო გამოწერილი.

ფულის მისაღებად ხელოვნების მთავარ კომიტეტში მივედი. იქ მოვიდნენ გუნდის წევრებიც. რადგან მეორე ჯილდო სამ გუნდს ერგო: მიხა ჯილაურს, თარხნიშვილებს და პაჭკორიას, სამასი მანეთი უნდა გაეყო ამ სამ გუნდს (პირველი ჯილდო ხუთასი მანეთი იყო). მიხა ჯი-ლაურს კი ასე ეგონა — სამასი მანეთი მარტო მას ეკუთვნოდა. მიხას თვალწინ მომცეს მისი გუნდისთვის ასი მანეთი და, როდესაც ეს ასი მანეთი უნდა გამეყო მათ შორის, მიხამ გაიკვირვა სამასი რომ არ იყო, ახლა კიდევ გამოირკვა: სამასი მანეთი მიხა ჯილაურს მხოლოდ საკუ-თარ ჯილდოდ ჰგონებია.

გაკვირვებამ უმაღლეს წერტილს მიაღწია. დავუძახე აკაკი ფალავას — ოლიმპიადის ხელმძღვანელს. აკაკიმ მთელი ორი საათი უმტკიცა მიხა ჯილაურს, რომ არამც თუ სამასი მანეთი, არამედ მხოლოდ ასი მა-ნეთი ერგება მთელ გუნდს.

აკაკის თვალწინ გადავეცი მიხა ჯილაურს გუნდის კუთვნილი ასი მანეთი და სრულიად მოვშორდი, რათა ჩემზე აღარაფერი სალაპარაკო აღარა ჰქონოდათ. სხვათა შორის, როცა ჯილაურს განუცხადე, ასი მა-ნეთი გერგოთ და უნდა გაგიყოთ-მეთქი, ის გაცოფებული გადგა განზე და შემომყეფა: — კაცო, არ გეყო, რაც აქამდე გვყვლიოფ? აქაც აღარ გვასვენებ?

ამ სიტყვების გამო დავუძახე აკაკი ფალავას. როცა მან დაარწმუნა და სხვებმაც აქეთ-იქით აუხსნეს ნამდვილი, მეც გაბრაზებით ვუთხარ: შენი უგნური და უსინდისო სიტყვები უკანვე წაიღე-მეთქი.

— რა ვიცი, კაცო, ეგრე მეუბნებიან, გატყუებს იოსებო.

აქ უკვე ლაპარაკი ზედმეტია იმაზე, მივიღე რაიმე ხელფასი თუ არა. ამაზე ფიქრიც არ შეიძლებოდა. ასე დასრულდა ეს ოლიმპიადა.

* * *

დასრულდა თუ არა ოლიმპიადა და მიხა ჯილაური გამოაცხადეს ხელმძღვანელად, გამოჩნდა გიორგი იორდანიშვილი. იორდანიშვილი და კოლა ერისთავი შეთანხმდნენ, ეს ჯილდომილებული გუნდი წაეყვანათ დასავლეთ საქართველოში, ასე, რომ მიხა ჯილაურის მომღერალთა გუნდის ნამდვილი ხელმძღვანელი და ადმინისტრატორი იორდანიშვილი შეიქნა.

გიორგი იორდანიშვილი პატიოსანი და სინდისიანი კაცი იყო. მართალია, მას მხოლოდ შემოსავალი აინტერესებდა, მაგრამ ამ საკითხში იგი სრულიად წესიერად იქცეოდა. ჰოდა, ახლა ეს იორდანიშვილი გაუძღვა მიხა ჯილაურის გუნდს, რომელსაც ის კარგად არ იცნობდა. მეც გული აღარა მქონდა, დამერიგებინა იგი.

ოლიმპიადასა და მიხა ჯილაურს გადაყოლილი ეკონომიურად დავზარალდი. ამ დროს გამოსცეს ჩემი ლექსების პატარა კრებული „მსოფლიო გრგვინვაში“, რომელიც გამოხატავდა პირველი მსოფლიო იმპერიალისტური ომის დროის განწყობილებას. ეს წიგნები გორში, ხაშურში, ზესტაფონსა და სამტრედიაში მქონდა გაგზავნილი გასაყიდად და შემოსავლის ასაკრებად გორს გავემგზავრე. სწორედ ამ დროს მოვიდა იქ ჯილაურის გუნდი გიორგი იორდანიშვილის წინამძღოლობით. კონცერტი გორის საქალაქო თეატრში ჩაატარეს და შემდეგ ხაშურში წავიდნენ. ზესტაფონამდე თითქმის ერთად ვიმგზავრეთ, მაგრამ არც იმათ გაუციათ ჩემთვის ხმა და არც მე — სხვადასხვა ვაგონში ვისხედით. მე ჩემს საქმეზე მივიდი, ისინი თავიანთ საქმეს მისდევდნენ. რა თქმა უნდა, არ მინდოდა მათთან შეხვედრა, მაგრამ, სადაც კი ჩამოველ სადგურში, ყველგან ისინი დამხვდნენ. ასე ვიმგზავრეთ და მხოლოდ სამტრედიაში დავშორდით ერთმანეთს.

მათ მოევლოთ მთელი დასავლეთი საქართველო, სადაც თურმე არაჩვეულებრივი აღტაცებით, სიყვარულით და პატივისცემით შეხვდნენ. არც ერთი გროში თავიანთი არ დახარჯვიათ არც ბინისა, არც საჭმლისა. ყველგან ევატიჟებოდნენ, ასმევდნენ, აქეიფებდნენ და კონცერტებიც თავისი გზით მიდიოდა.

სამტრედიიდან დავბრუნდი თბილისს. ჩემი წიგნებიდან სამასი მანეთი შევაგროვე, რაც მაშინ დიდი თანხა იყო ჩემთვის და დამშვიდებული ვიყავ. ვფიქრობდი ახალ საქმეზე, რომ უეცრად მოვარდა ჩემთან გიორგი იორდანიშვილი და შემომჩივლა:

— კაცო, რა ყოფილან ეგ შენი გლეხები?!

— რა იყო, ბიჭო? — ვკითხე მე.

— რალა რა იყო, ფულის მოპარვა დამაბრალეს, მცემეს და გამომაგდეს.

— კოლა ერისთავი?

— ის უფრო ადრე ჩამოშორდა. ახლა აქ არის. არც იმას მისცეს ფული. სანყალმა კაცმა ხარჯი გასწია: აფიშები იმისი ფულით დავბეჭდე, გზის ფული იმან გადაიხადა, სასმელი-საჭმელი სამტრედიამდე იმისი იყო და, როცა დანახარჯი მოითხოვა, უარი უთხრეს, არაფერსაც არ მოგცემთო და შერცხვენილი კაცი უკან დაბრუნდა. მე სამტრედიიდან გამომისტუმრეს.

— ნათქვამია, ბოროტი კაცი აღდგომასაც ბოროტიაო. ეს ხალხი აღმოსავლეთშიც საზიზღრები იყვნენ და დასავლეთშიც იმად დარჩენილან! — ამის მეტი არაფერი სანუგეშო სათქმელი აღარა მქონდა იორდანიშვილთან.

რამდენიმე კვირის შემდეგ, კიდეც უცნაური ამბავი მოხდა. დასავლეთ საქართველოდან დაბრუნებული გუნდი მიხა ჯილაურისა მთლიანად მოვიდა ჩემთან და შემომჩივლა, თუ გიორგი იორდანიშვილმა როგორ ჩაიჯიბა მათი ფულები, რისთვისაც, — დაიკვებეს, — კარგა მივბეგვეთო.

— ცრუობთ, უსინდისოებო! — ვუთხარი მე, — იმანაც ისე ჩაიჯიბა თქვენი ფულები, როგორც მე. კოლა ერისთავმაც ჩაიჯიბა? თქვენ თვითონა ხართ ქურდებიც, მტაცებლებიც და უსინდისოებიც!

ყველანი გაიკმინდნენ.

— რილასთვის მოხვედით ჩემთან? — ვკითხე გაბრაზებით.

— ისე, შენი ნახვა მოგვინდა... შენ მაინც ჩვენი ხარ.

— ღმერთმა დაგწყევლოთ თქვენცა და თქვენად ყოფნაც! — ვუთხარი მათ და გაბრაზებულმა აქეთ-იქით დავინყე სიარული ოთახში.

დიდხანს ისხდნენ ჩუმად. არც მე ვიღებდი ხმას, არც — ისინი. ბოლოს ადგნენ, გამომემშვიდობნენ და წავიდნენ. გამიკვირდა და ვერ მივხვდი, თუ რისთვის მოვიდნენ ჩემთან. ვფიქრობ, იმისთვის შეინუხეს თავი, რომ იცოდნენ, იორდანიშვილი ჩემთან მოვიდოდა, ყველაფერს გადმომცემდა და თავის გამართლება მოინდომეს იმაში, იორდანიშვილს „ქურდობისთვის“ რომ ცემეს და უკაპეიკოდ გამოგზავნეს. მაგრამ ეს რალად დასჭირდათ ჩემთან, მე რომელი სამართალი ვიყავი მათთვის? — ვერ გავიგე.

თბილისში უმოქმედოდ ყოფნამ მოქმედებისა და საქმიანობის აზრზე მომიყვანა. ჩემს თავში ისევ მომღერლები და სიმღერები ტრიალებდნენ. მართლაც და ეს ისეთი ეპოქა იყო, რომ ამის მეტზე აღარა ფიქრობდა კაცი.

მომღერალთა ოლიმპიადამ ყველა აამღერა. მეც ისევ სიმღერა მომინდა. ჩაველ გურჯაანში, გურჯაანიდან თელავში, თელავიდან გრემში, გრემიდან შილდაში და ვინახულე ჩემი მოძულებული დედას ლევანა. მას ჩემი მისვლა ძალიან გაუხარდა და მისაყვედურა, რომ დავივინყე.

ჯენილი თავი. სცენიდან ვუკვეთავდი დარბაზს სიმღერებს, დარბაზი კიდე დედას ლევანასა და მიხა ავგაროზიშვილს სთხოვდა ამა თუ იმ სიმღერის შესრულებას. მოკლედ, ეს საღამო წარმოადგენდა დღეობას, ღამის თევას და მართლაც გავათენეთ კიდეც. სანამ კარგა არ გათენდა, ხალხი არ დაიშალა.

გათენებისას ცოტა ხანს გავედი გარეთ (თუმცა ფარდა საერთოდ არ ჩამოშვებულა). გავედი გარეთ, თეატრის პირდაპირ ძნის ურმები იდგა. ვიკითხე, რათა დგა ეს ურმები აქა-მეთქი და მიპასუხეს, მეურმეები თეატრში შემოვიდნენო.

ამ ღამის თევამ შესანიშნავად ჩაიარა. მხოლოდ ერთი პატარა უსიამოვნება აქაც მოხდა: პირველად რომ ფარდა აიხადა, სცენაზე ამოცვივდნენ შეიარაღებული მილიციელები თავისი უფროსით და მკითხეს:

— ვინა ხარ შენ?

მე ავუხსენ ჩემი ვინაობა.

— ვინ მოგცა აქ საღამოს გამართვის ნება?

— თბილისის ხელოვნების მთავარმა კომიტეტმა.

— მერე რატომ ჩვენ არ შეგვატყობინე?

— მაგაში დამნაშავე ვარ, ვერ მოვიქეცი წესიერად. თუ მაპატიებთ, კარგი იქნება.

აქ ტონს დაუწიეს და ბოდიშით მითხრეს:

— ცუდი კი არ არის ამისთანა საღამოს გამართვა, მაგრამ ჩვენ უნდა შეგვატყობინო, რადგანაც ათასი ანტისაბჭოთა ელემენტი დაძვრება ქვეყნად, რისთვისაც საჭიროა სიფრთხილე.

მე ბოდიში მოვიხადე უნებლიე შეცდომისათვის და შემდეგ ვთხოვე, წესრიგი დაეცვათ ხალხში. მართლაც, უფროსმა განკარგულება გასცა და ხალხით გაჭედო თეატრში, უბრალო ლაპარაკიც არ ატეხილა.

მზის ამოსვლისას ისევ წყნარად, მშვიდად და სიმღერით დაიშალა ხალხი. მეორე დღეს შილდაში გაგვიმართეს ქეიფი და მესამე დღეს შილდიდან პირდაპირ გავედით გურჯაანში, გურჯაანიდან — მაჩხაანში, მაჩხაანიდან — ანაგაში, ანაგიდან — კარდანახში, კარდანახიდან — ველისციხეში, ველისციხიდან — წინანდალში და... წინანდალში დედას ლევანას უცბად მოაგონდა შილდა, თავისი ქოხი, ბებერი დედაკაცი, ამოილუვლა გოჭივით და გაუდგა შილდის გზას. თელავში აღარ წამოგვყვა.

სხვებმაც ბანი მისცეს მას.

მე, თუმცა პირობაში ერთი მესამედი მერგებოდა წმინდა შემოსავლისა, მეოთხედი დავიტოვე და სამი მეოთხედი მათ გავუყავი. მერე ერთადა ვჭამეთ კიდეც პური, ბოლოს ერთმანეთი დავკოცნეთ და ისე გამოვემშვიდობეთ ერთმანეთსა. ამის შემდეგ მე ისინი აღარასოდეს აღარ მინახავს.

ეს ის დრო იყო, როცა კახეთის რკინიგზის სადგურებთან, მთელი

დაირით ხელში ფთხენელა (სანდრო მჭედლიშვილი), მეორე რიგში მარცხნიდან პირველი შაქრო მჭედლიშვილი (თავთხე)

შიდა კახეთის გაყოლება, საზამთროს ზვინები იდგა ქალაქში წამოსაღებად. ამავე ზაფხულს იყო, რომ ოთხი თვის განმავლობაში წვეთი არ ჩამოვარდა მთელს აღმოსავლეთ საქართველოში და ქვეყნად ჯანლივით იდგა მტვერი. წინანდლიდან დავბრუნდი თბილისს.

ოქტომბერში ჩემთან მოსულიყო მიხა ჯილაურის გუნდის წევრი სანდრო მჭედლიშვილი (მას მეტსახელად ფთხენელას ეძახდნენ — ისიც ჩემი განაყოფია). შინ რომ არ დავხვდი, ამბავი დაეგდო, ძალიან გვინდა

იოსების ნახვა და უთხარით, ჩვენ მოსვლაზე ნუ გაჯავრდებოდით. თანაც ელაპარაკნა ჩემი ოჯახის წევრებთან: ძალიან ცუდად მოვექცეით, ეხლა მოვედით ჭკვაზე და ამის შემდეგ ასეთი რამე აღარ მოხდება.

მეორედ მოსულიყო ჩემთან ვანო მჭედლიშვილი, ესეც ჩემი განაყოფია. იმასაც არ დავხვდი შინა და მასაც სწორედ ასეთი ამბავი დაეტოვებინა. ვანო მჭედლიშვილი ახალგაზრდა ბიჭი იყო ოცდასამი წლისა. ეს ის ვანოა, რომელსაც ყურადღება მიაქცია გაზეთ „კომუნისტში“ კოტე მეღვინეთუხუცესმა. მან ჩემსობაში წერა-კითხვა შეისწავლა, მიიხედ-მოიხედა, ხალხში გავიდა და, როგორც ნიჭიერმა მომღერალმა, სიმღერების სწავლებაც დაიწყო, ისე, რომ მას უკვე შეეძლო ნამდვილი ხელმძღვანელობა გაენია გუნდისთვის. პირველად მას არ შეეძლო, მაგრამ, რაკი გამოიწვრთნა, უკვე იგრძნობოდა, რომ ამ გუნდში ვანოს მეტს არავის შეეძლო უფროსობა.

ვანო, მიხა ჯილაურის მეორე მოძახილი, მეტად ნიჭიერი მომღერალი იყო, მაგრამ მას ვერ შეეძრებოდა — ჯილაურობა არავის შეეძლო, ამიტომ რა სინდისი მომცემდა ნებას, ფულის განაწილების დროს, მისთვის მეტი არ მიმეცა. წარსულში ამაზე იყო მთელი დავიდარაბა. თუ ჯილაურს მეტს მისცემ, ჩვენ ხმას აღარ ამოვიღებთო. მართლაც, ბევრჯერ ისეთ მდგომარეობაში ჩამაყენეს, რომ კინაღამ შევრცხვი: ერთ კლუბში იმღერეს, მეორეში რომ მივედით, უარი თქვეს, რაკი ჯილაურს მეტს აძლევ, დეე, მარტო მაგან იმღეროსო. ამის შემდეგ იძულებული

გავხდი, ჩემი საკუთარი ჯიბიდან, ისიც ჩუმად, მისთვის ფული მეძლია. ესეც გამიგეს და წინადადება მომცეს: თუ გინდა ჩვენ შენთან ვიყვნეთ, მაგას მეტს ნუ მისცემო.

როცა გურულები და კახელები ერთად მყავდა, ჯილაურის გუნდს არც გურულები ეპიტნავებოდა, არც — მესტიური: ეგენი წილში გვიდგანან, მარტონი რომ ვიქნებით, უფრო მეტ-მეტი შეგვხვდებაო. როცა ამაზე დავა ამიტეხეს, გურულებმა დაუთმეს, თქვენთვის დაგვითმია მთლად შემოსავალი, ოღონდ მაგაზე ნუ ილაპარაკებთო. რამდენჯერ მესტიურისათვის არ მიმაცემინეს ფული და იძულებული ვიყავ, ისევ ჩემი ჯიბიდან ჩუმად გამესტუმრებინა. მესტიურესთან რომ გაუვიდათ, უფრო გათამამდნენ და გურულებს განუცხადეს: თუ გინდათ სულ მუქთადა გვდიეთ კლუბებშიო. ამას მიხამაც დაუჭირა მხარი, იმ მიხამ, რომელსაც ჩუმად ვუხდიდი ჩემი ჯიბიდან.

ეს ველარ მოვითმინე, გავლანძღე ისინი და გავრეკე სოფელში. აქ მიხამ მარტო ჩამიგდო ხელში და ბოდიში მოიხადა, მოინანია ცოდვა, მაგრამ ეს იმიტომ კი არა ქნა, მართლა შეიგნო რამე, არამედ იმიტომ, რომ შემდეგში ჩემი ჯიბიდან ზედმეტად ფულს აღარ მივცემდი. ამიტომ მისი ბოდიში არც მენითლა და არც მეშინვანა.

პირქუშად გამოვემშვიდობე და ვუთხარ:

— ღმერთმა მშვიდობა მოგცეთ!

ჯერ კიდევ ოლიმპიადამდე, 1929 წლის თებერვალში, როცა მე ოპერის თეატრში საქმეთა მმართველად ვმსახურობდი, ჩვენი ცნობილი საზოგადო მოღვაწის და დრამატურგის („პაატა ბატონიშვილის“ ავტორის) დავით ნახუცრიშვილისაგან მომივიდა წერილი.

ნახუცრიშვილი მაშინ სახელმწიფო კონსერვატორიაში მსახურობდა და მწერდა, კონსერვატორიის პრორექტორს რაისას (გვარი დამავიწყდა, ქუთათელაძე მგონი) შენთან მოლაპარაკება უნდა და დღეს საჩქაროდ თორმეტ საათზე კონსერვატორიაში ამოდიო.

თხოვნისამებრ ავედი დავით ნახუცრიშვილთან. მან მაშინვე წამიყვანა რაისა ქუთათელაძესთან.

რაისამ მეტად თავაზიანად და პატივისცემით მიმიღო თავის კაბინეტში და მთხოვა, შემეკრიბა კახურ-გურული მომღერლების გუნდი, რომელიც უკვე ენახა და მოესმინა:

— ჩვენ დიდ დახმარებას გაგინევთ, თუ თქვენ გურულ-კახელების გუნდს, მოსკოვს წაიყვანთ, რადგან იქიდან ეთნოგრაფიულ გუნდებს გვთხოვენ. საამისოდ მისწრება არის თქვენი კახელებისა და გურულების გუნდები. ხარჯებს ჩვენ ვკისრულობთ: ხუთას მანეთს მოგცემთ, ხუთასს — ხელოვნების მთავარი კომიტეტი და გზა იქით-აქეთ მუქთი გაქნებათ.

რას არ დავთანხმდებოდი! პირდაპირ ცას ვენიე. საქართველოს საზღვრები გადავლახე ჩემი ხალხურ-ეროვნული სიმღერებით და ამის-

თვის დავიზარებდი რამეს?!

ქუთათელაძემ მიმინერა ხელოვნების მთავარ კომიტეტში: ჩვენ შეთანხმებული ვართ იოსებ მჭედლიშვილთან და ყოველგვარი დახმარება გაუწიეთ, რათა იგი მოსკოვისათვის მოემზადოს და ამის შესახებ მიწერ-მოწერა იქონიეთო.

ხელოვნების მთავარ კომიტეტში უგულოდ და უხალისოდ მიმიღეს. მიმართვაც რაღაც პირის აპრუნვით გადადეს იქით და, როცა პასუხი მოვთხოვე, მითხრეს — ჩვენ თვითონ შეგატყობინებთო.

მე უკანვე აველ კონსერვატორიაში, ავუსხენ მათგან ჩემი გულცივად მიღება და პრორექტორის მიწერილობის უგულვებლყოფა. ორივე-ნი შეწუხდნენ.

— პირველად იმათ მოითხოვეს და ახლა უარს ამბობენ, — ცხარობდა დათიკო.

— ალბათ ჩემი გაგზავნა არ უნდათ, — დავასკვენ მე და იმათაც ამ დასკვნაზე არც არა თქვეს, არც ჰო, თითქოს თანხმობას ნიშნავსო.

მეორე თუ მესამე დღეს კიდევ შევიარე კონსერვატორიაში და დათიკომ მითხრა: მართალია, სიტყვიერად იმას იმიზეზებენ, თითქოს ფული არა აქვთ, სინამდვილეში კი შენი ხელმძღვანელობით არ უნდათ გუნდების გაგზავნაო.

ასე ჩაიშალა ჩემი მოსკოვს გამგზავრების საქმე ჩემი მომღერალი გუნდებით.

ოლიმპიადის შემდეგ, 1929 წლის ნოემბერსა თუ დეკემბერში, რუსთაველის პროსპექტზე შემხვდა ხელოვნების მთავარი კომიტეტის მუსიკალური ნაწილის გამგე აკაკი ფალავა და მითხრა: დღეს ჩემთან შემოიარე, დიდი და სერიოზული საქმე გვაქვს, — შენი და შენი გუნდის გაგზავნა გვინდა მოსკოვსო.

ჩვეულებრივ, დროზე მივედი. აკაკიმ მითხრა:

— მოსკოვიდან ასეთი შინაარსის დეპეშა მოგვივიდა, შემდეგ ამოიღო და წამიკითხა: „Пришлите грузинского народного хора поэта Иосифа Мchedlishvili с участием народного певца Дедас Левана“.

მე გამიკვირდა: ან საიდან მოიგონეს მჭედლიშვილის გუნდი ან კიდევ დედას ლევანა.

ამაზე აკაკიმ მითხრა:

— შენ რაში გეკითხება, ჩვენ კი გაგზავნით მოსკოვს და თქვენ საიდანაც გინდათ, იქიდან იყავით მოგონილიო.

წავედი სოფელში. შევკრიბე გუნდი. შევიპირე და შევაკავშირე გურულებიც, მესტვირეც დავიბევე. ბიჭია იმჟამად ილიკო ქურხულს წაეყვანა დასავლეთ საქართველოში და იოსება მესტვირეს შევეთანხმდი. ყველაფერი მოვამზადე და სრულიად დაიმედებული მიველ ხელოვნების მთავარ კომიტეტში, სადაც გადმომცეს: მოსკოვს გზავნიან კირილე პაჭკორიას თავისი გუნდით და მასთან იქნებიან ჯილაურიც და

გურულებიცო.

როცა განზილებული მიველ აკაკი ფაღავასთან და ვკითხე, ეს რაღა საქმეა-მეთქი, მან მიპასუხა:

— ასე კია და რად არის, არ ვიცით.

პაჭკორიას გუნდი წავიდა მოსკოვს. ორი კაცი წაიყვანა ჯილაურის გუნდიდან: მიხა ჯილაური და ვანო მჭედლიშვილი. გურულ სიმღერებს მისი გუნდის წევრებიც ასრულებდნენ და ასე დაკმაყოფილდა მოსკოვის თხოვნა.

ორი თვის შემდეგ დაბრუნდნენ უკან.

ჩამოსვლისთანავე ჩემთან მოვიდა მიხა ჯილაური და კინალამ იტირა. შემომჩივლა, როგორ დაჩაგრა პაჭკორიამ. მხოლოდ ერთხელ თუ ორჯერ ამღერა. მას არ აჩენდა, მალავდა, სულ უკან ჰყავდა მიგდებული. კონცერტზე, რომელსაც სტალინი დაესწრო, მხოლოდ „ოროველა“ ამღერა. აი, თურმე ამ „ოროველამ“ გაახსენა ამხანაგ სტალინს ქართლ-კახეთის სიმღერების სიტკბო და თქვა, — რატომ ქართლ-კახეთის გუნდი არ არსებობსო, — და დაფიქრდა: კაცო, მე მახსოვს ჩემს დროს ჩემი ამხანაგი სანდრო კავსაძე ხელმძღვანელობდა ქართლ-კახეთის გუნდსა და, თუ ის კაცი სადმე ცოცხალია, მთანდეთ ასეთი გუნდის შედგენაო.

პაჭკორიაზე გაბრაზებულმა მიხა ჯილაურმა მოიხადა ქუდი და ჩემ წინ დაახეთქა — მე მაგასთან წამსვლელი აღარა ვარ, ისევ შენ უნდა მიპატრონოო.

ველარ მოვიშორე, ისევ ჩემთან დაინყეს სიარული. ეს ის დრო იყო, როდესაც საქართველოში მთლიანი კოლექტივიზაცია ტარდებოდა. მოსკოვიდან ჩამოსული ჯილაური მიიწვიეს ქალაქის საბჭოში, სადაც კონცერტი უნდა გაემართა.

ამოვარდა ჩემთან ჯილაური და შემეხვეწა: თუ შენ არ წამოხვალ, დავილუპებით, უშენოდ გასვლა სამღერლად არ შეგვიძლიანო. მოვიდნენ მისი თანამომღერლებიც და დაიჩოქეს:

— ფიცს გაძლევთ, რომ შენ აღარასოდეს განყენიებით, არც გადაგიდგებით და აღარსად შეგარცხვენთ, ჩვენ უკვე მივხვდით ჩვენს სიბნელეს და ჩვენს შეცდომებს, შენ იყავ ჩვენი თავი და ბოლოც ისევ შენ იყავიო.

კიდევ ვიკისრე მათი ხელმძღვანელობა.

ქალაქის საბჭოს დარბაზი გაჭედილი იყო. კოლექტივიზაციის სხდომის შემდეგ დაიწყო კონცერტი. ჩვენმა ესტრადაზე გამოჩენამ მქუხარე ტაში გამოიწვია.

მე პატარა სიტყვით მივმართე ქალაქის საბჭოს:

ეს გლეხები ახალ სიმღერებს არა მღერიან, ესენი ოთხი ათასი წლის წინაც ასე მღეროდნენ, სამოცდაათი წლის წინაც და ახლაც ისევე იმღერებენ...

ვთქვი და მიხას ნიშანი მივეცი, „ჩაკრულო“ ეთქვა შემდეგი ლექსით:

*მუხრან-ბატონის ყმოპითა
ფქვილი ვერ დავდგი გოდრითა,
ვერც დეკეული გავხედნე,
ვერც კალო ვლენე მოზვრითა.*

როცა მიხამ გაათავა, ვილაცა გამოვიდა და გრძელი სიტყვა თქვა ჩემ წინააღმდეგ. არ ვიცი, ისეთი რა ვთქვი, რომ მას მასალა მიეცა ჩემ საწინააღმდეგოდ. სიტყვა რომ გაათავა, ტაში არავინ დაუკრა, მე კი მისი სიტყვის საპასუხოდ გლეხები შემდეგი ლექსით ვამ-
ლერე:

*ხმალო, ხეესურეთს ნაგდებო,
თელავში თუშმა გაგფერა,
მეფე ირაკლიმ გაკურთხა,
საომრად ჯვარი დაგწერა.
ხმალი სჭრის ბაგრატიონის
ნეფისა ირაკლისაო,
აჯობა თავის მამასა,
სანამ იცვლიდა კბილსაო.
ისე გამოსდევს დაღესტანს,
როგორც აფთარი ტყისაო.
აქათ მობრუნდი, გულუარ,
საქმე სჭრის დაღესტნისაო,
შენი გულუარ მოგიკვდეს,
თუ არ მოგჭამდეს ჭირსაო,
ლეკსა გადაჰკრა ხანჯალი,
შაშვივით აღებს პირსაო.*

ამ სიმღერაზე უფრო მეტი ტაში დაჰკრეს, თან იცინოდნენ.
შემდეგი სიმღერა ვაჭარზე იყო:

*ცერ-ცერ მორბოდა კურდღელი,
ფეხმოტეხილი, საწყალი —
ზურგზე ეკიდა საგზალი,
თუნგ-ნახევარი მაჭარი,
სომეხმა თქვა თუ: შავყროდი,
მე ვიყავ მისი ვაჭარი.*

ამან უფრო მეტი ტაში გამოიწვია. შემდეგ იმღერეს:

*მოდი, მოუსვი კუდსაო,
ბატონი მოგცემს პურსაო,
მოგცემს და ისევ წაგართმევს,
ნუ დაგაკლდება გულსაო.*

ამან ძალიან გაამხიარულა საზოგადოება და ხანგრძლივი ტაშით მოითხოვეს ახალი სიმღერა.

მიხამაც თხოვნა აუსრულა და დაიწყო:

*მიშველე, მიქელ-გაბრიელ,
ეშმაკმა არ მიმტყუნოსო,
არ ჩამიტყუოს ჯოჯოხეთსო,
კარი არ მომიხუროსო.*

და სხვა...

ტაშმა იქუხა. ეს სიმღერა მიხამ ისე იმღერა — ყელგადაგდებით, თითქო იგი მართლა ეშმაკმა ჩაიტყუა ჯოჯოხეთში და მიქელ-გაბრიელს შველასა სთხოვსო.

სალამო დასრულდა და ამ ღამესვე გავისტუმრე გუნდი კახეთში.

ალარ მახსოვს, რომელი წელი იყო, ჩემი ფიქრით, 1932 თუ 1933 წელი — მკათათვე. მიხა ჯილაური, ფთხენელა და ვანო მჭედლიშვილი ჩამოვიდნენ სოფლიდან. გამართეს ჩემთან მოლაპარაკება, — მეგობრობის აღდგენა სურდათ და მითხრეს: შენ მეტი აღარავინ გვინდა, გვიპატრონეო.

ბევრი ხვეწნის შემდეგ გამოვიჩინე სულგრძელობა და დავთანხმდი. მინდოდა პირობა თვით მიხასთვის დამეწერიებინა და ხელიც მასვე მოეწერა, მაგრამ მან წერა არ იცოდა. მაშინ ფთხენელამ მითხრა: ნა-ვიდეთ პროფკავშირებში, იქ დავაბეჭდინოთ ქალაღზე და ჩვენი ხელისმოწერაც ბეჭდის დასმით დავამტკიცებინოთო. ეს მართლა კარგი მოფიქრება იყო. უნდა წავსულიყავით კიდეც, მაგრამ ვთქვი:

— იცი, მიხავ, თუ კაცს სინდისი არა აქვს, ათასი ბეჭედიც რომ დამისვას პირობაზე, მაინც დაარღვევს და ამიტომ არა ღირს პროფკავშირების შეწუხება.

ალარ წავყევი პროფკავშირში. იმათ სიტყვასა და სინდისზე მივაგდე საქმე.

— ჰო, მაშ! რა საჭიროა პირობა და ბეჭედი, პატიოსან სიტყვას გაძლევ, აღარაფერში გილალატებ, — თქვა მიხამ, — ჩემი სახელით ილაპარაკე ყველგან, საცა საჭირო იყოს, ჩემი სახელით გააკეთე ჩვენი საქმე, ამის უფლებასა და ნებას გაძლევ. ეს იგრე გჯეროდეს, როგორც შენი თავის ნათქვამი, როგორც რა გითხრა...

ველარ დაამთავრა მიხამა და მე დავასრულეზინე:

— მესმის, მესმის, მიხავ, და იცოდე, ეს ჩვენი ერთმანეთისადმი უკანასკნელი ფიცილა იქნება. თუ ეს ფიციც დაარღვიეთ, ველარასოდეს ველარ გაამთელებთ.

მიხა და მისი თანამომღერლები სოფელში წავიდნენ.

მეორე დღეს მე დასავლეთში გუნდით მოგზაურობისათვის სამზადისს შევუდექი. საჭირო იყო ფული, ხალხთან მოლაპარაკება, აფიშები და სხვა. ამ საქმეებზე რომ დავდიოდი, რუსთაველზე კომპოზიტორი კოტე ფოცხვერაშვილი შემხვდა და მკითხა:

— უწყება გამოგიგზავნა მუშათა და გლეხთა ინსპექციამ, არ მიიღე?

გამიკვირდა:

— რა უწყება?

— მიხა ჯილაურის გუნდის შესახებ, მის კუთვნილ თანხას რომ სხვები წამენ, მან კი არაფერი იცის.

ძუკუ ლოლუას სახელობის ეთნოგრაფიული გუნდი, ხელმძღვანელი კირილე პაჭკორია.

I რიგში სხედან (მარცხნიდან მარჯვნივ): მეორე — მიხეილ კოროშინაძე, მესამე — ევგენი კოროშინაძე, მეოთხე — თეოფილე ლომთათიძე, მეხუთე — ერმალო სიხარულიძე

II რიგში: ვლადიმერ ბაბილუა, ალექსანდრე მახარაძე, კირილე პაჭკორია, მიხა ჯილაური, ვლადიმერ ბერძენიშვილი

IV რიგში მეხუთე — ნოკო ხურცია, მეექვსე — ვანო მჭედლიშვილი

უფრო მეტად გამიკვირდა.

ყოველთვის, როცა მიხა ჯილაურის გუნდის საქმე გაფუჭდებოდა, დაინგრეოდა, აინენ-დაინენებოდა, მის აღდგენა-გამოსწორებას მე მეკითხებოდნენ და მავალბდნენ, ხოლო, როცა აღვადგენდი, გავამაგრებდი და ფეხზე დავაყენებდი, მაშინვე ჩამომაყენებდნენ ხოლმე.

— რა მოხდა? — ვკითხე კოტეს.

პაჭკორიას ცხრა ათასი (9 000) აულია მიხა ჯილაურისა და მახარადის გუნდების სახელით. მახარაძე უჩივის, არაფერი მოუცია. ჩანს, არც ჯილაურს მისცემდა.

შინ რომ მივედი, მართლა დამხვდა უწყება — მუშათა და გლეხთა ინსპექცია შევლას მთხოვდა (სამწუხაროდ, ეს უწყება დაიკარგა).

მეორე დღესვე გავუგზავნე კაცი მიხა ჯილაურს — მარტო ჩამოსულიყო თბილისში.

მესამე დღეს ჩამოვიდა.

ავუხსენი ვითარება, მან მითხრა:

— მე რაღას მიბარებდი, ხომ გითხარ, ყველგან ჩემი სახელით ილაპარაკე-მეთქი. ნადი, კაცო, მოითხოვეთ ეგ ფული და გამღელტელა დასაჯეთ. არ იცოდით, რომ მე თანახმა ვიქნებოდი? ხვალვე უნდა წავიდე სოფელში, ყანა მაქვს მოსამკალიო.

უჯილაუროდ წავედი ინსპექციაში, მით უმეტეს, უწყება ჩემს სახელზე იყო.

როგორც იყო შევიკრიბეთ მუშათა და გლეხთა ინსპექციის ერთ-ერთ კაბინეტში.

ბოლოს გაიხსნა კრება...

მომხსენებელმა კოტე ფოცხვერაშვილმა მუშგლეხინს გააცნო ჩვენი იქ შეკრების მიზეზი და განაცხადა:

— კირილე პაჭკორიას გუნდი არა ეთნოგრაფიული, არამედ, როგორც რუსულად იტყვიან, „პერეპევიკის“ გუნდია. ნამდვილი ეთნოგრაფიული ჯილაურის, მახარადისა და თარხნიშვილების გუნდებია. ამიტომ, თუ არაეთნოგრაფიულ გუნდს პაჭკორიას ხელმძღვანელობით, ამასთანავე მხოლოდ სამეგრელოს ხმების გამომხატველს, ეკუთვნის სახელმწიფო დოტაცია, ქართლ-კახეთის ტერიტორიაზე არსებულ ეთნოგრაფიულ გუნდებსაც უეჭველად უნდა მიეცეს. აქ კი ჩვენ ვხედავთ აშკარა დარღვევას საბჭოთა წესისას: არაეთნოგრაფიული გუნდი იღებს დოტაციას ეთნოგრაფიულის სახელით, ნამდვილი ეთნოგრაფიული ქართლ-კახეთის გუნდები, რომელთა ტერიტორიაზეაც არის თბილისი, არაფერს.

ჯილაურისა და მახარადის გუნდების სახელით აულია პაჭკორიას ცხრაას ორმოცდაათი (950) თუმანი და ექვსი თვის განმავლობაში არაფერი მიუცია მათთვის. ამისი დოკუმენტები ხელთა მაქვს და შეგიძლიათ, გასინჯოთ.

ატყდა ლაპარაკი, მითქმა-მოთქმა. რა აღარ უწოდეს პაჭკორიას.

მეც ხმა ავიმალღე და, მიხა ჯილაურის სახელით, კრებას მოვახსენე: მიხას არამცთუ რამე მიუღია პაჭკორიასაგან, არც კი იცის, მისგან ფული თუ ერგება.

დიდი დავა-კამათის შემდეგ კრებამ დაადგინა: ეთხოვოს მუშგლენინს, ან მიეცეს კუთვნილი თანხა ჯილაურისა და მახარაძის გუნდებს, ან მოეთხოვოს პაჭკორიას შეჭმული ფულის ხაზინისთვის დაბრუნება.

მეორე დღეს შევიარე ხელოვნების მთავარ კომიტეტში იმის გასაგებად, თუ როგორ მოიქცეოდა იგი: ჩვენც მოგვცემდა კუთვნილ ფულს, თუ პაჭკორიას მოსთხოვდა შეჭმულის დაბრუნებას. კომიტეტში შემხვდა ალექსანდრე მახარაძე და მითხრა:

— გუშინ ჩვენ რომ იქ ვიცავდით მიხა ჯილაურის ინტერესს, ის პაჭკორიას სადღაც უპოვნია, ათი თუმანი მიუცია და ხელწერილი ჩამოურთმევია, რომ მისგან მუდამ იღებს კუთვნილ ნაწილს გუნდში დასარიგებლად.

მე ისე გაგვიკვირდი, რომ ხმა ვეღარ ამოვიღე.

ალექსანდრემ განაგრძო: პაჭკორიას აქ მოუტანია მიხას ხელწერილი და უთქვამს: იოსებ მჭედლიშვილს რა უფლება აქვს მიხას სახელით ლაპარაკისა, როდესაც ჯილაურთან ხელშეკრულება დავდე და თავის ნაწილსაც მუდამ დროზე იღებსო.

უსიტყვოდ დავბრუნდი უკან.

ამის შემდეგ დიდი ხანი გავიდა. მიხას აღარა ვხვდებოდი, რადგან მრცხვენოდა, მის მაგიერ მრცხვენოდა. არც ისა მხვდებოდა, ალბათ ისიც განგებ მერიდებოდა.

იმ ზაფხულს კირილე პაჭკორიამ წაიყვანა ჯილაურის გუნდი (მიხა, სანდრო, ვანო — მხოლოდ სამი კაცი) დასავლეთ საქართველოში. ორი თვის შემდეგ იქიდან რომ დაბრუნდნენ, როგორც ყოველთვის ხდებოდა, მიხამ ჩემთან აღარ შემოიარა. მხოლოდ ვანო და ფთხენელა გამოეგზავნა. მათ შემომჩივლეს: მაგ პაჭკორიამ გვანამა და წაგვახდინა. ჯერ ერთი, სამმა კახელმა რა სიმღერა უნდა თქვას, ყველგან არ გვამღერებდა, ზოგან სულ არ გამოვსულვართ, ზოგან ერთ-ორ სიმღერას გვათქმევინებდა, იმასაც ვაი-ვაგლახით.

მათი ჩივილი მღუმარედ და გულგრილად მოვისმინე, არც პასუხი გამიცია, არც რამე მიკითხავს. მიმიხვდნენ, რომ მათი ჭირი ჩემთვის ღობეს ჩხირი იყო (მათ ასე ეგონათ), ადგნენ და გამომემშვიდობნენ.

ამის შემდეგ მინდოდა, სულ თავი გამენებებინა მათთვის, მაგრამ გულის სიღრმეში მაინც ღვიოდა ქართული ხალხური სიმღერებისადმი ძლიერი, თავგანწირული სიყვარული, რომელიც უხმოდ მწვაავდა და სანთლის ცვილსავით მადნობდა. ამიტომ იძულებული ვიყავი, ისინი არც გამელანძღა, არც მკაცრად მოვექცეოდი და არც მეთქვა: დღეის იქით თქვენსა და ჩემ შორის საერთო აღარაფერია, ჩამომშორდით-მეთქი.

ეს სიტყვები გაუნძრევლად ისხდნენ ჩემს გულში იმ სიყვარულის გვერდით, რომელიც მტანჯავდა, მწვაავდა, მწინკნიდა... ისხდნენ ჩუმად, პირმოკუმულად. განა სულ ერთი არ იყო, მე ვუხელმძღვანელებდი ჯილაურის გუნდს თუ კირილე პაჭკორია? იქნებ ესეც არა-საკადრისია ჩემი მხრივ: პოეტი ვიყავ და ლოტბარობასაც ვეჭიდებოდი! იქნებ დანაშაულის მიმიძღვის იმაში, რომ მიხას პირდაპირ არ ვუთხარი: წადი, ეგ ჩემი საქმე არ არის და კირილე პაჭკორიამ გილოტბაროს-მეთქი? განა სულერთი არ იყო, მათი ხელმძღვანელი მე ვიქნებოდი თუ ის?... არა, სულერთი არ იყო! უფრო მეტსაც ვიტყვი: დამნაშავე ვარ, რომ ჩემი შექმნილი გუნდი ხელიდან გავუშვი, თუმცა ეს ჩემი ბრალი სრულებით არ იყო: კირილე პაჭკორიას რომ გუნდი გაეუმჯობესებინა, მათთვის მივინყებულები სიმღერებიც გაეხსენებინა, რეპერტუარი გაევსო — გაეფართოებინა, უკეთესად ემღერებინა, მართებული შენიშვნებით გაენმინდა ზოგიერთი დამახინჯებული სიმღერა და კუთხური შოვინიზმი არ გამოეჩინა — მე გამიხარებოდა, დავტკებოდი მათი სიმღერების მოსმენით, პაჭკორიასაც შევიყვარებდი, ვიტყოდი: ეროვნული საქმე საიმედო კაცის ხელშია-მეთქი.

ჯილაურის გუნდმა ორმოცზე მეტი სიმღერა იცოდა და კირილე პაჭკორიამ კი ის ერთზე ჩამოიყვანა, ბოლოს სულაც მოსპო. რა იქნა „თოხნური“, „ნადური“, „მკის სიმღერა“, „მაცრული“, „ხეური“, „სუფრული“, „ბერიკაცი ვარ“, „ჩონგური“, „ღმერთო-ღმერთო“, „შროშანავ, შეშა დაუდე“, „თამარქალო“, „ზემყრელი“, „მხედრული“, „ალილო“, „ჭონა“ და სხვა მრავალი?

მახსოვს, როცა „ძლიერ სტიროდას“ იტყოდნენ ხოლმე გლეხები, დარბაზი იცრემლებოდა ან „ცივწყარო ჩამოვიარე“, ან „სოფელ ტირიან ქალები“. აი, ამ სამი სიმღერის სიტყვები:

ძლიერ სტიროდა

*ძლიერ სტიროდა.
რისთვის სტიროდა?
ქმარი მოუკლეს,
მისთვის სტიროდა.
ძლიერ სტიროდა.
რისთვის სტიროდა?
ობლები დარჩნენ,
მისთვის სტიროდა.
ძლიერ სტიროდა.
რისთვის სტიროდა?
ძლიერ სტიროდა!
ძლიერ სტიროდა!*

სოფელ ტირიან ქალები

სოფელ ტირიან ქალები,
კარგი ვაჟკაცი კვდებო.
ღმერთო, ნუ მოჰკლავ ვაჟკაცსა,
სოფელი გაფუჭდებო.
იქნება მტერი მოადგეს,
ნინ ვინლა დაუდგებო?!

ცივწყარო ჩამოვიარე

ცივწყარო ჩამოვიარე,
ქალი დამიხვდა წყალზედა,
შველივით კისერმოღერილს
კოკა ეკიდა მხარზედა.
თავი ვთხოვე და არ მომცა,
ფიცხლავ გამიხტა განზედა:
შენ ჩემსა ქმარსა ვერ იცნობ,
სულ ხელი უდეგ ხმალზედა —
დღისით მიხოცავს ნადირსა,
ღამე ვუნევარ მკლავზედა.

მიუხედავად იმისა, რომ მიხა ჯილაურმა ვერც თავისი თავი დააფასა, ვერც სხვა, ვერც მტერი იცნო, ვერც — მოყვარე, სულ უკუღმა წაიყვანა ჩემგან დაწყებული დიდი საქმე, რუსეთიდან დაბრუნების შემდეგ მე და შალვა ჭუმბურიძემ მაინც წვეულება გავუმართეთ და პენსიაც მოვუხერხეთ.

რომელი წელი იყო აღარ მახსოვს. მხოლოდ ის მახსოვს, რომ მიხაზე ძალიან გაჯავრებულიც ვიყავ და სულ ჩამოშორებულიც. ეს ჩემი უკანასკნელი და მტკიცე გადაწყვეტილება იყო. მაგრამ უეცრად რუსთაველის თეატრიდან მომივიდა წერილი: სანდრო ახმეტელი ქალაქის ნაგლეჯზე მწერდა, ჩემთან ჩამოდიო.

ჩავედი და მითხრა: შენ ჯილაურის გუნდი ისევ უნდა შეკრიბო და ჩვენს თეატრთან იყოლო, ყოველგვარ ხარჯებს ჩვენ ვკისრულობთ. წადი ახლავე, აილე სალაროდან ორასი თუმანი და გლეხებს ახალი, თავიანთებური ტანისამოსი შეუძინეო.

ეს რალაც ბრძანებასავით ამბავი იყო, იმნაირ ბრძანებასა ჰგავდა, რომელზეც ვერც ერთი ჯარისკაცი უარს ვერ იტყვის. უსიტყვოდ დავმორჩილდი. მაშინვე შევეკრიბე გლეხები. ჩამოვიყვანე სოფლიდან რვა კაცი, წავიყვანე თერძთან, ილიკო მახარაძესთან, რომელმაც ორი ათას მანეთად თავიდან ფეხებამდე შემოსა ისინი.

რუსთაველის თეატრის მბრძანებლობაში ვიყავით, ხოლო გუნდი მე მემორჩილებოდა, მე ვიყავ მისი ხელმძღვანელი. ყოველდღე კონცერტი გვექონდა რუსთაველის თეატრის სასადილოში. გლეხები ხან წავიდოდ-

ნენ სოფელში, ხან — ჩამოვიდოდნენ. როცა ჩამოვიდოდნენ, ყველანი პირდაპირ ჩემთან მოდიოდნენ.

ერთ დილას ჩამოსულიყვნენ, მაგრამ ჩემთან აღარ მოვიდნენ. მე არც ვიცოდი მათი ჩამოსვლის ამბავი, რუსთაველზე, თეატრის წინ, ფოთხელა დავინახე. ვკითხე: ჩემთან რატომ არ მოხვედით-მეთქი. ხეირიანად არც კი მომსალმებია, პირდაპირ ლანძღვა დაიწყო:

— რა ვიცი, მიხა რალაც წნელებსა ჰგრესხო.

— რა წნელებს?

— ისევ პაჭკორიასთან მიდიან! — თქვა და სასწრაფოდ გამშორდა.

მე მაშინვე შევედი სანდრო ახმეტელთან და ვკითხე: პაჭკორია გართმევს გუნდს-მეთქი?

ახმეტელი რალაცნაირად დაიღმაჭა და მითხრა:

— იცი, იოსებ, მე მაგ კაცთან ბრძოლა და დავა არ შემიძლია, ამიტომ თავი გაანებე მაგ ჯილაურის გუნდსაო. ამან ყველაფერზე მეტად გამაკვირვა. ვერასოდეს წარმოვიდგენდი, თუ კირილე პაჭკორია მაშინდელ სანდრო ახმეტელზე ძლიერი გამოდგებოდა.

აქ სამუდამოდ ჩამოვშორდი მიხა ჯილაურის გუნდს.

ამის შემდეგ მოხდა ესეთი ამბავიც:

ამხანაგმა სტალინმა, როგორც უკვე ზევით ვთქვი, გაიხსენა თურმე თავისი ძველი მეგობარი სანდრო კავსაძე და ისურვა: კარგი იქნება: ის კაცი თუ ცოცხალია, შეადგინოს ქართლ-კახეთის გუნდიო.

სანდრო კავსაძემ გუნდის შედგენა თავის ვაჟებს მიანდო.

აქაც დაილაპარაკა ჩემში არა მხოლოდ ეროვნულმა გრძნობამ, არამედ ჩვენი საყვარელი და სასახელო ბელადისადმი უაღრესმა პატივისცემამ; მოვისურვე როგორმე მის ყურამდე მიმეყვანა ჯილაურის გუნდი და სანდრო კავსაძეს მივმართე:

— სანდრო, როგორმე ეს ჩინებული გუნდი მარგალიტის თვალ-ვით ჩასვი შენს მარგალიტით გუნდში და ჩვენს ბელადს ნამდვილი ხალხური სიმღერა მოასმენინე.

მან უარი თქვა.

მაშინ ცეკას მივმართე. ცეკამ გასინჯვა მოითხოვა. გუნდი დავიბარე სოფლიდან, ჩავიყვანე მუსიკალური ხელოვნების სამმართველოში (მახარაძის ქუჩაზე) და ცეკას წევრებს მოვასმენინე საუკეთესო ნომრები, რომლებიც ძალიან მოეწონათ.

ამ ჩემს გუნდს წინ იჯდა დათაშკა კავსაძე (სანდროს ვაჟი) და ქალღმერთ რალაცეებს ინიშნავდა.

ცეკას წევრებმა გუნდი მთლიანად გადასცეს სანდრო კავსაძეს. მან გუნდი სამეცადინო დარბაზში შეიპატიჟა და გამოუცხადა:

— თქვენ ჩემს გუნდში იმღერებთ, ხოლო იოსებ მჭედლიშვილი თვალ-ვით არ დამენახოსო.

მე არც ვფიქრობდი თვალ-ვით დავენახე მას. მხოლოდ ის მიხაროდა, რომ მიხას სიმღერებს ამხანაგი სტალინი მოისმენდა.

დაიწყეს მოსკოვისათვის მზადება.

მაგრამ რა მომზადება უნდოდა მიხას გუნდს?

ის-ის იყო მოახლოვდა დრო, როდესაც ისინი მოსკოვს უნდა გამგზავრებულიყვნენ, რომ უეცრად მიხა ჯილაურის გუნდი მთლიანად დააპატიმრეს.

სანდრო კავსაძეს თავის გუნდის ამარა მოუხდა მოსკოვს წასვლა.

დარბაზობისას, ამხანაგი სტალინი მივიდა სანდროსთან, ხელი დაჰკრა მხარზე ამხანაგურად და ალერსიანად უთხრა:

— პაჭკორიამ გაჯობაო (ასე გადმოგვცეს იქიდან ჩამოსულებმა).

სანდრო კავსაძემ თავის გასამართლებლად უთხრა:

— რა ვქნა, შენი ჭირიმე, რომლებიც კაი მომღერლები იყვნენ წამოსვლის წინ დაიჭირეს და სიმღერა როგორღა გამომივიდოდა კარგით.

— რადა? — გაიკვირვა სტალინმა და მიიხმო ამხანაგი ბერია.

როცა ბერიასა ჰკითხა ბელადმა, რატომ დაიჭირეთ ჯილაურის გუნდიო, ბერიაძეც თურმე ხუმრობით უთხრა, შენი მოკვლა უნდოდათო.

— არა, — თქვა სტალინმა, — გაათავისუფლეთ ისინი, გლეხები მე არ მომკლავენო.

სანდრომ უთხრა მათი გვარები, სამი გვარი მოიგონა და ორი — ველარ. ამიტომ სამი — მიხა ჯილაური, ვანო მჭედლიშვილი და სანდრო მჭედლიშვილი (ფთხენელა) გაათავისუფლეს, ორი — შაქრო მჭედლიშვილი და გიორგი კიკოშვილი — დარჩნენ პატიმრობის იდუმალეზბაში.

ასე და ამგვარად

„დასრულდა ესე ამბავი, ვითა სიზმარი ღამისა“.

ერთი პატარა სათქმელიც:

1931 წელს, ხალხური სიმღერების უფრო მეტი პოპულარობის მიზნით, განვიზრახე სიმღერები ზეპირად მესწავლებინა ქართული ოპერის ცნობილი მომღერლებისათვის და მათგან გუნდი შემედგინა.

დიდის ხალისითა და სიყვარულით დამთანხმდა სანდრო ინაშვილი. ნიკო ქუმისიაშვილიც აღტაცებით შეეგება ჩემს ინიციატივას. დათიკო ანდლულაძე, დათიკო ბადრიძე და სხვები — ბანების მთქმელნი. ამათ სანდრო ინაშვილის ბინაზე მოვუყარე თავი.

იქ გამოირკვა, რომ ზეპირად ვერ შეისწავლიან: სიმღერები ჯერ ნოტებზე უნდა ჩაიწეროს და ჩამწერად გრიზა კილაძე დაასახელეს.

გრიზა კილაძეს ექვსი თვის განმავლობაში ვუმღეროდით ხალხურ სიმღერებს მე, ჩემი ძმა დიმიტრი, ბიძაშვილები — კოლა და გიორგი, მაგრამ გრიზამ ვერც ერთი სიმღერა სწორად ვერ ჩაწერა.

იმედს ისევ ჩვენივე ამყარებდნენ, ნიმუში ჩვენ ვიყავით. ბოლოს დავინწყეთ რეპეტიციები ინაშვილის ბინაზე. სამწუხაროდ, ძალიან უძნელდებოდათ სიმღერების შესწავლა. ვერც გრიზა კილაძე გამოდგა კარგი დირიჟორი, ვინაიდან სიმღერები სწორად არ ჩაწერა და უჩვენოდ ვერაფერს აკეთებდა. ჩემს შენიშვნებს კი თაკილობდა და ბოლოს მოინდომა, თვითონ გასძღოლოდა ამ საქმეს. რაკი მან იკისრა თავკაცობა, მე ჩემი ძმებითა და ბიძაშვილებით ჩამოვშორდი.

ჩვენი ჩამოშორება და ამ საქმის ჩაფუშვა ერთი იყო...